

Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubuskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego

Zielona Góra, grudzień 2018 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1.1. DEMOGRAFIA	5
Liczba ludności.....	5
Gęstość zaludnienia.....	6
Ludność według płci.....	7
Ruch naturalny.....	7
Przyrost naturalny na 1000 ludności.....	7
Migracje.....	9
Współczynnik salda migracji.....	10
Migracje ludności w wieku produkcyjnym.....	12
Ludność według ekonomicznych grup wieku.....	13
Wskaźnik obciążenia demograficznego.....	13
WNIOSKI	16
1.2. RYNEK PRACY	19
Aktywność ekonomiczna ludności.....	19
Współczynnik aktywności zawodowej.....	20
Wskaźnik zatrudnienia.....	20
Wskaźnik zatrudnienia według wieku.....	21
Bierni zawodowo.....	22
Bierni zawodowo według płci.....	22
Bierni zawodowo według wykształcenia.....	23
Bierni zawodowo według wieku.....	23
Bierni zawodowo według przyczyn.....	24
Bezrobotni zarejestrowani.....	24
Stopa bezrobocia rejestrowanego.....	25
Bezrobotni zarejestrowani według gmin.....	25
Długotrwanie bezrobotni.....	27
Bezrobotni w wieku do 30 roku życia.....	29
Bezrobotni w wieku powyżej 50 roku życia.....	29
Bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym.....	29
Bezrobotni niepełnosprawni.....	30
Bezrobotni według profilu pomocy.....	30
KRUS – emeryci i renciści.....	31
Zatrudnienie.....	33
Niewykorzystane wolne miejsca pracy.....	34
Czas poszukiwania pracy.....	34
Podmioty gospodarcze według REGON.....	35
Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane.....	36
Zatrudnianie cudzoziemców.....	38
Zawody deficytowe.....	40
WNIOSKI	46
1.3. INTEGRACJA SPOŁECZNA	50
PKB na 1 mieszkańca.....	51
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem.....	52
Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej.....	53
Korzystający z pomocy środowiskowej – powody.....	54
Dzieci w pieczy zastępczej.....	55
Placówki opiekuńczo-wychowawcze.....	56
Dzieci w placówkach wsparcia dziennego.....	60
Miejsca w placówkach wsparcia dziennego.....	60
Przebywający w domach pomocy społecznej.....	62
Oczekujący na miejsce w DPS.....	63
Przedsiębiorstwa społeczne.....	66
Spółdzielnie socjalne.....	66
Zakłady Aktywności Zawodowej.....	67
Warsztaty Terapii Zajęciowej.....	67
WNIOSKI	69

1.4. EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE.....	74
Dzieci w wieku do 3 lat.....	74
Placówki opieki nad dziećmi	75
Współczynnik użłobkowania.....	77
Dzieci w wieku przedszkolnym.....	78
Miejsca w placówkach wychowania przedszkolnego.....	80
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	82
Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.....	83
Szkoły zawodowe.....	86
Wybory uczniów	88
Potwierdzenie kwalifikacji w zawodzie	90
Bezrobotni absolwenci	90
Kształcenie ustawiczne	92
WNIOSKI	96
2. PODSUMOWANIE – ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I OBSZARY PROBLEMOWE.....	100
3. SPIS TABEL, MAP, WYKRESÓW	102
4. ZAŁĄCZNIK - ANEKS TABELARYCZNY – ZESTAWIENIE WSKAŹNIKÓW	

WSTĘP

Niniejsze opracowanie zawiera analizę sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubuskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Zakres tematyczny analizy dotyczy czterech głównych obszarów, tj. demografia, rynek pracy, integracja społeczna, edukacja i wykształcenie. Struktura opracowania odpowiada wyżej wymienionym działom, w ramach każdego z nich przeanalizowano dostępne dane w odniesieniu do określonych wskaźników. Podstawowym źródłem danych w tym obszarze jest przede wszystkim statystyka publiczna. Niniejsze opracowanie w warstwie analizy statystycznej (opracowanie danych źródłowych oraz ich analiza i interpretacja) zostało przygotowane przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze. Natomiast syntezę przedmiotowych danych, powiązanie ich z interwencją RPO-L2020 oraz wskaźnikami Programu w obszarze finansowania Europejskiego Funduszu Społecznego, a także opracowania wniosków, rekomendacji i propozycji ich wdrożenia przygotował Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego.

Ze względu na brak informacji nie wszystkie wskaźniki sugerowane przez KE zostały uwzględnione w niniejszym dokumencie. W celu przedstawienia istniejących trendów do analizy przyjęto (wg możliwości pozyskania informacji) okres lat 2015-2017. W miarę dostępności danych, określono również miejsce województwa w skali całego kraju, jak i zaprezentowano informacje na poziomie powiatów/gmin. Zgodnie z założeniami określającymi strukturę raportu każdy rozdział tematyczny zawiera również wnioski i rekomendacje. Ostatni rozdział zawiera zidentyfikowane, w trakcie przeprowadzonej analizy, wyzwania oraz obszary problemowe względem każdego zakresu tematycznego.

W perspektywie 2014-2020 na realizację projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) Polska otrzymała 13,2 mld euro. Środki z EFS-u są wykorzystywane na dwóch poziomach: krajowym i regionalnym. Na poziomie krajowym funkcjonuje jeden Program Operacyjny - Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), który otrzymał 4,4 mld euro, co stanowi ok. 34% ogółu środków. Pozostałe ponad 66% zostało rozdzielone między 16 programów regionalnych. Taka decentralizacja zarządzania ma na celu przybliżenie decyzji o finansowaniu projektów do ich głównych odbiorców tak, by jak najlepiej zaspokoić potrzeby regionów i ich społeczności. W Województwie Lubuskim w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020, który finansowany jest z dwóch źródeł: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, na realizację różnego rodzaju inwestycji, przedsięwzięć i inicjatyw społecznych znajduje się ponad 0,9 mld euro. Około 28% budżetu programu stanowi wkład z Europejskiego Funduszu Społecznego (tj. 255,1 mln euro). Europejski Fundusz Społeczny wspiera działania służące podnoszeniu poziomu zatrudnienia i wysokiej jakości miejsc pracy oraz mobilność geograficzną i zawodową pracowników. Ponadto interwencja RPO-L2020 ma za zadanie wspomagać wzrost poziomu kształcenia i kwalifikacji oraz pomagać młodym ludziom przechodzić z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia, ponadto zwalczać ubóstwo, wzmacniać włączenie społeczne, a także wspierać działania na rzecz równości płci, niedyskryminacji i równości szansę.

Istotną kwestią wdrażania Programu jest zatem znajomość potencjału i zróżnicowań stanu rozwoju społeczno-ekonomicznego swojego regionu, aby móc efektywnie prowadzić interwencje za pomocą RPO-L2020 w tym finansowane z EFS. Niniejsza Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubuskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego dotyczy swoim zakresem ważnych obszarów wspomagających wdrażanie RPO, np. może być pomocna w ustalaniu kryteriów wyboru projektów dofinansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Warto podkreślić, że wszystkie podejmowane zagadnienia są także ważnym tłem dla pozostałych procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie, a więc może być pomocna w programowaniu działań leżących poza zakresem EFS. Jednakże, ze względu na zaawansowanie realizacji RPO-L2020 niniejsza analiza ma zdecydowanie większą wartość dla projektowania wsparcia w następnej perspektywie finansowej po 2020 r.

1.1. DEMOGRAFIA

Zagadnienie demografii ma charakter horyzontalny, stąd na jej zmiany wpływ ma szereg aspektów, jak również poszczególne jej cechy oddziałują na inne zjawiska społeczne. Dodatkowo horyzontalny charakter demografii powoduje, iż próby sterowania jej dynamiką i procesami mogą mieć wyłącznie wydźwięk pośredni. Stąd interwencja zaplanowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 została podzielona na obszary, które są ściśle powiązane z poszczególnymi zjawiskami demograficznymi i próbują odpowiedzieć na najbardziej palące problemy, w tym dopasowanie oferty edukacyjnej do struktury i potrzeb społeczeństwa zarówno po stronie popytowej, jak i podażowej, zapewnienie opieki nad dziećmi i osobami zależnymi, wsparcie skierowane na rynek pracy, czy szeroko rozumianą integrację społeczną. Obszary te zostały szczegółowo potraktowane w dalszej części analizy.

W związku z powyższym w tej części opracowania nie zamieszczono szerokiego bezpośredniego odniesienia się do RPO-L2020 wskazując jednak na pewne rekomendacje co do sposobu jego realizacji.

Województwo lubuskie jest drugim województwem w kraju o najmniejszej liczbie ludności (po województwie opolskim). Począwszy od 2013 r. w kolejnych latach notowano spadek liczby ludności w województwie lubuskim w stosunku do poprzedniego roku, po okresie względnej równowagi w latach 2010-2012. Zmniejszenie to było spowodowane przede wszystkim odpływem migracyjnym ludności. Ponadto zanotowano pogorszenie sytuacji w zakresie przyrostu naturalnego, ujemnego w latach 2015 i 2016 oraz dodatniego, jednak pozostającego na relatywnie niskim poziomie w 2017 r.

Tabela 1. Ludność w województwie lubuskim
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2015	2016	2017
	w tysiącach osób		
OGÓŁEM	1018,1	1017,4	1016,8
mężczyźni	495,7	495,1	494,9
kobiety	522,4	522,3	521,9
W miastach	661,3	660,4	659,7
Na wsi	356,8	357,0	357,1

Liczba ludności

W latach 2015-2017 populacja województwa lubuskiego stanowiła 2,6% ogółu ludności w Polsce. W końcu 2017 r. liczba ludności w województwie lubuskim wyniosła 1016,8 tys. osób i była niższa w porównaniu z końcem 2015 r. o 1,2 tys. osób (tj. 0,1%). Spadek liczby ludności w stosunku do 2015 r. zanotowano w większości powiatów województwa lubuskiego, największy w powiecie żagańskim (o 1,1%), krośnieńskim (o 0,8%) oraz w powiatach: sulęcińskim, strzelecko-drezdeneckim i żarskim (po 0,7%). Wzrost liczby ludności w stosunku do 2015 r. wystąpił w powiatach: zielonogórskim (o 0,5%) i gorzowskim (o 0,7%) oraz w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. (o 0,4%) i Zielona Góra (o 0,8%).

W końcu 2017 r. 62,0% Lubuszan mieszkało w południowej części województwa lubuskiego. W podregionie zielonogórskim liczba ludności sięgała 630,7 tys. osób. Ludność podregionu gorzowskiego liczyła 386,1 tys. osób, tj. 38,0% ludności ogółem.

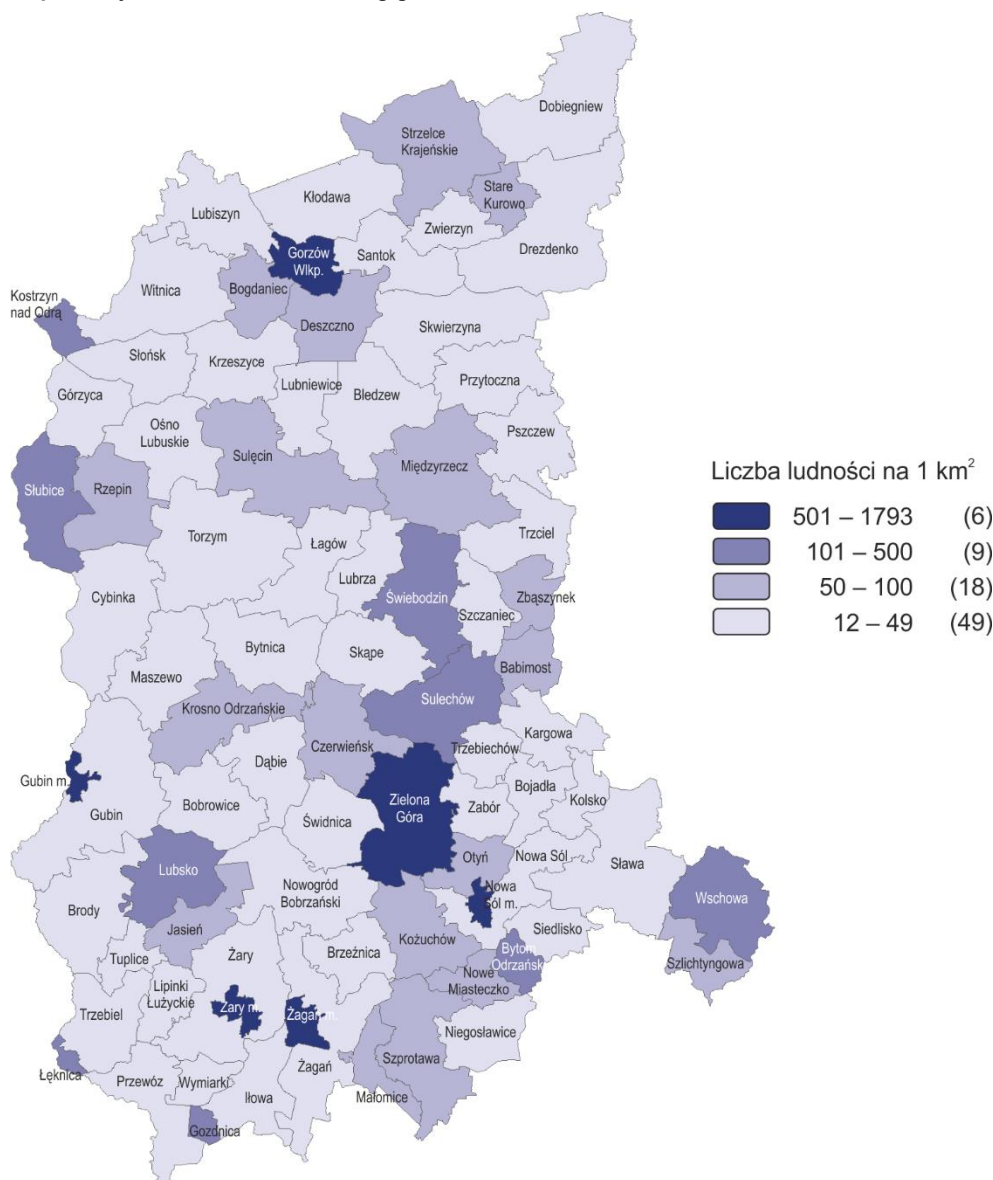
Największą liczbę ludności koncentrowały miasta na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. (124,3 tys. osób) i Zielona Góra (139,8 tys.) oraz powiaty: żarski (97,5 tys.), nowosolski (86,9 tys.) i żagański (80,1 tys.). Po ponad 70 tys. ludności liczyły powiaty: zielonogórski (75,6 tys.) i gorzowski (71,4 tys.). W pozostałych powiatach liczba ludności nie przekraczała 60 tys. mieszkańców. Najmniej mieszkańców liczyły powiaty: sulęciński (35,4 tys.) i wschowski (39,2 tys.).

Z ogółu ludności województwa lubuskiego 64,9% mieszkało w miastach, wśród których ze względu na liczbę ludności, oprócz Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry, wyróżniają się: Nowa Sól (w której w końcu 2017 r. mieszkało 39,1 tys. ludności), Żary (37,9 tys.), Żagań (26,1 tys.) i Świebódzin (22,0 tys.). Po ponad 15 tys. ludności liczyły miasta: Międzyrzecz (18,3 tys.), Kostrzyn nad Odrą (17,9 tys.), Sulechów (17,0 tys.), Słubice (16,8 tys.) i Gubin (16,7 tys.).

Województwo lubuskie wyróżnia niewielką w skali kraju gęstość zaludnienia, tj. liczba mieszkańców przypadająca na 1 km² powierzchni. Wartość tego wskaźnika utrzymuje się na poziomie 73 osób na 1 km² wobec 123 osoby na 1 km² średnio w kraju. W podregionie zielonogórskim gęstość zaludnienia jest większa niż w podregionie gorzowskim (odpowiednio 80 osób na 1 km² i 63 osoby na 1 km²). Ponadto w naturalny sposób większą gęstość zaludnienia notuje się w miastach niż na obszarach wiejskich. W końcu 2017 r. wysoka wartość tego wskaźnika wyróżniała miasto Sulechów (2473 osoby na 1 km²) oraz miasta: Bytom Odrzański (1898), Strzelce Krajeńskie (1807), Nowa Sól (1793), Międzyrzecz (1779) i Kożuchów (1603).

Gęstość zaludnienia

Mapa 1. Gęstość zaludnienia według gmin w 2017 r. Stan w dniu 31 XII

Z ogółu ludności województwa lubuskiego 51,3% stanowiły kobiety. Liczebna przewaga kobiet nad mężczyznami występuje w większości (95,2%) miast. W końcu 2017 r. udział kobiet w ogóle ludności miast wyniósł średnio 52,1%. Z kolei większy udział mężczyzn niż kobiet w populacji ogółem notuje się na obszarach wiejskich. W końcu 2017 r. liczebna przewaga mężczyzn nad kobietami wystąpiła w ponad połowie (55,0%) gmin wiejskich oraz na obszarach wiejskich 60,6% gmin miejsko-wiejskich. Średni udział kobiet w ogóle ludności zamieszkującej obszary wiejskie w końcu 2017 r. wyniósł 49,8%.

Liczbę ludności w regionie determinuje wielkość i kierunek migracji oraz przyrost naturalny.

W latach 2015-2017 w województwie lubuskim zanotowano wzrost liczby urodzeń żywych z 9,4 tys. w 2015 r. do 10,3 tys. w 2017 r. Jednocześnie wzrosła liczba zgonów, która wyniosła 10,3 tys. wobec 10,2 tys. w 2015 r. Utrzymująca się w latach 2015 i 2016 przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych skutkowałą ubytkiem naturalnym ludności, tj. ujemnym przyrostem naturalnym na poziomie odpowiednio minus 736 osób i minus 221 osób. W 2017 r. liczba urodzeń była nieco wyższa niż liczba zgonów, co przełożyło się na niewielki przyrost naturalny, na poziomie 15 osób.

Tabela 2. Ruch naturalny ludności w województwie lubuskim

Wyszczególnienie	2015	2016	2017
W liczbach bezwzględnych			
Urodzenia żywe	9420	9734	10300
Zgony	10156	9955	10285
Przyrost naturalny	-736	-221	15
Na 1000 ludności			
Urodzenia żywe	9,2	9,6	10,1
Zgony	10,0	9,8	10,1
Przyrost naturalny	-0,7	-0,2	0,0

Współczynnik przyrostu naturalnego (tj. przyrost naturalny na 1000 ludności) w prezentowanym okresie przyjmował wartości od minus 0,7 w 2015 r. do minus 0,2 w 2016 r. i 0,0 w 2017 r. W kraju w analogicznych latach przyrost naturalny na 1000 ludności wyniósł odpowiednio: minus 0,7, minus 0,1 i 0,0.

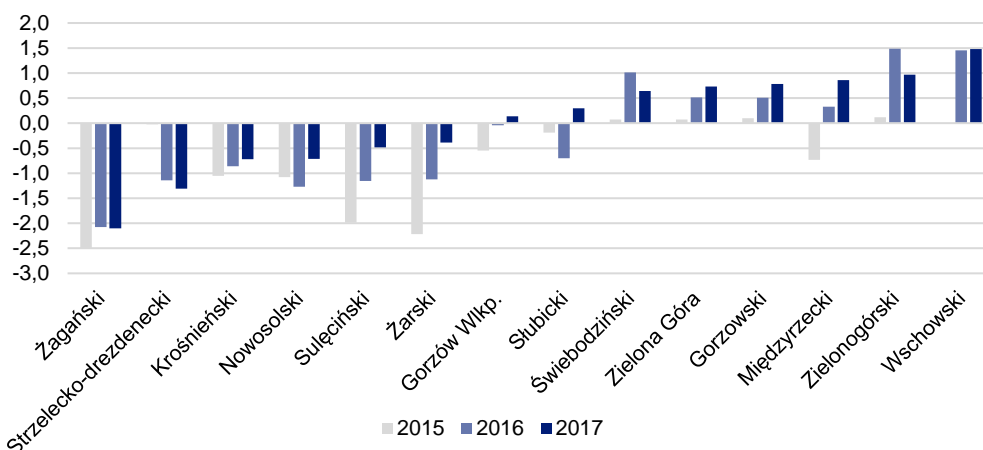
Współczynnik przyrostu naturalnego na obszarach wiejskich przyjmuje wyższe wartości niż na obszarach miejskich. W 2015 r. na wsi przyrost naturalny na 1000 mieszkańców wyniósł minus 0,2, a w 2016 r. – minus 0,1 (w miastach odpowiednio minus 1,0 i minus 0,3). W 2017 r. współczynnik przyrostu naturalnego w miastach nadal był ujemny (minus 0,1), natomiast na obszarach wiejskich przyjął wartość dodatnią, na poziomie 0,2).

Ruch naturalny

Przyrost naturalny na 1000 ludności

Ludność według płci

Wykres 1. Przyrost naturalny na 1000 ludności według powiatów

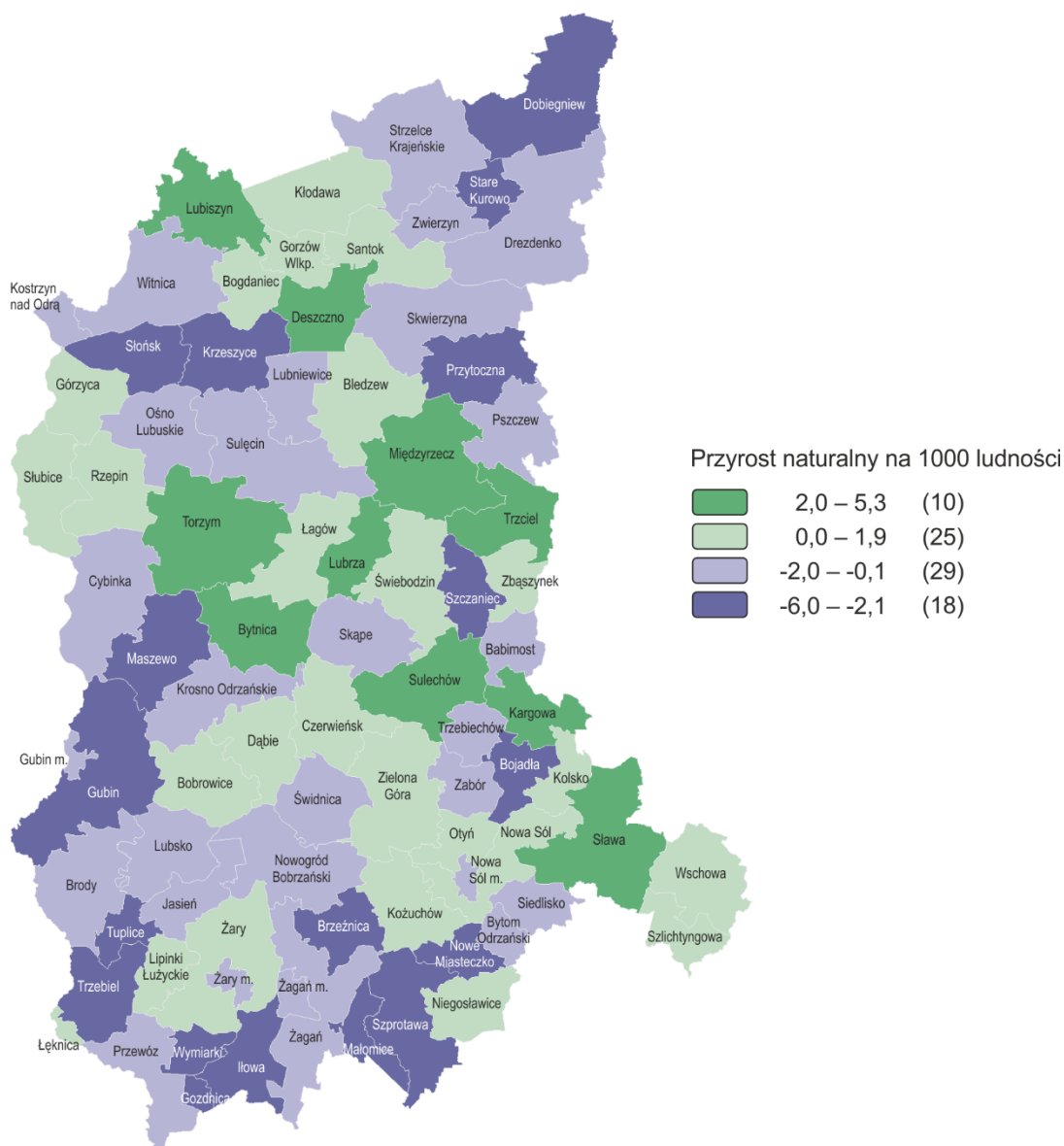

UWAGA: w powiatach: strzelecko-drezdeneckim i wschowskim współczynnik przyrostu naturalnego w 2015 r. przyjął wartość odpowiednio: minus 0,0 i 0,0.

W prezentowanym okresie spośród powiatów województwa lubuskiego największy ubytek naturalny ludności zanotowano w powiecie żagańskim, w którym współczynnik przyrostu naturalnego we wszystkich prezentowanych latach był niższy od minus 2. Ujemny przyrost naturalny w latach 2015-2016 notowano także w powiatach: strzelecko-drezdeneckim, krośnieńskim, nowosolskim, sulęcińskim i żarskim. Z kolei dodatni przyrost naturalny utrzymywał się w powiatach: świebodzińskim, gorzowskim, zielonogórskim, w Zielonej Górze oraz w powiecie wschowskim (w którym współczynnik przyrostu naturalnego w latach 2016 i 2017 osiągał najwyższe wartości wśród powiatów województwa lubuskiego, tj. po 1,5).

Z kolei biorąc uwagę gminy województwa lubuskiego, w 2017 r. ubytek naturalny zanotowano w 47 gminach (tj. 57,3% ogółu gmin w województwie). Dla porównania w 2015 r. ujemny przyrost naturalny wystąpił w 52 gminach województwa lubuskiego (tj. 63,4% ogółu gmin). Najniższą wartość współczynnika przyrostu naturalnego zanotowano w gminach: Gozdnicza (minus 6,0) i Wymiarki (minus 5,2) – w powiecie żagańskim oraz Tuplice (minus 5,1) w powiecie żarskim. Z kolei największy przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 ludności wystąpił w gminach: Lubrza (5,3) w powiecie świebodzińskim i Deszczno (5,2) w powiecie gorzowskim oraz Bytnica (4,0) w powiecie krośnieńskim, Trzciel (3,8) w powiecie międzyrzeczki oraz Kargowa (3,6) i Sulechów (3,2) w powiecie zielonogórskim.

Mapa 2. Współczynnik przyrostu naturalnego według gmin w 2017 r

Zmniejszanie się liczby ludności w województwie jest związane także z występowaniem zjawiska migracji ludności. W województwie lubuskim od lat notuje się ujemne saldo migracji, co oznacza przewagę liczby wymeldowań nad liczbą zameldowań na terenie województwa lubuskiego.

Migracje

W 2017 r. liczba zameldowań w województwie lubuskim wyniosła 11,8 tys. osób, tj. o 6,8% więcej niż w 2016 r. Jednocześnie odpływ ludności, mierzony liczbą wymeldowań, wyniósł 12,7 tys. osób i był większy w stosunku do zanotowanego w poprzednim roku o 7,3%.

W rezultacie w prezentowanym okresie napływ ludności do gmin województwa lubuskiego nadal był mniejszy od zanotowanego odpływu, co odzwierciedla ujemne saldo migracji ludności. W 2017 r. ubytek ludności w województwie lubuskim wynikający z ruchu migracyjnego wyniósł 957 osób (saldo migracji równe minus 957). W latach 2015 i 2016 saldo migracji wyniosło odpowiednio minus 1556 i minus 831.

Tabela 3. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały

Wyszczególnienie	2015 ¹	2016	2017
W liczbach bezwzględnych			
Napływ	11389	11014	11758
Odływ	12945	11845	12715
Saldo migracji	-1556	-831	-957
Na 1000 ludności			
Napływ	11,2	10,8	11,6
Odływ	12,7	11,6	12,5
Saldo migracji	-1,5	-0,8	-0,9

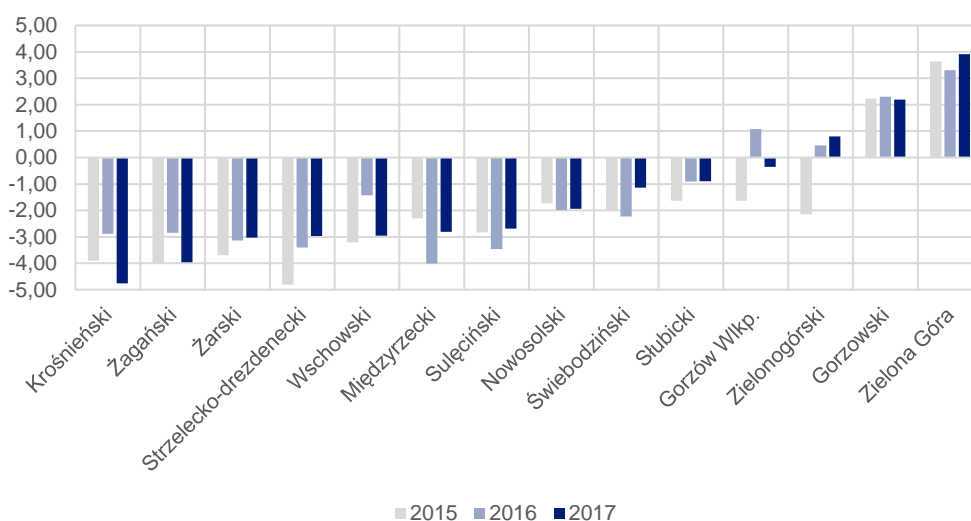
Ogólne saldo migracji na 1000 ludności w analizowanym okresie kształtowało się na poziomie od minus 1,5 w 2015 r. do minus 0,8 w 2016 r. i minus 0,9 w 2017 r. W 2017 r. większy niż w lubuskim ubytek migracyjny ludności zanotowano w województwach: opolskim, podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i lubelskim, w których saldo migracji na 1000 ludności wyniosło od minus 1,2 do minus 2,2. Dodatnią wartość prezentowanego wskaźnika, oznaczającą przewagę liczby ludności napływającej do województwa nad liczbą ludności odpływającej, zanotowano w pięciu województwach: wielkopolskim, dolnośląskim, małopolskim, pomorskim i mazowieckim.

Ubytek ludności wyrażony ujemnym współczynnikiem salda migracji notuje się w większości powiatów województwa lubuskiego, największy w powiatach leżących w południowej części regionu: krośnieńskim, żagańskim, żarskim i wschowskim oraz w najbardziej na północ wysuniętym powiecie strzelecko-drezdeneckim.

Pozytywny wpływ migracji na liczbę ludności obserwuje się natomiast w powiatach: zielonogórskim, gorzowskim i w mieście na prawach powiatu Zielona Góra, w których dodatni współczynnik salda migracji oznacza większą liczbę ludności napływającej niż odpływającej z powiatu / miasta.

Współczynnik salda migracji

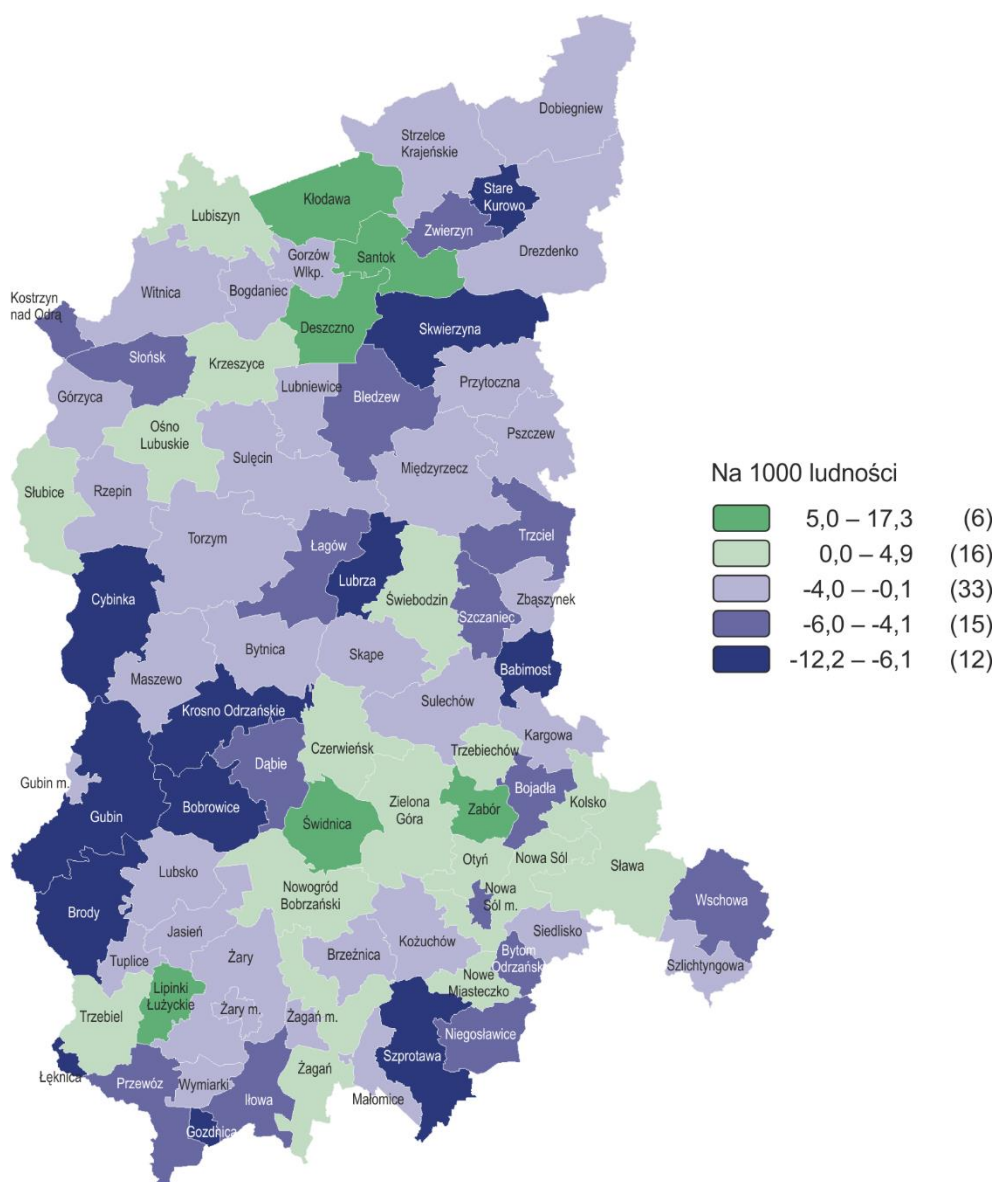
Wykres 2. Saldo migracji na 1000 ludności według powiatów

¹ Ze względu na brak danych o migracjach zagranicznych za 2015 r. do obliczenia salda wykorzystano dane o migracjach wewnętrznych za 2015 r. i migracjach zagranicznych za 2014 r.

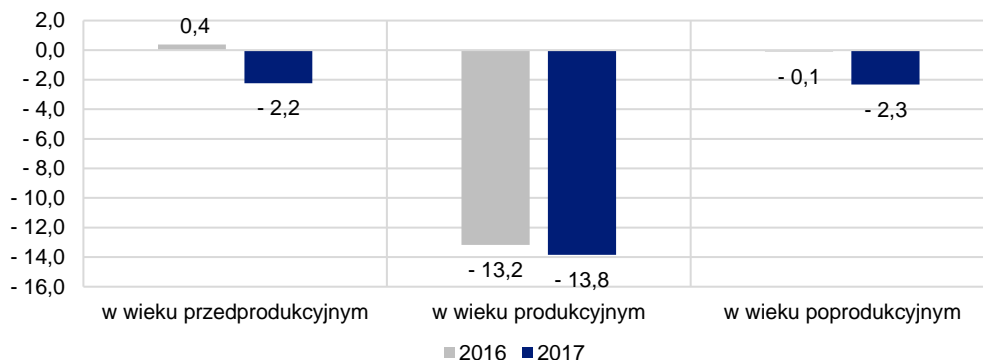
Spośród 82 gmin województwa lubuskiego w 60 (tj. 73,2%) w 2017 r. saldo migracji było ujemne. Największa przewaga odpływu nad napływem ludności wystąpiła w gminach Brody (saldo migracji na 1000 ludności wyniosło minus 12,2) i Gozdnicza (minus 10,2), a także w gminach: wiejskiej Gubin (minus 8,4), Bobrowice (minus 8,1), Babimost i Łęknica (po minus 8,0). Z kolei dodatnie, najwyższe wartości prezentowanego wskaźnika zanotowano w gminach sąsiadujących z Zieloną Górą tj. w gminach: Zabór (17,3) i Świdnica (6,3) oraz leżących wokół Gorzowa Wlkp., tj. w gminach Deszczno (12,4), Santok (11,9) i Kłodawa (9,5).

Mapa 3. Saldo migracji według gmin w 2017 r.

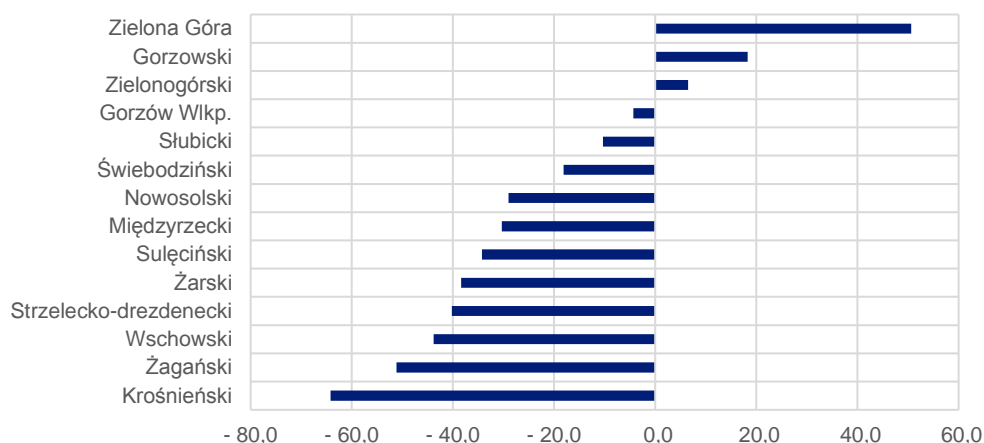
Odływ ludności w największym stopniu dotyczy populacji w wieku produkcyjnym². Saldo migracji ludności z tej grupy wieku w latach 2016 i 2017 wyniosło odpowiednio minus 836 i minus 868. Współczynnik salda migracji ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. wyniósł minus 13,8 wobec minus 13,2 w 2016 r.

Wykres 3. Saldo migracji na 1000 ludności według ekonomicznych grup wieku w województwie lubuskim

Największy względny odływ ludności w wieku produkcyjnym zanotowano w województwach: lubelskim, warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim (wyrażony współczynnikiem salda migracji na poziomie odpowiednio minus 31,5, minus 28,8 i minus 27,0). Relatywnie większy ubytek migracyjny ludności w wieku produkcyjnym w porównaniu z województwem lubuskim zanotowano także w województwach: podlaskim, opolskim i podkarpackim. Z kolei największy napływ ludności w wieku produkcyjnym zanotowano w województwie mazowieckim, w którym współczynnik salda migracji wyniósł 33,6 i pomorskim 17,9. Przewaga ludności w wieku produkcyjnym napływającej do województwa nad odpływającą utrzymuje się także w województwach: małopolskim, dolnośląskim i wielkopolskim.

Wykres 4. Saldo migracji na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim w 2017 r.

Spośród powiatów województwa lubuskiego w 2017 r. największy przyrost migracyjny ludności w wieku produkcyjnym wstąpił w Zielonej Górze (50,6 osób na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) oraz w powiecie gorzowskim (18,3) i zielonogórskim (6,5). W pozostałych powiatach w grupie ludności w wieku produkcyjnym notowano przewagę ludności odpływającej nad napływającą. Największy odływ ludności

² Ekonomiczne grupy wieku obejmują ludność w wieku: przedprodukcyjnym - 15-17 lat (mężczyźni i kobiety), produkcyjnym - 18-64 lata (mężczyźni) i 18-59 lat (kobiety), poprodukcyjnym - 65 lat i więcej (mężczyźni) i 60 lat i więcej (kobiety).

w wieku produkcyjnym wystąpił w powiecie krośnieńskim (64,2 osoby na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym), żagańskim (51,1) i wschowskim (43,8). Znaczny odpływ ludności (ponad 30 osób na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) zanotowano także w powiatach: strzelecko-drezdeneckim, żarskim, sulęcińskim i międzyrzeczkim.

Obserwowane procesy demograficzne w zakresie ruchu naturalnego oraz ruchu migracyjnego ludności implikują zmiany stanu oraz struktury ludności województwa lubuskiego. Analiza zmian struktury populacji wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa wyrażający się m.in. rosnącym udziałem ludności w wieku nieprodukcyjnym w populacji ogółem, przy spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym.

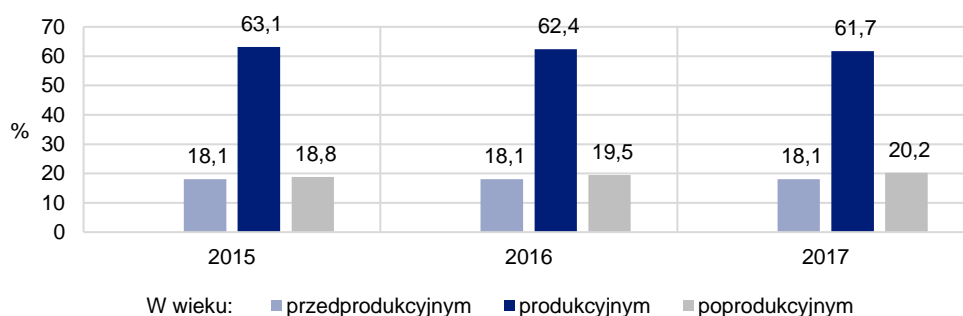
Ludność według ekonomicznych grup wieku

Tabela 4. Ludność w województwie lubuskim według ekonomicznych grup wieku Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2015	2016	2017
	w tysiącach		
OGÓLEM	1 018,1	1 017,4	1 016,8
w wieku:			
Przedprodukcyjnym	184,5	183,6	183,7
Produkcyjnym	642,6	635,1	627,2
Poprodukcyjnym	190,9	198,6	206,0

W końcu 2017 r. liczba ludności w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim wyniosła 627,1 tys. osób i była o 2,4% niższa niż w końcu 2015 r. Zmniejszyła się także liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 0,5% do 183,7 tys.). Jednocześnie wystąpił wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do blisko 206,0 tys. osób, tj. o 7,9%. W rezultacie udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności w województwa lubuskiego zmniejszył się z 63,1% w końcu 2015 r. do 61,7% w końcu 2017 r., przy wzroście udziału ludności w wieku poprodukcyjnym z 18,8% do 20,2%.

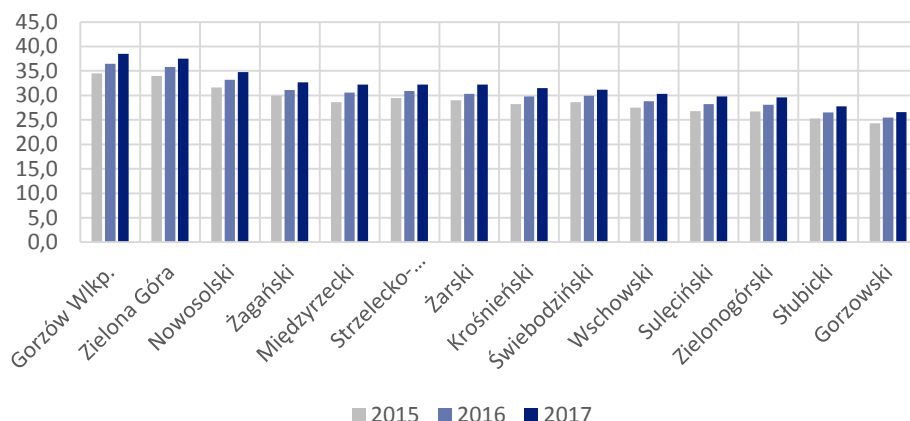
Wykres 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku Stan w dniu 31 XII

Konsekwencją zachodzących zmian w strukturze ludności jest pogarszająca się relacja liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do liczby ludności w wieku produkcyjnym, którą odzwierciedla wskaźnik obciążenia demograficznego. W 2017 r. w województwie lubuskim na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają 32,8 osoby w wieku poprodukcyjnym. W 2015 r. wskaźnik ten wyniósł 29,7 (tj. o 3,1 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym mniej niż w 2017 r.), a w 2016 r. 31,3, tj. o 1,5 osoby mniej w porównaniu z 2017 r.

Wskaźnik obciążenia demograficznego

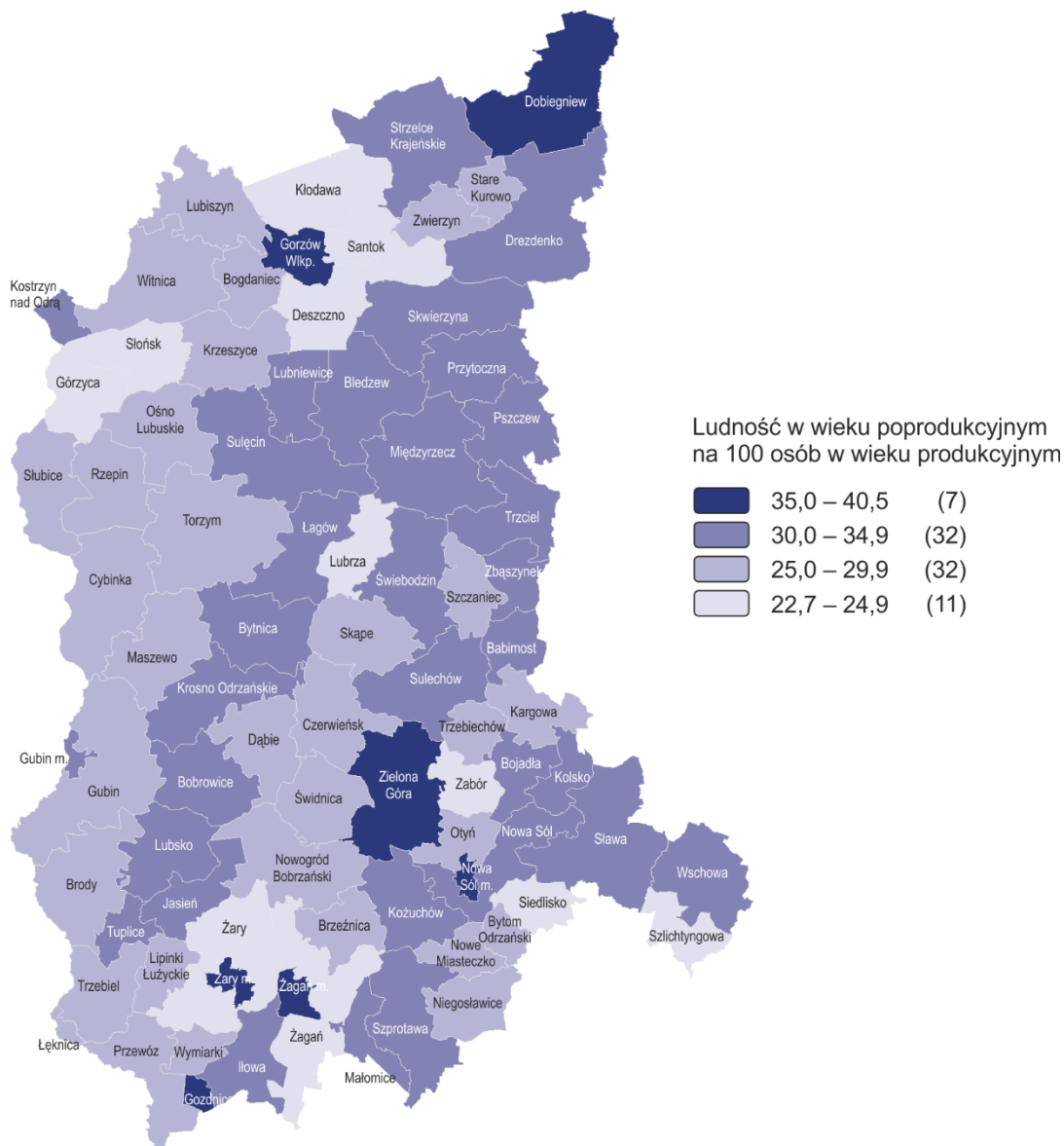
**Wykres 6. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Stan w dniu 31 XII**

Pogorszenie relacji liczby ludności z prezentowanych ekonomicznych grup wieku zanotowano we wszystkich powiatach w województwie lubuskim.

Największą liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym notuje się w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. i Zielona Góra (w 2017 r. odpowiednio 38,5 i 37,5) oraz w powiecie nowosolskim (34,8). Z kolei najmniejsze obciążenie ludności w wieku produkcyjnym występuje w powiecie gorzowskim, słubickim, zielonogórskim i sulęcińskim, w których wskaźnik obciążenia demograficznego nie przekracza 30.

**Mapa 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego według gmin w 2017 r.
Stan w dniu 31 XII**

Spośród gmin województwa lubuskiego najmniejszą liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym notuje się w gminach wiejskich, często tych leżących w pobliżu największych miast w regionie. Były to m.in. gminy: Kłodawa (22,7), Deszczno (24,1) i Santok (24,3) sąsiadujące z miastem Gorzów Wlkp., gmina Zabór (23,5) sąsiadująca z miastem Zielona Góra, Górzycza (23,1) i Słońsk (24,5) leżące w pobliżu Kostrzyna nad Odrą i Słubic, gminy wiejskie: Żagań (24,5) i Żary (24,8) otaczające miasta odpowiednio: Żagań i Żary. Z kolei w największych miastach w regionie, wartości prezentowanego wskaźnika były najwyższe: w Nowej Soli 40,5, w Gorzowie Wlkp. 38,5, w Zielonej Górze 37,5, w Żarach 36,7 i w Żaganiu 35,7.

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- Liczba ludności w województwie lubuskim zmniejsza się w kolejnych latach, głównie w wyniku odpływu migracyjnego ludności. Ubytek ludności wyrażony ujemnym współczynnikiem salda migracji notuje się w większości powiatów województwa lubuskiego, największy w powiatach leżących w południowej części regionu: krośnieńskim, żagańskim, żarskim i wschowskim oraz w najbardziej na północ wysuniętym powiecie strzelecko-drezdeneckim. Odpływ ludności w największym stopniu dotyczy populacji w wieku produkcyjnym.
- Dodatkowo obserwuje się pogorszenie sytuacji w zakresie przyrostu naturalnego, ujemnego w latach 2015 i 2016 oraz dodatniego, jednak pozostającego na relatywnie niskim poziomie w 2017 r.
- Obserwowane procesy demograficzne w zakresie ruchu naturalnego oraz ruchu migracyjnego ludności implikują zmiany stanu oraz struktury ludności województwa lubuskiego. Analiza zmian struktury populacji wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa wyrażający się m.in. rosnącym udziałem ludności w wieku nieprodukcyjnym w populacji ogółem, przy spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym. W rezultacie obserwuje się pogorszenie relacji liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do liczby ludności w wieku produkcyjnym, którą odzwierciedla wskaźnik obciążenia demograficznego. W 2017 r. w województwie lubuskim na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały prawie 33 osoby w wieku poprodukcyjnym.
- Lubuskie wyróżnia relatywnie wysoki wskaźnik urbanizacji. 64,9% z ogółu ludności województwa lubuskiego mieszkało w miastach. Ponadto 62,0% lubuszan mieszkało w południowej części województwa lubuskiego.
- 51,3% z ogółu ludności województwa lubuskiego stanowiły kobiety. Liczebna przewaga kobiet nad mężczyznami występuje w większości miast. W końcu 2017 r. udział kobiet w ogóle ludności miast wyniósł średnio 52,2%. Z kolei większy udział mężczyzn niż kobiet w populacji ogółem notuje się na obszarach wiejskich.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- Konieczne są działania odwracające proces odpływu ludności. Wsparcia wymagają procesy skutkujące wzrostem liczby miejsc pracy w powiatach, które najbardziej odczuwają odpływ ludności, a także organizacji przestrzeni do życia osób młodych (żłobki, przedszkola, szkoły, miejsca spędzania czasu wolnego).
- W celu zapewnienia atrakcyjnych warunków dla planowanej rodziny, co może w przyszłości pozytywnie wpłynąć na decyzje o posiadaniu potomstwa, może być zapewnienie kobietom (czy szerzej rodzicom) łagodnego powrotu do pracy poprzez upowszechnienie elastycznych form zatrudnienia.
- Proces starzenia się społeczeństwa wymusza organizację miejsc przeznaczonych na opiekę nad ludźmi starszymi, zajęć przeznaczonych dla osób nieaktywnych zawodowo, ale chcących żyć aktywnie w swoim środowisku. Proces starzenia społeczeństwa, w kontekście rosnącego obciążenia demograficznego, staje się wyzwaniem, któremu mogą przeciwstawić się działania na rzecz aktywizacji zawodowej osób starszych (np. poprzez wprowadzanie elastycznych form zatrudnienia) z jednej strony, z drugiej zaś polegające na promowaniu wizerunku starszego pracownika, jako osoby wartościowej dla pracodawcy uzbrogonej w wiedzę, doświadczenie, dyspozycyjnej i odpowiedzialnej.
- Koniecznym jest zagospodarowanie potencjału zawodowego zarówno osób młodych (do 29 r.ż.) oraz osób powyżej 50 r.ż., jako dwóch najliczniejszych grup wśród bezrobotnych. Pozwoli to z jednej strony przeciwdziałać pogłębiającemu się obciążeniu demograficznemu, jak i wpłynie na zahamowanie odpływu ludzi młodych poza granice regionu.

- Dostęp do wysokiej jakości kształcenia podstawowego, zawodowego, ustawicznego, pozwala również wpływać na procesy wyludniania miast, czy szerzej – regionu, stąd kontynuacja wsparcia dla tego obszaru jest niezmiernie istotna. Konieczne jest zbudowanie atrakcyjnego systemu edukacji w regionie, który będzie odpowiedzią na jego problemy demograficzne i odpływ mieszkańców. Zalety takiego systemu edukacji powinny przyczynić się do związania obywateli z miejscem zamieszkania, już od najmłodszych lat. System ten powinien gwarantować dobre wykształcenie, w tym zawodowe, które pozwoli na zwiększenie szans na rynku pracy i znalezienie atrakcyjnej pracy w regionie po zakończeniu edukacji.
- Ruchy migracyjne ludności skutkujące wyludnianiem się poszczególnych obszarów wymagają uwagi w kontekście zagrożeń dla rozwoju regionu. Należy skupić działania na zahamowaniu tego zjawiska, co z czasem może doprowadzić do odwrócenia tej negatywnej tendencji.
- Realizując interwencję ze środków EFS bieżącej perspektywy i planując jej kontynuację po roku 2020, należy szczególnie brać pod uwagę specyfikę obszarów, potrzeby i problemy wynikające ze struktury wiekowej społeczeństwa, odpływ ludności, a także inne negatywne skutki demograficzne. Koncentracja interwencji powinna zostać utrzymana/wzmocniona w obszarach o największych deficytach.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

- Należy utrzymać interwencję skierowaną na wsparcie miejsc opieki nad dzieckiem (tam gdzie jest to niezbędne) oraz promowanie i upowszechnianie elastycznych form zatrudnienia, co w znacznym stopniu ułatwi godzenie roli rodzica i pracownika. Działania takie pozwolą na powrót pracowników do pracy po urlopach rodzicielskich lub na aktywne poszukiwanie pracy i powrót na rynek osobom bezrobotnym.
- Odpływ ludności może zostać zahamowany lub spowolniony poprzez uatrakcyjnienie przestrzeni życiowej mieszkańców zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami. Zapewnienie w tej przestrzeni aktywności skierowanych do ludzi młodych oraz osób starszych pozwoli rozpocząć proces zmiany wizerunku danego miejsca i postrzegania go, jako życiowo atrakcyjnego.
- Działania skierowane na rewitalizację społeczną obszarów pozwala nie tylko włączać osoby wykluczone społecznie i przywracać znaczenie obszarom zmarginalizowanym, ale w konsekwencji może przeciwdziałać odpływowi mieszkańców dając im poczucie atrakcyjności miejsca, w którym żyją.
- Zasadne jest kontynuowanie wsparcia działań rewitalizacyjnych (sprzężonych dwufunduszowych EFS i EFRR), które w ramach dotychczasowej interwencji RPO-L2020 pozwoliły na zmianę otoczenia, sytuacji na obszarach rewitalizowanych. Niemniej jednak jest to sfera, która w dalszym ciągu wymaga wsparcia, również w dziedzinie działań informacyjnych w zakresie uświadamiania szerokiej odbiorcy istoty rewitalizacji w wymiarze społecznym.
- Starzejące się społeczeństwo wymaga działań, które zagospodarują potencjał osób starszych. Mogą one być ukierunkowane na kształcenie osób dorosłych, w tym podnoszenie kwalifikacji osób starszych, które chcą nadal pracować. Niezbędnym jest wówczas dostosowanie zakresu, przedmiotu i sposobu szkolenia/kształcenia do potrzeb i możliwości osób starszych. Konieczne zatem jest ewoluowanie interwencji w zakresie kształcenia ustawicznego, czy podnoszenia kompetencji zawodowych osób dorosłych w kierunku zaspokojenia potrzeb i potencjału osób starszych. Na koniec 2017 r. wsparciem objęto 1055 osób w wieku 50 lat i więcej. Stanowiło to 22% wartości docelowej ujętej w RPO-L2020. Mając na uwadze zaplanowaną alokację w RPO-L2020 w przedmiotowym obszarze realizacji programu konieczne jest podjęcie dalszych działań mających na celu aktywizację tej grupy społecznej. Wprowadzanie elastycznych form zatrudnienia oraz dostosowanie stanowisk pracy do potrzeb starszego pracownika pozwoli zaktywować zawodowo osoby w wieku 50 lat i więcej. Zatem konieczne jest zintensyfikowanie działań w tym obszarze m.in. poprzez ogłoszenie

kolejnych naborów, zwiększenie promocji tej formy wsparcia, aktywizację potencjalnych beneficjentów oraz promowanie działań partnerskich.

- Problem starzejącego się społeczeństwa, to również konieczność zapewnienia odpowiedniej profilaktyki zdrowotnej, jak i opieki nad osobami starszymi, domy opieki, domy pobytu dziennego, kluby seniora, etc. Działania takie podniosą jakość życia osób w wieku emerytalnym, jak również umożliwią ewentualnym opiekunom realizację zawodową. Wdrażanie działań w tym zakresie wymaga kontynuacji wsparcia zarówno na poziomie krajowym (instytucjonalna opieka zdrowotna i profilaktyka), jak i regionalnym – działania na rzecz osób starszych w zakresie opieki. Zabezpieczenie środków w kolejnym budżecie perspektywy finansowej UE na realizację takich przedsięwzięć jest niezbędne w obliczu pogłębiającego się zjawiska obciążenia demograficznego regionu.
- W ramach interwencji EFS na poziomie regionalnym koniecznym jest kontynuowanie działań aktywizujących i opiekuńczych dedykowanych osobom starszym. Dotychczas ze środków RPO-L2020 (w ramach współfinansowania EFS) wsparciem objęto 1055 osoby w wieku 50 lat i więcej. Stanowiło to tylko 22% wartości docelowej zaplanowanej do osiągnięcia na koniec realizacji RPO-2020. Dlatego też, konieczne jest zwiększenie działań ukierunkowanych na wsparcie tej grupy mieszkańców województwa.
- Istotne jest, aby interwencja EFS, szczególnie z poziomu regionalnego, była kierowana do obszarów/grup odbiorców najbardziej dotkniętych negatywnymi skutkami demograficznymi. Stąd niezbędnym jest takie definiowanie kryteriów dostępu i/lub oceny, aby preferencyjnie traktować te projekty, które obejmują obszary/grupy najbardziej problemowe.
- Zaplanowanie w kolejnej perspektywie finansowej działań związanych z budową wysokiej jakości systemu opieki nad dzieckiem oraz edukacji, które przyczynią się do zmniejszenia problemu odpływu mieszkańców z regionu, będą postrzegane jako atrakcyjny argument przemawiający za związaniem się obywatela z regionem. W bieżącej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 środki na ten cel zostały już wykorzystane niemal w całości i cieszyły się ogromną popularnością, nie zaspakajając jednak wszystkich potrzeb. Stąd kontynuacja wsparcia w kolejnych latach jest niezbędna. Inwestycje w edukację wszystkich szczebli powinny mieć na celu zagospodarowanie potencjału drzemącego w obywatelach regionu już od najmłodszych lat. Dlatego działania w tym obszarze powinny obejmować uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej poprzez wprowadzenie nowoczesnych technik nauczania, a także szerokie włączanie zajęć dodatkowych (również w formie zabawy), z których dzieci mogłyby korzystać po zakończeniu podstawy programowej, bez konieczności opuszczania placówki
- Działania skierowane na przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom demograficznym oraz wspierające pozytywne trendy w tym obszarze, które są realizowane na poziomie regionalnym ze środków EFS same w sobie nie są w stanie zmienić radykalnie sytuacji. W związku z tym niezbędne jest skoordynowanie działań na poziomie krajowym z potrzebami regionów. Rozwiązania systemowe, poprzez efekt skali, mogą szybciej wpłynąć na zmianę lub zahamowanie negatywnych zjawisk demograficznych. Działania podejmowane na poziomie regionu z kolei cechuje precyzja (lepsze dopasowanie do specyfiki regionu) oraz szybkość i trafność interwencji. Stąd koniecznym jest aby poziom krajowy interwencji był ściśle powiązany z działaniami niższego szczebla. Należy kontynuować dobre praktyki z zakresu koordynacji wsparcia z wszystkich szczebli.

1.2. RYNEK PRACY

Warunkiem niezbędnym dla poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej regionu jest podniesienie jakości obecnych i przyszłych kadr gospodarki: pracowników przedsiębiorstw i osób pozostających bez zatrudnienia. Dzięki temu wzrastać będzie konkurencyjność przedsiębiorstw działających w regionie oraz wzrosną szanse zdobycia zatrudnienia.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020 interwencja w obszarze rynku pracy bezpośrednio realizowana jest w ramach osi priorytetowej 6 Regionalny rynek pracy. Głównym celem OP 6 jest Poprawa jakości obecnych i przyszłych kadr gospodarki. Natomiast cele szczegółowe przypisano, wybranym do realizacji w ramach RPO Lubuskie 2020, priorytetom inwestycyjnym (tabela poniżej).

Tabela 5. Priorytety inwestycyjne OP 6 Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 oraz przypisane im cele szczegółowe.

Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy OP 6
PI 8i	Podniesienie zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez pracy znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, tj. kobiet, osób w wieku 50+, niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych i osób o niskich kwalifikacjach
PI 8iii	Poprawa zdolności do samozatrudnienia osób pozostających bez pracy
PI 8iv	Wzrost aktywności zawodowej osób wyłączonych z rynku pracy z powodu opieki nad małymi dziećmi
PI 8v	Dostosowanie przedsiębiorstw i ich pracowników do zmian zachodzących w gospodarce. Upowszechnienie aktywizacji zawodowej osób zwolnionych lub przewidzianych do zwolnienia
PI 8vi	Wzrost możliwości zatrudnienia lub utrzymania zatrudnienia przez osoby zagrożone opuszczeniem rynku pracy ze względu na stan zdrowia, w szczególności osoby 50+

Źródło: Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, lipiec 2018 r.

W dalszej części niniejszego opracowania dokonany zostanie przegląd stopnia realizacji ww. celów szczegółowych w podziale na priorytety inwestycyjne. Posłuży temu analiza realizacji wartości wskaźników programowych określonych dla OP 6. Wnioski płynące z przeprowadzonej analizy danych statystycznych oraz analizy wskaźnikowej w ramach RPO Lubuskie 2020, pozwolą na zdefiniowanie rekomendacji dla kierunków i sposobów prowadzenia interwencji EFS w obszarze rynku pracy.

Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wskazują, że w latach 2015 i 2016 liczba ludności aktywnej zawodowo w wieku 15 lat i więcej wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem, przy czym wzrost wystąpił w zbiorowości pracujących, przy spadku populacji bezrobotnych. W 2017 r. wobec wolniejszego niż w latach poprzednich wzrostu liczby pracujących i dalszego znacznego spadku liczby bezrobotnych, liczba ludności aktywnej zawodowo ogółem zmniejszyła się w skali roku, była jednak większa niż w 2015 r.

**Aktywność
ekonomiczna ludności**

Tabela 6. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej

Wyszczególnienie	2015	2016	2017
W tysiącach osób			
Ludność	808	805	802
mężczyźni	391	389	387
kobiety	418	417	415
Aktywni zawodowo	441	448	445
mężczyźni	244	248	249
kobiety	198	200	196
Pracujący	413	427	429
mężczyźni	228	237	239
kobiety	184	190	189
Bezrobotni	28	21	16
mężczyźni	15	11	9
kobiety	13	10	7
Bierni zawodowo	367	357	357
mężczyźni	147	141	138
kobiety	220	217	219
W %			
Współczynnik aktywności zawodowej	54,6	55,7	55,5
mężczyźni	62,4	63,9	64,5
kobiety	47,5	48,0	47,1
Wskaźnik zatrudnienia	51,1	53,0	53,5
mężczyźni	58,3	61,1	61,9
kobiety	44,1	45,6	45,4
Stopa bezrobocia	6,3	4,7	3,6
mężczyźni	6,1	4,4	3,6
kobiety	6,6	5,0	3,6

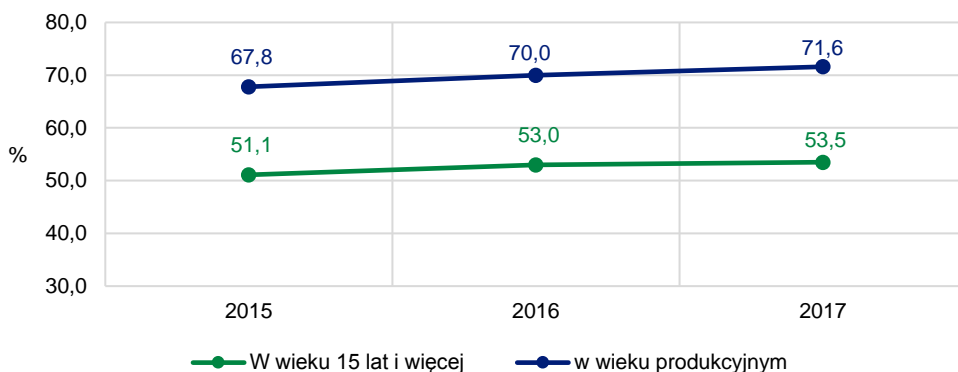
W 2017 r. populacja aktywnych zawodowo w wieku 15 lat i więcej liczyła 445 tys. osób (tj. o 0,9% więcej niż w 2015 r.). Współczynnik aktywności zawodowej w 2017 r. wyniósł 55,5% i był niższy niż w 2016 r. (55,7%), jednak zwiększył się w porównaniu z 2015 r. (54,6%). Nieco wyraźniejsze zmiany niż w całej populacji zauważyć można wśród osób w wieku produkcyjnym. Dla tej grupy współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 74,4% i był wyższy w stosunku do notowanego w latach 2015 i 2016 (kiedy wyniósł odpowiednio 72,6% i 73,4%).

Zmiany w zakresie aktywności ekonomicznej ludności odzwierciedla także wskaźnik zatrudnienia (tj. procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności), który w prezentowanym okresie wykazywał tendencję rosnącą. W 2017 r. wyniósł 53,5% wobec 51,1% w 2015 r.

[Współczynnik aktywności zawodowej](#)

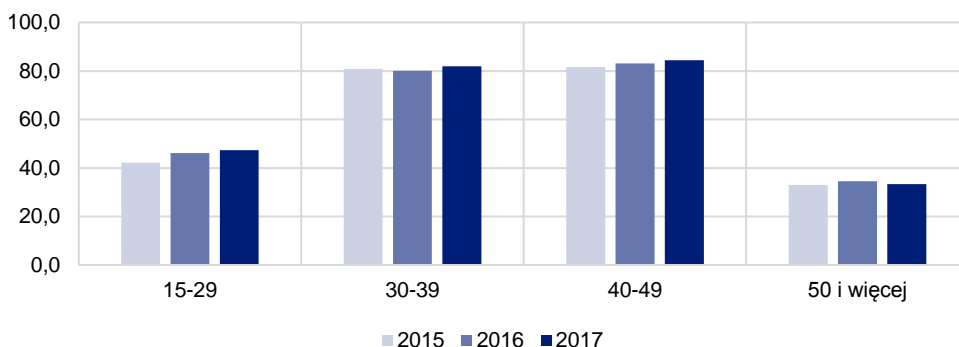
[Wskaźnik zatrudnienia](#)

Wykres 7. Wskaźnik zatrudnienia ludności w województwie lubuskim

Wzrost wskaźnika zatrudnienia ogółem osób w wieku 15 lat i więcej był spowodowany głównie wzrostem wskaźnika zatrudnienia w populacji mężczyzn. W 2017 r. udział pracujących mężczyzn w wieku 15 lat i więcej w ogóle mężczyzn w tym wieku w województwie wyniósł 61,9% i był wyższy niż 2015 r. o 3,6 p. proc. W populacji kobiet w wieku 15 lat i więcej wskaźnik zatrudnienia wyniósł 45,4%, tj. o 1,3 p. proc. więcej w stosunku do 2015 r.

Wykres 8. Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku

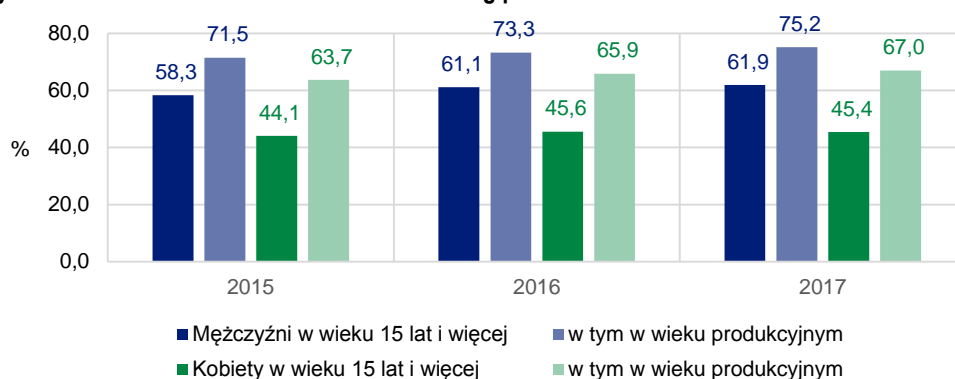

Wskaźnik zatrudnienia w naturalny sposób jest znacznie zróżnicowany w zależności od wieku analizowanej grupy ludności. W 2017 r. w grupie ludności w wieku 15-64 lata, odsetek pracujących wyniósł 65,2% i był wyższy w stosunku do notowanego w 2015 r. o 3,4 p. proc. oraz w relacji do 2016 r. o 1,2 p. proc. Utrzymujący się na relatywnie wysokim poziomie wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 30-49 lat (powyżej 80%) znacznie zmniejsza się w przypadku osób w grupie wieku 55-64 lata (w 2017 r. – 46,6%).

Pozytywne zmiany wskaźnika zatrudnienia dotyczą także ludności w wieku produkcyjnym. W 2017 r. wskaźnik ten wyniósł 71,6% (wobec 72,1% średnio w kraju) i był wyższy w porównaniu z 2016 r. o 1,6 p. proc. i w relacji do 2015 r. – o 3,8 p. proc. W grupie tej wyraźny wzrost wskaźnika zatrudnienia zanotowano zarówno w populacji mężczyzn, jak i w populacji kobiet. W 2017 r. odsetek pracujących mężczyzn w wieku produkcyjnym wyniósł 75,2% i był o 3,7 p. proc. wyższy w porównaniu z 2015 r. W populacji kobiet w wieku produkcyjnym odsetek pracujących kobiet wyniósł 67,0%, tj. o 3,3 p. proc. więcej niż w 2015 r. Znamienne jest przy tym znaczne zróżnicowanie wskaźnika zatrudnienia kobiet w zależności od wieku (większe niż w przypadku mężczyzn). W 2017 r. wskaźnik zatrudnienia kobiet w wieku produkcyjnym był o 21,6 p. proc. wyższy niż wskaźnik zatrudnienia kobiet ogółem (w wieku 15 lat i więcej). W populacji mężczyzn różnica ta wyniosła 13,3 p. proc.

Wskaźnik zatrudnienia według wieku

Wykres 9. Wskaźnik zatrudnienia ludności według płci

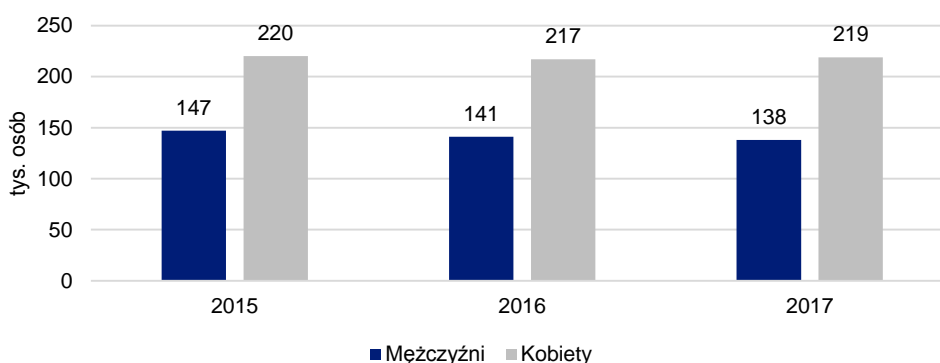

W 2017 r. na 1000 osób pracujących przypadało 869 osób niepracujących w wieku 15 lat i więcej (tj. bezrobotnych i biernych zawodowo). Liczba ta zmniejszyła się w kolejnych latach prezentowanego okresu. W 2015 r. wyniosła 956, a w 2016 r. – 885.

Liczba osób biernych zawodowo wyniosła 357 tys. (tj. 44,5% ludności w wieku 15 lat i więcej w województwie lubuskim) i była o 2,7% mniejsza niż w 2015 r. Spadek liczby biernych zawodowo w stosunku do 2015 r. zanotowano zarówno w miastach (o 2,9%), jak i na obszarach wiejskich (o 1,6%).

Bierni zawodowo

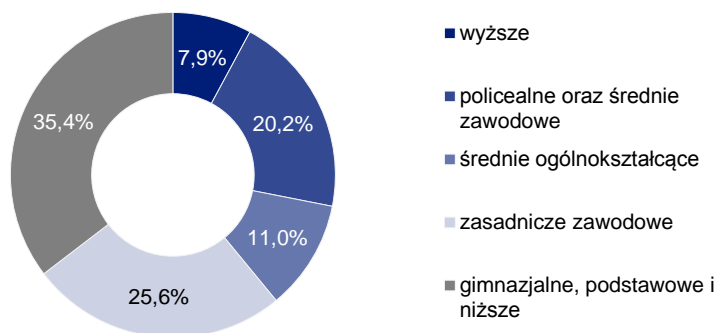
Wykres 10. Bierni zawodowo w województwie lubuskim według płci

W grupie biernych zawodowo 61,3% stanowiły kobiety. W porównaniu z 2015 r. ich liczba zmniejszyła się o 0,5%, tj. w mniejszym stopniu niż liczba biernych zawodowo mężczyzn, których liczba zmniejszyła się w stosunku do 2015 r. o 6,1%.

Bierni zawodowo według płci

Wykres 11. Struktura biernych zawodowo według wykształcenia w 2017 r.

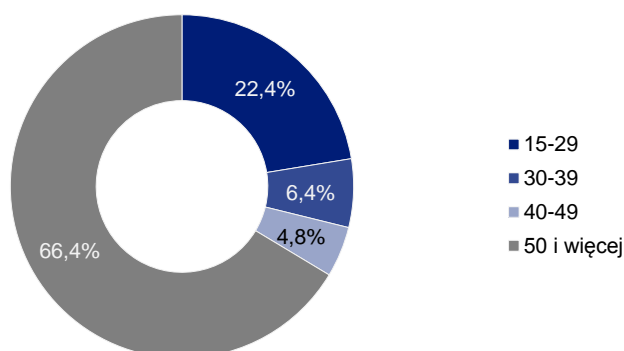
Z kolei biorąc pod uwagę wykształcenie osób biernych zawodowo, 35,4% tej zbiorowości stanowią osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym. Ich liczba zmniejszyła się jednak w porównaniu z 2015 r. o 8,0% (tj. w większym stopniu niż w przypadku pozostałych grup wykształcenia). Spośród biernych zawodowo, zmniejszyła się także liczba osób z wykształceniem ogólnokształcącym (o 4,9%), a ich udział w ogóle biernych zawodowo w 2017 r. wyniósł 11,0%. Największy względny wzrost liczby biernych zawodowo nastąpił w najmniej licznej grupie, tj. w grupie osób z wykształceniem wyższym. W stosunku do 2015 r. liczebność tej grupy wzrosła o 12,0%, a ich udział w ogóle biernych zawodowo wyniósł 7,9%. W znacznie mniejszym stopniu wzrosła liczba osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 1,1%), a ich udział w populacji biernych zawodowo wyniósł 25,6%.

Bierni zawodowo według wykształcenia

W grupie biernych zawodowo 66,4% stanowiły osoby w wieku 50 lat i więcej. Ich liczba zmniejszyła się w stosunku do 2015 r. o 2,1%. W drugiej co do wielkości udziału w ogóle biernych zawodowo grupie wiekowej, tj. w grupie osób w wieku 15-29 lat (22,4% ogółu biernych zawodowo) liczba osób zmniejszyła się o 5,9%. Najbardziej jednak zmniejszyła się liczba osób najrzadziej występujących w populacji biernych zawodowo, tj. osób w wieku 40-49 lat. Względny spadek liczby osób z tej kategorii wiekowej w porównaniu z 2015 r. wyniósł 10,5%, a ich udział w ogóle biernych zawodowo wyniósł 4,8%. Jednocześnie wzrosła liczba osób w wieku 30-39 lat w populacji biernych zawodowo (o 15,0%). Ich udział w ogóle prezentowanej zbiorowości wyniósł 6,4%.

Bierni zawodowo według wieku

Wykres 12. Struktura biernych zawodowo według wieku w 2017 r.

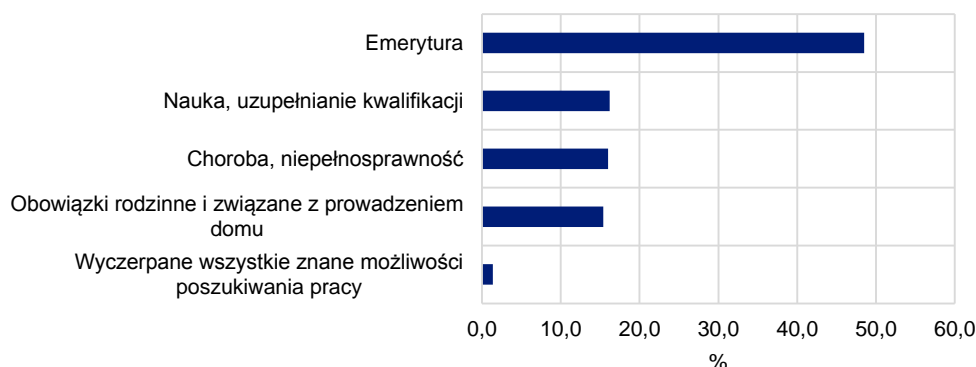
Działania skierowane na rynek pracy ze środków RPO dedykowane są między innymi aktywizacji zawodowej kategorii mieszkańców regionu powyżej 50 r. ż. W kontekście powyższych danych podejście to jest słuszne. Natomiast konieczność kontynuacji takiego wsparcia wynika z prognoz demograficznych,

które przewidują dalsze starzenie się społeczeństwa, a w konsekwencji zwiększenie obciążenia demograficznego.

Nadal najczęściej występującą przyczyną bierności zawodowej była emerytura (w 2017 r. przyczynę tę wskazało 48,5% osób). Drugą istotną przyczyną bierności była nauka i uzupełnianie kwalifikacji oraz choroba lub niepełnosprawność, te powody wskazało odpowiednio 16,2% i 16,0% osób. Obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu były powodem niepodejmowania pracy dla 15,4% osób biernych zawodowo, natomiast przekonanie o wyczerpaniu wszystkich znanych możliwości poszukiwania pracy dla 1,4% osób.

Bierni zawodowo według przyczyn

Wykres 13. Bierni zawodowo według przyczyn w 2017 r.

Według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, liczba zarejestrowanych bezrobotnych w kolejnych latach w okresie 2015-2017 zmniejszała się. W końcu 2017 r. wyniosła 24,6 tys. i była o 24,0% mniejsza niż w końcu 2016 r. oraz o 37,5% mniejsza w stosunku do notowanej w końcu 2015 r. Liczba bezrobotnych kobiet zmniejszyła się w stosunku do końca 2015 r. o 31,8%, natomiast liczba bezrobotnych mężczyzn zmniejszyła się o 44,1%.

Bezrobotni zarejestrowani

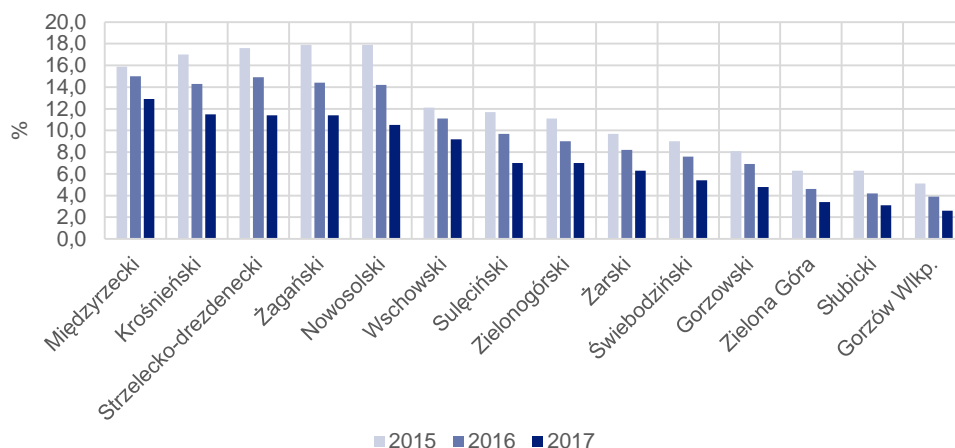
Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani

Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2015	2016	2017
W tysiącach osób			
OGÓŁEM	39,3	32,4	24,6
mężczyźni	18,1	14,1	10,1
kobiety	21,3	18,3	14,5
Stopa bezrobocia (w %)	10,5	8,6	6,6

Spośród powiatów województwa lubuskiego największy względny spadek liczby bezrobotnych zarejestrowanych w porównaniu z 2015 r. zanotowano w Gorzowie Wlkp. oraz w powiecie słubickim (po 48,3%). O ponad 40% zmniejszyła się liczba bezrobotnych w Zielonej Górze (o 43,3%) oraz w powiatach: nowosolskim (o 42,5%), sułęcińskim (o 41,0%) i świebodzińskim (o 40,6%). Najmniejszy spadek liczby bezrobotnych zarejestrowanych zanotowano w powiecie międzyrzeckim (o 18,4%) i wschowskim (o 23,5%).

**Wykres 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego
Stan w dniu 31 XII**

Stopa bezrobocia rejestrowanego

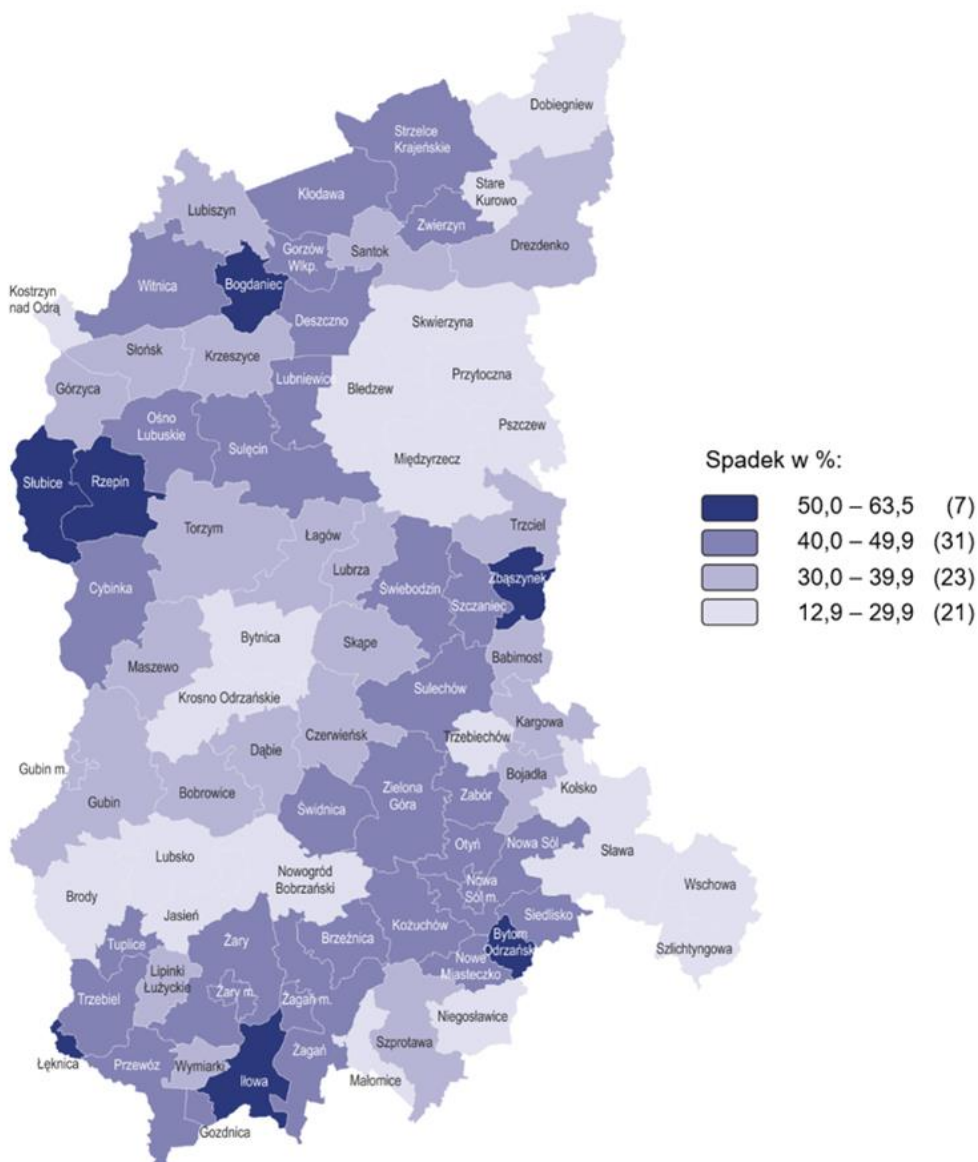
W rezultacie stopa bezrobocia rejestrowanego zmniejszyła się w województwie lubuskim z 10,5% w 2015 r. (stan w końcu roku) i 8,6% w 2016 r. do 6,6% w 2017 r.

Spośród powiatów województwa lubuskiego najniższą stopę bezrobocia rejestrowanego notuje się w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. (w 2017 r. – 2,6%) i Zielona Góra (3,4%) oraz w powiecie słubickim (3,1%) i gorzowskim (4,8%). Najwyższa stopa bezrobocia utrzymuje się w powiatach: międzyrzeckim (12,9%), krośnińskim (11,5%) oraz żagańskim i strzelecko-drezdeneckim (po 11,4%).

Spadek liczby bezrobotnych zarejestrowanych w porównaniu z 2015 r. zanotowano we wszystkich gminach województwa lubuskiego. W największym stopniu zmniejszyła się liczba bezrobotnych na obszarach w pobliżu największych ośrodków miejskich w województwie, tj. w północno-zachodniej części regionu (w strefie oddziaływania Gorzowa Wlkp., Kostrzyna nad Odrą, Słubice) oraz w południowej części województwa: od okolic Świebodzina, Sulechowa, Zielonej Góry i Nowej Soli po obszary wokół Żagania i Żar. O ponad połowę zmniejszyła się liczba bezrobotnych w gminie Bogdaniec (o 63,5%), Zbąszynek (o 58,3%), Bytom Odrzański (o 54,8%), Rzepin (o 51,9%) oraz Łęknica (o 50,7%). Znaczny ubytek liczby bezrobotnych (o ponad 45%) wystąpił także w gminach: Słubice, Gorzów Wlkp., Tuplice, Ośno Lubuskie, Cybinka, Deszczno, Zabór, w gminie wiejskiej Żary i Brzeźnica.

Bezrobotni zarejestrowani według gmin

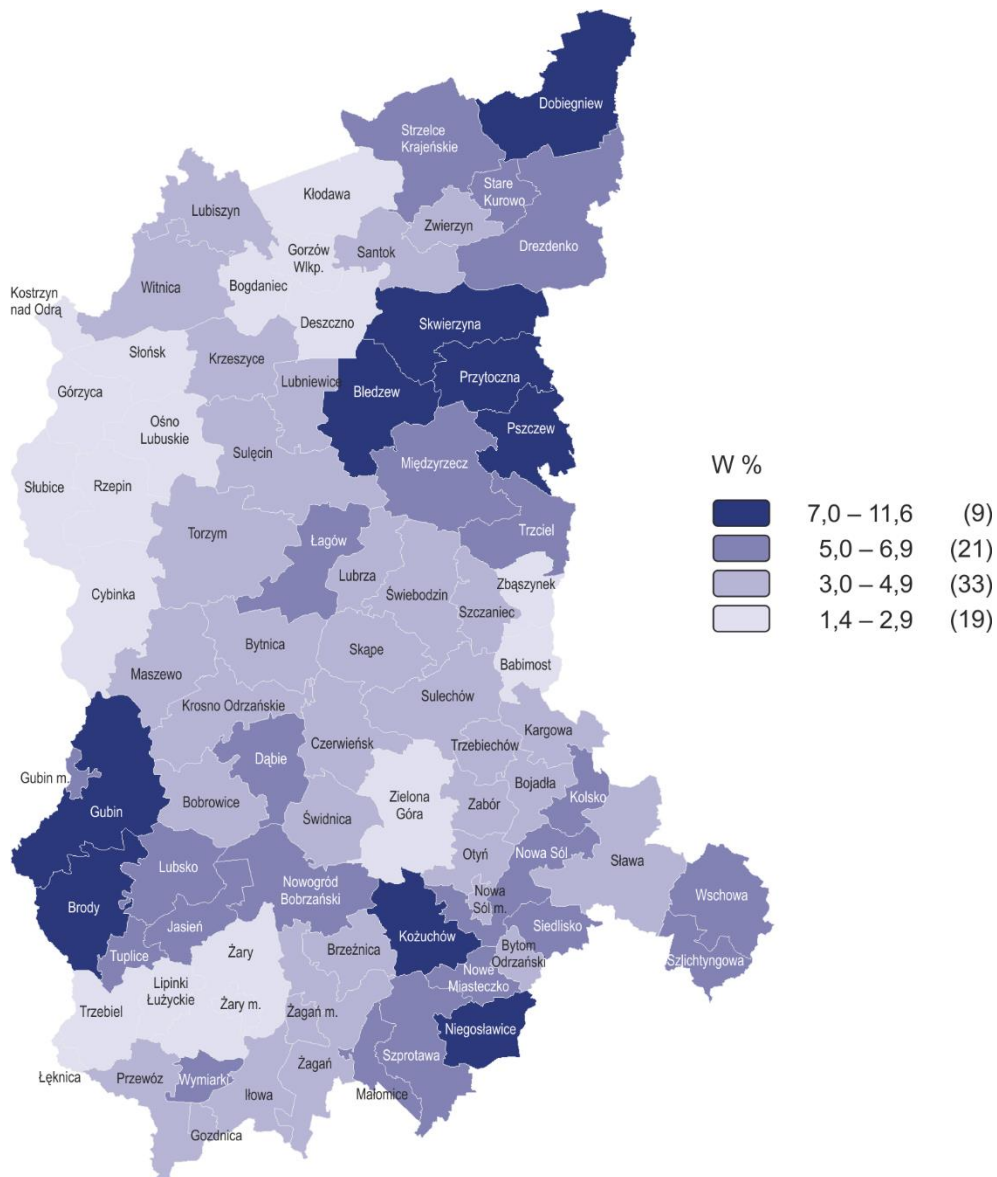
Mapa 5. Bezrobotni zarejestrowani w 2017 r. – zmiana w stosunku do 2015 r. Stan w dniu 31 XII

Natężenie bezrobocia wyraża także udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, który w 2017 r. w województwie lubuskim wyniósł 3,9% wobec 6,1% w 2015 r. i 5,1% w 2016 r. W powiatach województwa lubuskiego udział ten kształtuje się na poziomie od 1,7% w powiecie słubickim i 2,0% w Gorzowie Wlkp. do 6,5% w powiecie strzelecko-drezdeneckim i 7,4% w powiecie międzyrzeckim.

Spośród gmin województwa lubuskiego największy udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zanotowano w gminie Dobiegniew (11,6%) w powiecie strzelecko-drezdeneckim, w gminach: Bledzew (9,5%), Przytoczna (8,4%) i Skwierzyna (8,0%) w powiecie międzyrzeckim oraz w gminie Niegoslawice (8,3%) w powiecie żagańskim. Najmniejszy udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym zanotowano w gminach: Słubice (1,4%), Rzepin i Ośno Lubuskie (po 1,7%) w powiecie słubickim, Bogdaniec (1,5%), Kostrzyn nad Odrą (1,7%) i Kłodawa (1,8%) w powiecie gorzowskim, w gminach: miejskiej i wiejskiej Żary (odpowiednio 1,8% i 1,9%) w powiecie żarskim oraz w gminie Zbąszynek (1,9%) w powiecie świebodzińskim.

Mapa 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

W porównaniu z 2015 r. we wszystkich gminach w województwie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się. Największy bezwzględny spadek tego wskaźnika wystąpił w gminach: Siedlisko (o 5,0 p. proc. do 6,5%), Kozuchów (o 4,8 p. proc. do 7,4%), Bytom Odrzański (o 4,6 p. proc. do 4,0%), Tuplice (o 4,3 p. proc. do 5,2%), Nowe Miasteczko (o 4,2 p. proc. do 6,1%) oraz w gminie wiejskiej Gubin i miejsko-wiejskiej Iłowa (po 4,1 p. proc. do odpowiednio 7,8% i 4,1%).

Z ogółu bezrobotnych zarejestrowanych 20,4 tys. (tj. 82,8%) stanowiły osoby będące w szczególnej sytuacji, z tego 12,1 tys., tj. 49,1% długotrwale bezrobotni. Liczba długotrwale bezrobotnych zmniejszyła się w porównaniu z 2015 r. o 38,7%, jednak ich udział w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych był tylko o 0,1 p. proc. mniejszy niż w 2015 r. W grupie długotrwale bezrobotnych 63,0% stanowiły kobiety.

Długotrwale bezrobotni

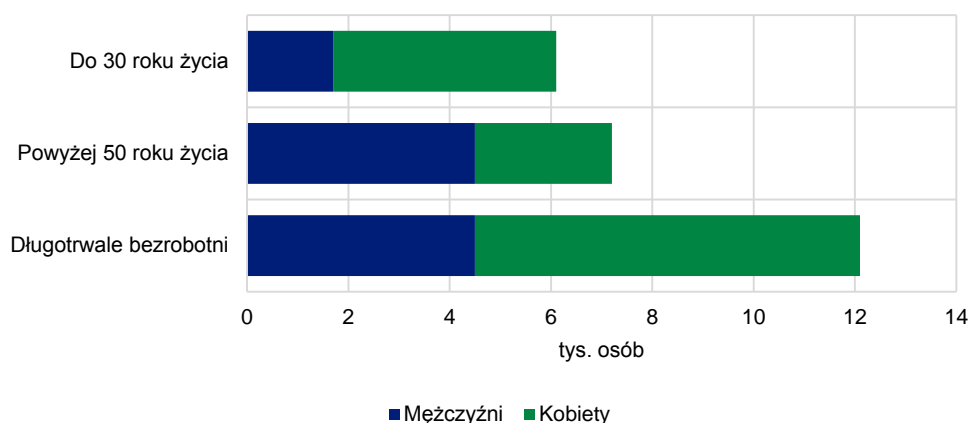
Biorąc pod uwagę ogół bezrobotnych kobiet, odsetek długotrwale bezrobotnych kobiet wyniósł 52,5% tj. więcej niż w przypadku mężczyzn. Spośród bezrobotnych mężczyzn 44,3% stanowili mężczyźni długotrwale bezrobotni. Zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn odsetek długotrwale bezrobotnych pozostał na poziomie zbliżonym do notowanego w 2015 r. (był odpowiednio o 0,9 i 1,9 p. proc. mniejszy niż w 2015 r.).

Tabela 8. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy – wybrane kategorie
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	2015	2016	2017
W tysiącach osób			
Długotrwale bezrobotni	19,7	16,0	12,1
mężczyźni	8,4	6,4	4,5
kobiety	11,4	9,6	7,6
W wieku do 30 roku życia	10,6	8,2	6,1
mężczyźni	4,1	2,7	1,7
kobiety	6,5	5,6	4,4
Powyżej 50 roku życia	11,9	9,8	7,1
mężczyźni	7,2	5,9	4,5
kobiety	4,6	3,9	2,7

Wyższy niż średnio w województwie odsetek długotrwale bezrobotnych populacji bezrobotnych zarejestrowanych notowano w powiatach: nowosolskim (58,2%), międzyrzeckim (54,9%), krośnieńskim (53,6%), żarskim (52,6%), wschowskim (51,4%) i strzelecko-drezdeneckim (51,3%). Relatywnie najmniej długotrwale bezrobotnych zanotowano w Gorzowie Wlkp. (32,7% ogółu bezrobotnych) i powiecie ślubickim (37,0%).

Wykres 15. Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji według płci w 2017 r.
Stan w dniu 31 XII

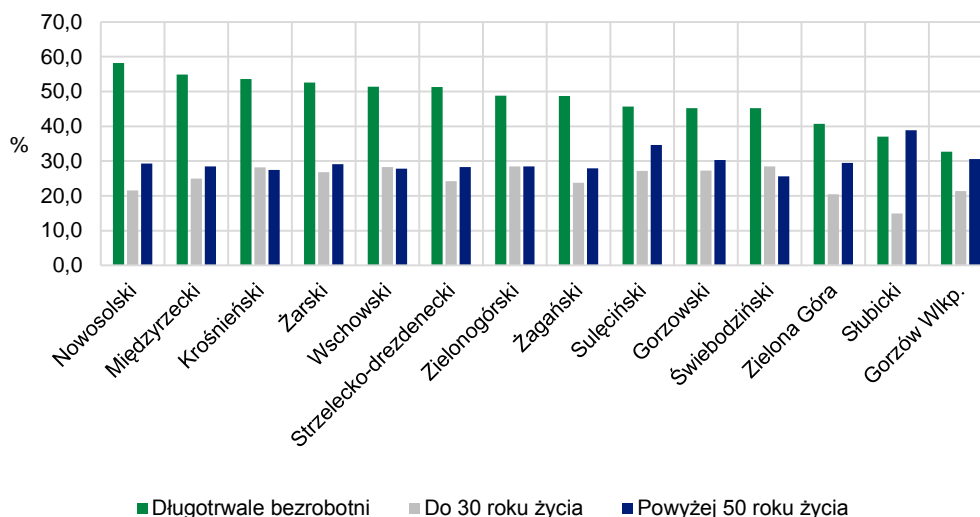

Spośród osób będących w szczególnej sytuacji 6,1 tys. osób tj. 24,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby młode, w wieku do 30 roku życia. W grupie tej 72,4% stanowiły kobiety (wobec 61,6% w 2015 r.). Udział kobiet w wieku do 30 roku życia w ogóle bezrobotnych kobiet wyniósł 30,4%, a mężczyzn – 16,7%.

Bezrobotni w wieku do 30 roku życia

Największy odsetek bezrobotnych w wieku do 30 roku życia notuje się w powiatach: świebodzińskim i zielonogórskim (po 28,5%), wschowskim (28,3%) oraz krośnieńskim (28,2%). Znacznie mniejszy udział osób młodych w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych notuje się w powiatach słubickim (14,9%) i nowosolskim (21,6%) oraz w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. i Zielona Góra (odpowiednio 21,4% i 20,5%).

Wykres 16. Osoby będące w szczególnej sytuacji w % bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

W ogóle zarejestrowanych bezrobotnych znaczący jest także udział osób w wieku powyżej 50 roku życia. Liczba tych osób zmniejszyła się w stosunku do końca 2015 r. o 39,7% i wyniosła 7,1 tys. osób, co stanowiło 29,0% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. W grupie tej, odwrotnie jak w poprzednich dwóch wyróżnionych grupach osób będących w szczególnej sytuacji, większy jest udział mężczyzn niż kobiet. Mężczyźni w wieku powyżej 50 roku życia stanowili 62,5% ogółu osób w omawianej grupie wieku. Ponadto w grupie bezrobotnych mężczyzn, mężczyźni w wieku powyżej 50 roku życia stanowili 44,1% tj. o 4,1 p. proc. więcej niż w końcu 2015 r. Z kolei kobiety w wieku powyżej 50 roku życia stanowiły 18,5% ogółu bezrobotnych kobiet, tj. o 3,2 p. proc. mniej niż w końcu 2015 r.

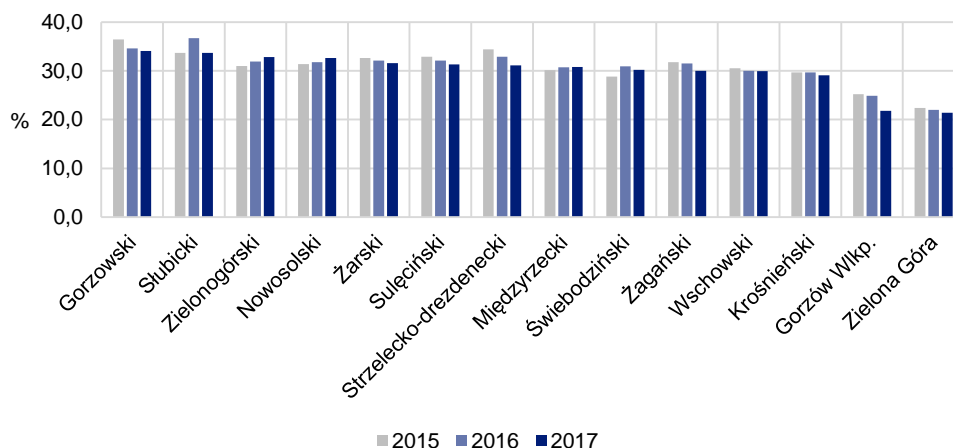
Problem bezrobocia w grupie osób w wieku 50 lat i więcej jest znaczący w regionie, w kontekście analizy demograficznej i prognozy dalszego starzenia się społeczeństwa województwa jest to obszar, który znajduje swoje odzwierciedlenie w interwencji RPO-L2020 i powinien być objęty dalszą interwencją po roku 2020.

W końcu 2017 r. w populacji zarejestrowanych bezrobotnych było 7,3 tys. osób (tj. 29,8% ogółu bezrobotnych) z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Ich liczba zmniejszyła się w porównaniu z końcem 2015 r. o 38,6%. Największy spadek liczby bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym zanotowano w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. i Zielona Góra (odpowiednio o 55,4% i 45,8%) oraz w powiecie słubickim (o 48,3%), a najmniejszy w powiatach międzyrzeckim i wschowskim (odpowiednio o 16,4% i 24,9%).

Bezrobotni w wieku powyżej 50 roku życia

Bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym

Wykres 17. Bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w % bezrobotnych zarejestrowanych ogółem (stan w dniu 31 XII)

Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w poszczególnych powiatach kształtował się na poziomie od 21,4% w Zielonej Górze i 21,8% w Gorzowie Wlkp. do 34,1% w powiecie gorzowskim i 33,7% w powiecie słubickim.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych w województwie lubuskim było 2,2 tys. niepełnosprawnych, tj. 9,1% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (wobec 8,8% w końcu 2015 r.). Jednakże ich liczba w ogóle bezrobotnych zmniejszyła się w stosunku do końca 2015 r. o 35,6%. Największy względny spadek liczby niepełnosprawnych bezrobotnych w porównaniu z 2015 r. zanotowano w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. i Zielona Góra (odpowiednio 49,8% i 47,8%). W najmniejszym stopniu liczba niepełnosprawnych bezrobotnych zmniejszyła się w powiatach: strzelecko-drezdeneckim (o 21,7%), nowosolskim (o 26,3%) i wschowskim (o 26,8%). Wzrost liczby niepełnosprawnych bezrobotnych zanotowano jedynie w powiecie międzyrzeckim (o 1,4%).

Nadal jednak udział osób niepełnosprawnych w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie międzyrzeckim był najmniejszy wśród powiatów województwa lubuskiego (na poziomie 5,2% wobec 4,2% w końcu 2015 r.). Stosunkowo niewielki (i mniejszy niż w 2015 r.) udział niepełnosprawnych w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych zanotowano w powiatach: wschowskim (6,7% wobec 7,0% w końcu 2015 r.) i żarskim (7,5% wobec 8,1%). Największy odsetek niepełnosprawnych bezrobotnych notuje się w miastach na prawach powiatu: w Gorzowie Wlkp. (w końcu 2017 r. 14,9% wobec 15,3% w końcu 2015 r.) i w Zielonej Górze (10,8% wobec 11,7%) oraz w powiecie gorzowskim (10,9% wobec 10,7%).

Od połowy 2014 r. powiatowe urzędy pracy dokonują profilowania pomocy dla osób bezrobotnych, które stanowi bazę do przygotowania indywidualnego planu działania wobec bezrobotnych zmierzającego do podjęcia przez bezrobotnego zatrudnienia. Wiąże się to z ustaleniem właściwego ze względu na potrzeby bezrobotnego zakresu form pomocy określonych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, którymi może objąć go urząd pracy w ramach realizacji indywidualnego planu działania, m.in. pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, szkoleń, finansowania i dotowania różnego rodzaju działań realizowanych na rzecz bezrobotnych.

Urząd pracy może ustalić jeden z trzech profili pomocy:

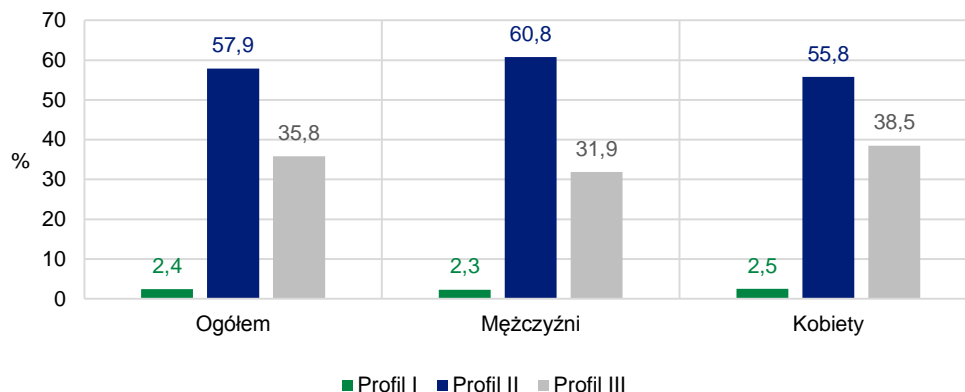
- profil pomocy I – dla osób aktywnych, gotowych od razu do podjęcia zatrudnienia;
- profil pomocy II – dla osób wymagających intensywnego wsparcia ze strony urzędu w celu znalezienia zatrudnienia;

Bezrobotni niepełnosprawni

Bezrobotni według profilu pomocy

- profil pomocy III – dla osób oddalonych od rynku pracy, wymagających szczególnego wsparcia ze strony urzędu i innych instytucji rynku pracy.

Wykres 18. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według profilu pomocy w 2017 r. Stan w dniu 31 XII

W latach 2015-2016 odsetek osób z ustalonym profilem pomocy przekraczał 96%. W 2017 r. z ogółu bezrobotnych zarejestrowanych 57,9% stanowiły osoby, którym przypisano II profil pomocy, tj. uznano je za wymagające intensywnego wsparcia ze strony urzędu w celu znalezienia zatrudnienia. Osoby te mogą zostać objęte m.in. pomocą z zakresu pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, szkoleń, pożyczek i dofinansowań. W porównaniu z 2015 r. liczba bezrobotnych z II profilem pomocy zmniejszyła się o 42,9%, a ich udział w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych zmniejszył się o 5,4 p. proc.

Dalsze 35,8% bezrobotnych zarejestrowanych stanowiły osoby, które uznano za oddalone od rynku pracy, wymagające szczególnego wsparcia ze strony urzędu i innych instytucji rynku pracy (III profil pomocy). Osobom tym proponuje się m.in. udział w Programie Aktywizacja i Integracja czy programach specjalnych. W porównaniu z 2015 r. liczba osób, dla których ustalono III profil pomocy zmniejszyła się o 23,2%, a ich udział w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych zwiększył się w porównaniu z 2015 r. o 6,7 p. proc.

W największym stopniu zmniejszyła się liczba bezrobotnych, dla których ustalono I profil pomocy, tj. osób aktywnych, gotowych od razu do podjęcia zatrudnienia. W 2017 r. liczba tych osób była o 63,2% mniejsza niż w 2015 r., a ich udział w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych wyniósł 2,4% wobec 4,1% w 2015 r.

Jednym ze skutecznych narzędzi poprawy sytuacji na rynku pracy jest OP 6 RPO-L2020, w ramach której prowadzony był szereg działań poprawiających sytuację osób zagrożonych wykluczeniem. Podjęte interwencje wzmacniają włączenie społeczne i przeciwdziałają ubóstwu grup doświadczających największych problemów na rynku pracy, tj. kobiet, osób w wieku 50+, niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych i osób o niskich kwalifikacjach. Do końca 2017 r. Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie sięgnęła 2136 osób.

Według danych Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w 2017 r. liczba rolników indywidualnych – emerytów i rencistów pobierających świadczenia wyniosła 17,0 tys. i była o 1,3 tys. (tj. 7,2%) mniejsza niż w 2015 r. Zmniejszyła się zarówno liczba osób pobierających emeryturę (o 8,6%), jak i liczba osób pobierających renty z tytułu niezdolności do pracy (o 3,0%). W niewielkim stopniu zwiększyła się natomiast liczba rolników indywidualnych pobierających renty rodzinne (o 0,6%).

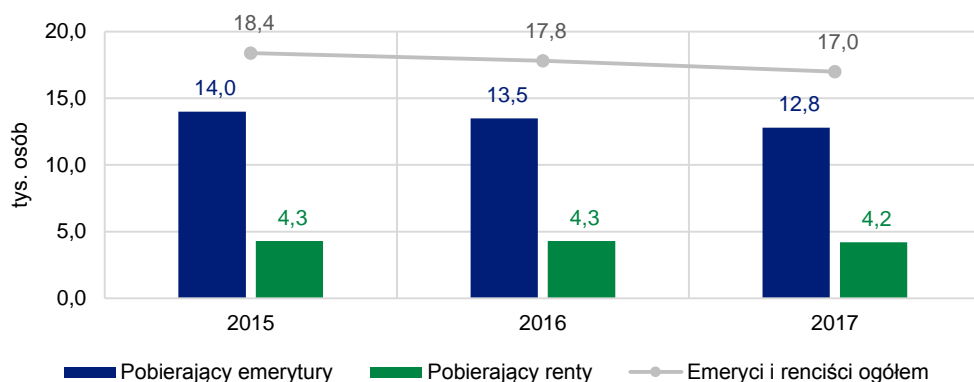
[KRUS – emeryci i renciści](#)

Tabela 9. Rolnicy indywidualni pobierający świadczenia

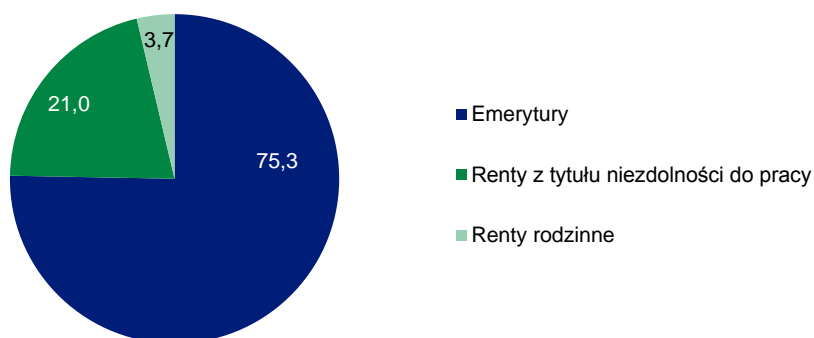
Wyszczególnienie	2015	2016	2017
W osobach			
OGÓLEM	18 361	17 771	17 042
w tym otrzymujący:			
Emerytury	14 043	13 464	12 832
Renty z tytułu niezdolności do pracy	3 681	3 665	3 570
Renty rodzinne	630	635	634

Spośród rolników indywidualnych pobierających świadczenia z ubezpieczeń społecznych 12,8 tys. (tj. 75,3%) stanowiły osoby pobierające emerytury. Pozostałe 4,2 tys. (tj. 24,6%) stanowiły osoby pobierające renty, spośród których 3,5 tys. (tj. 21,0%) to osoby pobierające renty z tytułu niezdolności do pracy, w tym 0,2 tys. (1,2%) – renty wypadkowe. Pozostałe 0,6 tys. (tj. 3,7%) stanowiły osoby pobierające renty rodzinne.

Wykres 19. Rolnicy indywidualni pobierający świadczenia z ubezpieczeń społecznych

Wykres 20. Struktura rolników indywidualnych pobierających świadczenia z ubezpieczeń społecznych w 2017 r. według rodzaju świadczenia

W 2016 r.³ przeciętne zatrudnienie w województwie lubuskim wyniosło 237,5 tys. (bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego oraz duchownych).

Tabela 10. Przeciętne zatrudnienie w województwie lubuskim

Wyszczególnienie	2014	2015	2016
W tysiącach osób			
OGÓŁEM	227,0	229,5	237,5
Mężczyźni	114,2	115,7	120,8
Kobiety	112,8	113,8	116,7

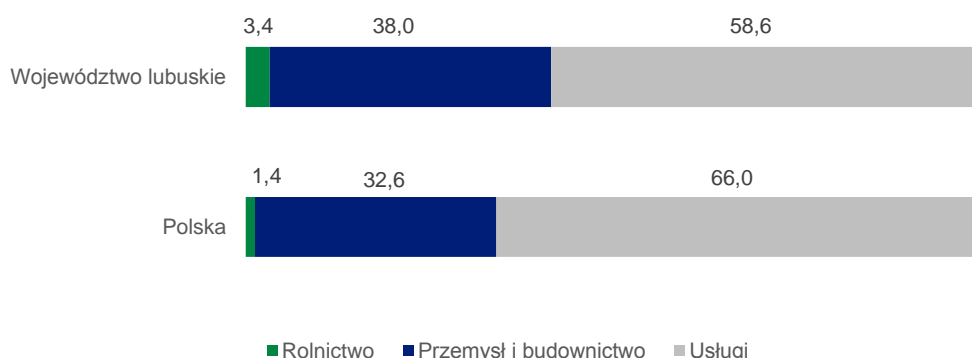
W porównaniu z 2015 r. przeciętne zatrudnienie w województwie wzrosło o 3,5% (wobec wzrostu przeciętnego zatrudnienia w kraju o 3,7%).

W największym stopniu wzrosło przeciętne zatrudnienie w podmiotach prowadzących działalność usługową (łącznie o 4,3%), w tym spośród sekcji PKD o największym udziale w zatrudnieniu ogółem: w transporcie i gospodarce magazynowej (o 16,6%), w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (o 5,6%), w administrowaniu i działalności wspierającej (o 4,1%), w handlu; naprawie pojazdów samochodowych (o 3,9%), w edukacji (o 1,5%), w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej (o 0,5%). Spośród sekcji usługowych spadek zatrudnienia w skali roku zanotowano w przedsiębiorstwach prowadzących działalność w zakresie obsługi rynku nieruchomości (o 2,7%) oraz w administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych (o 0,3%).

W podmiotach gospodarczych związanych z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem przeciętne zatrudnienie wzrosło w porównaniu z 2015 r. o 3,2%.

W najmniejszym stopniu wzrosło przeciętne zatrudnienie w przedsiębiorstwach prowadzących działalność w zakresie przemysłu i budownictwa (o 2,3%). W przemyśle wzrost zatrudnienia w stosunku do 2015 r. wyniósł 1,9%, w tym w przetwórstwie przemysłowym – 2,0%. Z kolei w budownictwie przeciętne zatrudnienie wzrosło w skali roku o 4,4%.

Wykres 21. Struktura zatrudnienia według grup sekcji PKD w 2016 r. (w %)

³ UWAGA: Dane o przeciętnym zatrudnieniu w gospodarce narodowej w 2017 r. będą dostępne w końcu listopada br.

W 2016 r. zatrudnieni w podmiotach prowadzących działalność usługową stanowili 58,6% ogółu zatrudnionych w województwie (wobec 58,2% w 2015 r. i 66,0% średnio w kraju). Spośród przedsiębiorstw usługowych najwięcej zatrudnionych koncentrowały przedsiębiorstwa z sekcji: handel; naprawa pojazdów samochodowych (13,2% ogółu zatrudnionych), edukacja (10,9%), administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (7,3%), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (6,5%), transport i gospodarka magazynowa (6,3%), administrowanie i działalność wspierająca (4,2%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (2,2%).

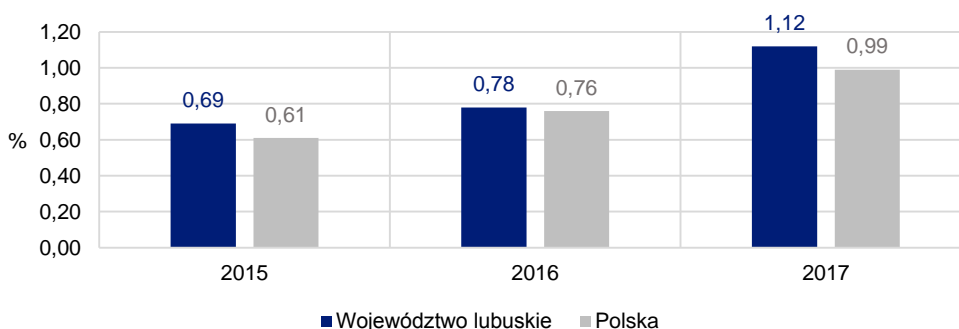
W województwie lubuskim utrzymuje się wyższy niż średnio w kraju odsetek zatrudnionych w przemyśle i budownictwie. W 2016 r. w sekcjach tych zatrudnionych było łącznie 38,0% ogółu zatrudnionych w województwie (wobec 38,4% w 2015 r. i 32,6% średnio w kraju), z tego w przemyśle 32,7%, a w budownictwie 5,3% (wobec odpowiednio 26,6% i 6,0% średnio w kraju).

Wyższy niż średnio w kraju jest także odsetek zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie, który w 2016 r. wyniósł 3,4% wobec 1,4% w kraju.

Wraz ze spadkiem liczby bezrobotnych obserwuje się wzrost odsetka niewykorzystania wolnych miejsc pracy⁴, który w 2017 r. w województwie lubuskim wyniósł 1,12% wobec 0,69% w 2015 r. W prezentowanym okresie wskaźnik ten w województwie lubuskim kształtował się na wyższym poziomie niż średnio w kraju. W 2017 r. wyższy niż w województwie lubuskim odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy zanotowano w województwie opolskim (1,13% i dolnośląskim (1,22%), przy najniższej wartości tego wskaźnika w województwie podkarpackim (0,62%), podlaskim i lubelskim (po 0,68%).

Niewykorzystane wolne miejsca pracy

Wykres 22. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy

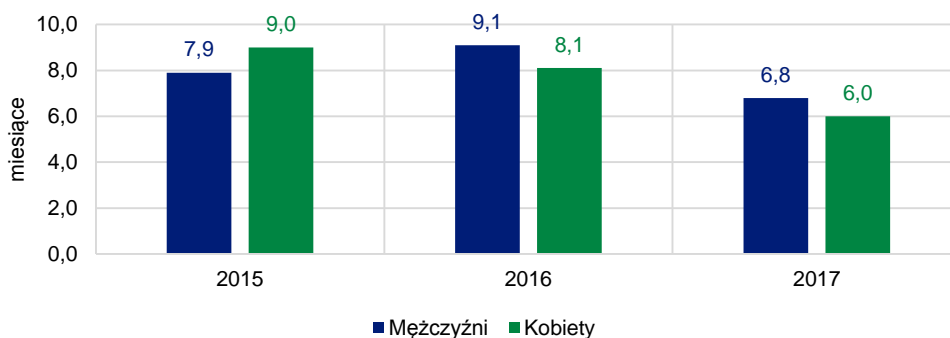
Wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności wskazują na skracanie się przeciętnego czasu poszukiwania pracy przez osoby bezrobotne. W 2017 w województwie lubuskim czas ten wynosił 6,4 m-ca wobec 8,4 m-ca w 2015 r. Dla porównania średnia wartość tego wskaźnika w kraju wyniosła odpowiednio 10,3 m-ca i 12,3 m-ca.

Czas poszukiwania pracy

W 2017 r. mężczyźni poszukiwali pracy średnio przez 6,8 m-ca, natomiast kobiety nieco krócej – przez 6,0 m-cy. Krótszy czas poszukiwania pracy w przypadku kobiet niż mężczyzn zanotowano także w 2016 r. (odpowiednio 8,1 m-ca i 9,1 m-ca), natomiast w 2015 r. to mężczyźni szybciej znajdowali pracę niż kobiety (odpowiednio 7,9 m-ca i 9,0 m-cy).

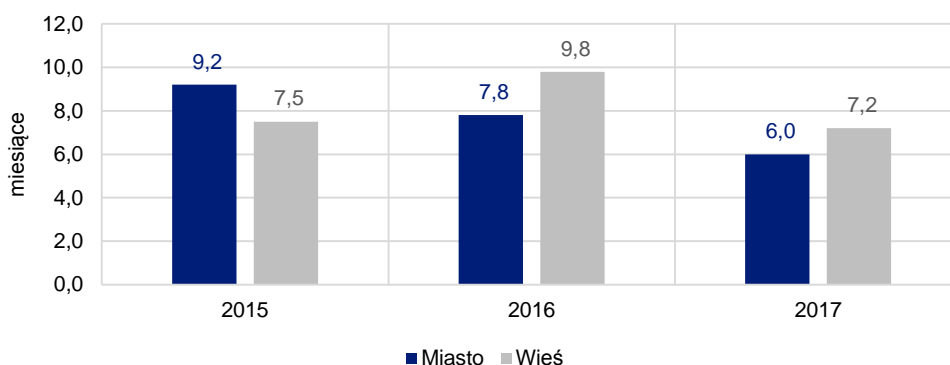
⁴ Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy – stosunek wolnych miejsc pracy do sumy zagospodarowanych i niezagospodarowanych miejsc pracy; dane na podstawie badania Z-05.

Wykres 23. Czas poszukiwania pracy według płci

Czas poszukiwania pracy był zróżnicowany również ze względu na miejsce zamieszkania. W 2017 r. (podobnie jak w 2016 r.) czas poszukiwania pracy wśród mieszkańców wsi był nieco dłuższy niż wśród mieszkańców miast (odpowiednio 7,2 m-ca i 6,0 m-cy). Z kolei w 2015 r. mieszkańcy miast poszukiwali pracy średnio przez 9,2 m-ca, a mieszkańcy wsi – krócej, przez 7,5 m-ca. Ponadto w przypadku mieszkańców miast czas poszukiwania pracy sukcesywnie zmniejszał się w ciągu prezentowanych trzech lat, w rezultacie w 2017 r. był o 34,8% krótszy niż w 2015 r.

Wykres 24. Czas poszukiwania pracy według miejsca zamieszkania

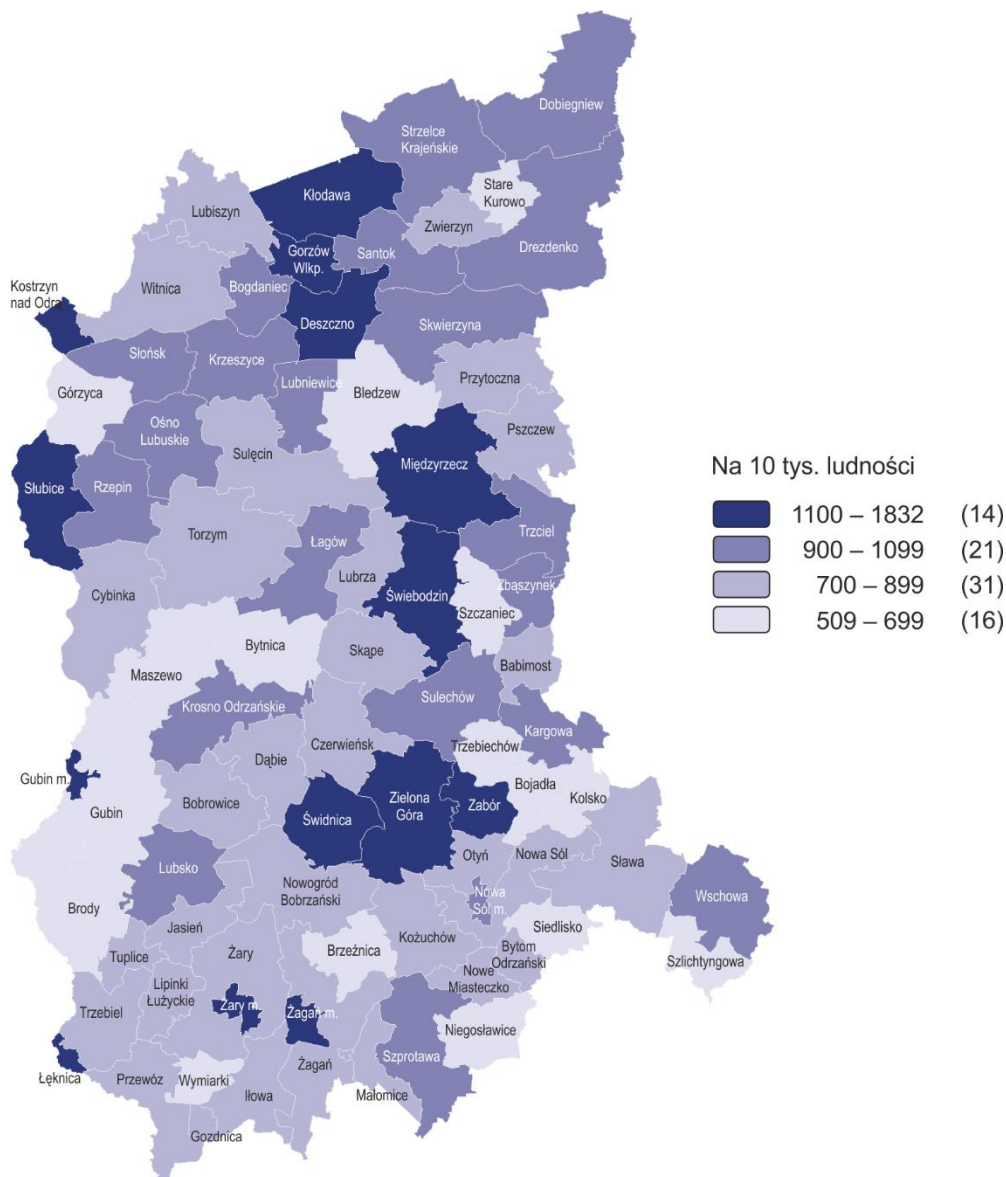

W końcu 2017 r. liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON wyniosła 112,9 tys. była o 1,5% wyższa niż w 2015 r. Z ogółu podmiotów gospodarczych 95,9% stanowiły jednostki małe, o liczbie pracujących do 9 osób. Dalsze 3,4% podmiotów stanowiły jednostki o liczbie pracujących od 10 do 49 osób. Podmioty o liczbie pracujących 50 osób i więcej stanowiły 0,7% ogółu podmiotów gospodarczych w województwie.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba podmiotów gospodarczych wyniosła 1110 i była niższa niż średnio w kraju (1121). Najwięcej podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności notuje się w miastach na prawach powiatu: w Zielonej Górze (1529) i w Gorzowie Wlkp. (1444) oraz w powiecie ślubickim (1211). Znaczne natężenie podmiotów gospodarczych notuje się także w powiatach: gorzowskim (1091 podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności), międzyrzeckim (1039), krośnieńskim (1015) i świebodzińskim (1014). Najmniej podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności notuje się w powiecie sulęcińskim (822) i nowosolskim (864).

Podmioty gospodarcze wg REGON

Mapa 7. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON według gmin w 2017 r. Stan w dniu 31 XII

Spośród gmin województwa lubuskiego, ze względu na znaczą liczbę podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców wyróżniają się miasta na prawach powiatu oraz inne większe gminy miejskie, w tym Żary, Łęknica, Żagań, Kostrzyn nad Odrą, a także gminy miejsko-wiejskie z większym ośrodkiem miejskim, w tym m.in. gminy: Świebodzin, Międzyrzecz, Sulechów.

W stosunku do 2015 r. w większości powiatów w regionie liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na liczbę ludności wzrosła. Największy względny wzrost tego wskaźnika zanotowano w powiecie wschowskim (z 889 podmiotów na 10 tys. ludności w 2015 r. do 934 w 2017 r.) oraz w powiatach strzelecko-drezdeneckim i zielonogórskim (odpowiednio z 913 i 902 podmiotów do 943 i 931 podmiotów na 10 tys. mieszkańców).

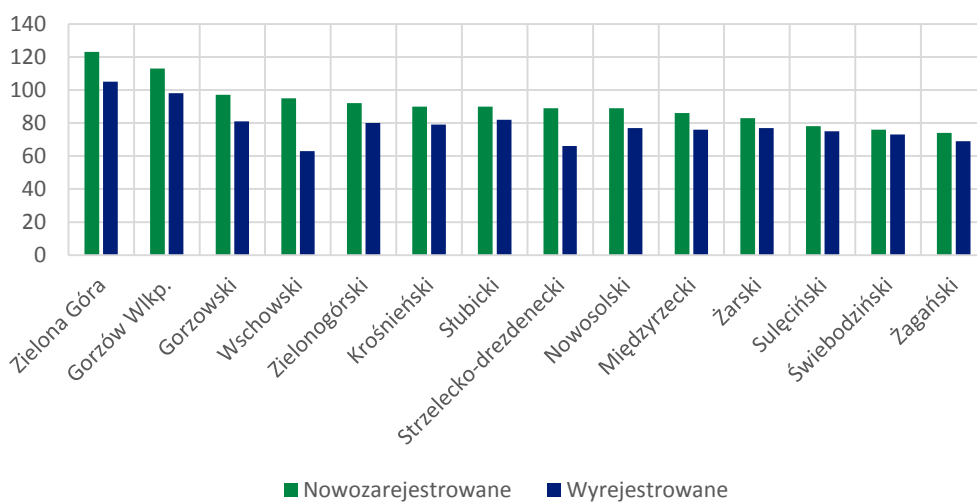
W 2017 r. liczba nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 10 tysięcy ludności wyniosła 95 (wobec odpowiednio 96 i 92 w latach 2015 i 2016). Najwięcej podmiotów gospodarczych rejestruje się w Gorzowie Wlkp. i w Zielonej Górze (w 2017 r.

Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane

odpowiednio 113 i 123 podmioty na 10 tys. ludności) oraz w powiatach: gorzowskim, wschowskim i zielonogórskim (po ponad 90 podmiotów na 10 tys. ludności). Najmniej nowo zarejestrowanych podmiotów w przeliczeniu na liczbę ludności zanotowano w powiecie żagańskim (74 na 10 tys. ludności), świebodzińskim (76) i sulęcińskim (78).

Z kolei liczba podmiotów wyrejestrowanych wyniosła 82 na 10 tys. ludności (wobec 84 w 2015 r. i 86 w 2006 r.), przy czym w 2017 r. największą wartość prezentowany wskaźnik przyjął w Zielonej Górze (105 na 10 tys. ludności), a najmniejszą w powiecie wschowskim (63).

Wykres 25. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane i wyrejestrowane z rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2017 r.

Promowanie samozatrudnienia, wśród osób będących w trudnej sytuacji na rynku pracy, jest jednym z obszarów podejmowanych w ramach Interwencji RPO-L2020. Jednym z Działań realizowanych w ramach OP 6 RPO-L2020 jest Wsparcie dla samozatrudnienia osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Działanie to wzmacnia tendencję wzrostową liczby podmiotów gospodarczych w lubuskim. Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej na koniec 2017 r. wyniosła 114 osób, a Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie sięgnęła 114 osób.

Wraz z poprawą sytuacji na rynku pracy oraz sytuacji ekonomicznej regionu jak również rosnącym niedoborem wykwalifikowanych pracowników, obserwuje się wzrost zainteresowania zatrudnianiem cudzoziemców przez pracodawców w regionie. Poniżej przedstawione zostały dane dotyczące udzielanych zezwoleń na pracę dla cudzoziemców w województwie lubuskim.

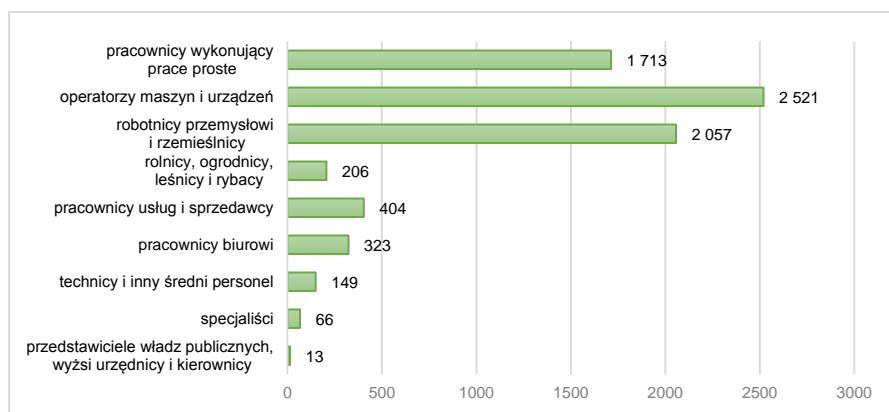
Wykres 26. Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa.

Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według wybranych sekcji PKD

Najczęściej zezwolenia na pracę były wydawane w sekcji transport i gospodarka magazynowa – 2.312 (w tym 2.199 dla obywateli Ukrainy) oraz w sekcji przetwórstwo przemysłowe 1.396 (w tym 1.089 obywateli Ukrainy).

Wykres 27. Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według grup zawodów

Najliczniej reprezentowanymi grupami zawodowymi, w których wydano zezwolenia byli operatorzy maszyn i urządzeń – 2.521 (w tym 2.320 obywatele Ukrainy), robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy – 2.057 (w tym 1.678 obywatele Ukrainy) oraz pracownicy wykonujący prace proste – 1.713 (1.590 obywatele Ukrainy).

Legalne zatrudnienie cudzoziemców opiera się także na uproszczonej procedurze, która pozwala wykonywać pracę przez okres 6 miesięcy w okresie 12 miesięcy następujących po sobie bez konieczności

uzyskania zezwolenia na pracę. Oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy przyjmowane są przez powiatowe urzędy pracy.

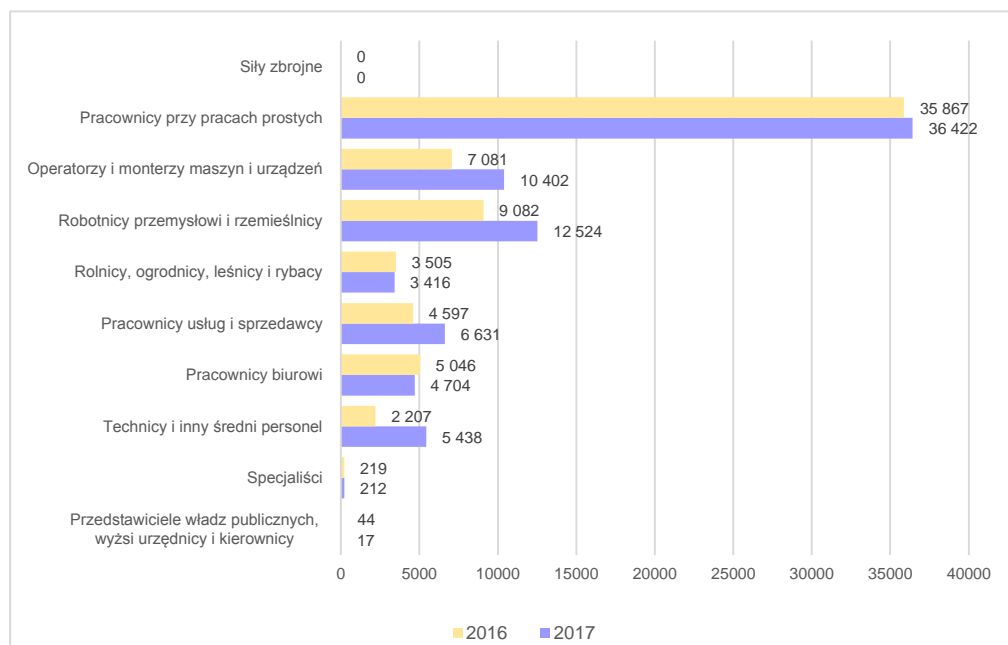
W 2017 roku w województwie lubuskim przyjęto 79.766 oświadczeń. W porównaniu do 2016 roku nastąpił wzrost o 12.118.

Tabela 11. Liczba oświadczeń według obywatelstwa zarejestrowanych przez powiatowe urzędy pracy w województwie lubuski w roku 2017

Obywatelstwo	2016 rok	2017 rok
Białoruś	750	1.695
Rosja	293	379
Ukraina	65.741	75.799
Mołdawia	517	931
Gruzja	149	661
Armenia	198	301
Razem	67.648	79.766

Najwięcej oświadczeń wydano dla obywateli Ukrainy 75.799, które stanowiły 95,0% ogółu oświadczeń wydanych przez pup w województwie lubuskim. Drugą grupę stanowią obywatele Białorusi – 1.695 (2,1% ogółu).

Wykres 28. Oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi według grup zawodów

Z danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że stale rośnie liczba wydawanych przez wojewodów zezwoleń na pracę cudzoziemców oraz zarejestrowanych w urzędach pracy oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi.

W 2017 roku do Wojewody Lubuskiego wpłynęło 8.903 wnioski o wydanie zezwolenia na pracę, z czego wydano 7.452 zezwolenia. Najwięcej zezwoleń na pracę wydano dla obywateli Ukrainy – 6.648.

Lista zawodów deficytowych dla województwa lubuskiego za rok 2017 obejmuje 46 ze 167 pozycji z listy zawodów przyjętych do badania. W tej grupie znalazły się zarówno profesje wymagające wykształcenia wyższego, jak i te o niskich wymaganych kwalifikacjach. Ze względu na zróżnicowanie pod względem wymaganych kwalifikacji zawody zostały pogrupowane w 9 kategorii.

Zawody deficytowe

Najliczniej reprezentowaną grupą wśród zawodów deficytowych była branża budowlana. Znaleźli się tu: betoniarze i zbrojarze, brukarze, cieśle i stolarze, dekarze i blacharze budowlani, inżynierowie budownictwa, monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, pracownicy do robót wykończeniowych w budownictwie, robotnicy budowlani, spawacze, ślusarze i tapicerzy. Jako główne przyczyny niedoboru tych pracowników należy wskazać: **brak aktualnych uprawnień** (spawacze – zawód deficytowy we wszystkich powiatach), **brak doświadczenia zawodowego** (m.in. operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych) oraz **oferty niskiej jakości** – nieodpowiednie wynagrodzenie, ciężka, fizyczna praca (m.in. betoniarze i zbrojarze, murarze i tynkarze). Warto zwrócić uwagę, iż pracodawcy często kierują oferty do obywateli z zagranicy, głównie z Ukrainy.

Deficyt w branży transportowej dotyczy głównie: blacharzy i lakierników samochodowych, diagnostów samochodowych, kierowców autobusów, kierowców samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych oraz mechaników samochodowych. Wymagane jest **posiadanie aktualnych uprawnień**, których uzyskanie wiąże się z poniesieniem wysokich kosztów, a także **znajomość języków obcych** (w przypadku kierowców samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, kierowców autobusów) i **doświadczenie zawodowe** (blacharze i lakiernicy samochodowi). Pomimo istnienia wielu szkół kształcących mechaników pojazdów samochodowych pracodawcy wskazują, iż **nie posiadają oni wystarczającego przygotowania zawodowego**. W przypadku diagnostów samochodowych żeby otrzymać pracę, należy zdać trudny **egzamin kwalifikacyjny** oraz zdobyć uprawnienia na każdą grupę pojazdów, np. autobusów, pojazdów zasilanych gazem, czy też pojazdów przewożących niebezpieczne towary.

W grupie zawodów deficytowych z branży gastronomicznej znaleźli się: cukiernicy, kelnerzy i barmani, kucharze, piekarze, pomoce kuchenne, szefowie kuchni. Trudności ze znalezieniem pracowników związane są m.in. z **pracą w godzinach nocnych** oraz **problemami z dojazdem** do miejsca pracy (piekarze) czy **brakiem chęci do pracy** (pomoce kuchenne). Osoby zgłaszające swoje kandydatury na stanowisko kucharza **nie posiadają odpowiednich umiejętności** oraz **doświadczenia zawodowego**. W przypadku szefów kuchni wymagana jest znajomość różnych typów kuchni. Przyczyną, dla której ciężko jest znaleźć kelnerów i barmanów, jest **brak umiejętności porozumiewania się w języku obcym** (głównie angielskim i niemieckim).

W 2017 roku wśród zawodów deficytowych z branży medycznej znaleźli się: lekarze, pielęgniarki i położne, fizjoterapeuci i masażyści oraz psycholodzy i psychoterapeuci. **Okresowość uprawnień** i konieczność ich odnawiania jest główną przyczyną deficytu wśród pielęgniarek i położnych. Niedobór w zawodzie fizjoterapeutów i masażyistów oraz lekarzy wynika z **wymogu posiadania specjalistycznego, kierunkowego wykształcenia wyższego**, często **odpowiednich uprawnień** oraz **długiego okresu edukacji**. Duża część osób z tej grupy zawodów szuka zatrudnienia w większych miastach, pogłębiając w ten sposób deficyt w mniejszych placówkach.

Deficyt w branży techniczno-przemysłowej dotyczy: elektryków, elektromechaników i elektromonterów, krawców i pracowników produkcji odzieży, magazynierów, operatorów obrabiarek skrawających oraz robotników obróbki drewna. W przypadku magazynierów pracodawcy często wymagają posiadania **uprawnień na wózki widłowe** i **znajomości specjalistycznych programów magazynowych**. Deficyt krawców i pracowników produkcji odzieży wynika z **nieaktualnych umiejętności** i **braku znajomości**

obsługi maszyn. Kandydatami są osoby starsze, które nie wykazują się chęcią przekwalifikowania. Wśród innych przyczyn należy wymienić **posiadanie ważnych uprawnień** oraz **doświadczenia zawodowego** (elektrycy, elektromechanicy i elektrycy). W przypadku masarzy i przetwórców przyczyną jest **niechęć do podjęcia pracy**.

Zawody deficytowe związane z branżą usługową: fryzjerzy, kosmetyczki, sprzedawcy i kasjerzy. Deficyt spowodowany jest przede wszystkim **brakiem chęci do pracy** i **odpowiedniego przygotowania do zawodu** (fryzjerzy i kosmetyczki). **Niskie zarobki** i **problemy związane z dojazdem do miejsca pracy** zniechęcają do pracy sprzedawców i kasjerów, co powoduje dużą rotacyjność na tych stanowiskach.

W grupie zawodów deficytowych związanych z rachunkowością i finansami znaleźli się: pracownicy ds. finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych, pracownicy ds. rachunkowości i księgowości oraz samodzielni księgowi. Główne przyczyny trudności ze znalezieniem kandydatów wynikają z aktualnej znajomości specjalistycznych programów księgowych i stale zmieniających się przepisów prawnych.

W kategorii pozostałych zawodów deficytowych znalazły się zawody związane z edukacją (nauczyciele języków obcych i lektorzy, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, nauczyciele przedmiotów zawodowych, nauczyciele przedszkoli) oraz o charakterze pracy socjalnej/opiekuńczej (opiekunowie osoby starszej i niepełnosprawnej, pracownicy socjalni). W przypadku pierwszej grupy zawodów trudności wynikają z **ułamkowości etatów** dla nauczycieli w różnych placówkach szkolnych oraz wymogu **posiadania wyższego wykształcenia**. W przypadku drugiej grupy przeszkody to niskie zarobki oraz bliskość granicy, która powoduje, iż potencjalni pracownicy wybierają zatrudnienie poza Polską.

Lokalne rynki pracy różnią się od siebie zarówno liczbą zawodów w poszczególnych grupach (nadwyżkowe, deficytowe, zrównoważone), jak i wchodzącymi w ich skład zawodami. Najwięcej zawodów deficytowych odnotowano w powiecie gorzowskim grodzkim (89 zawodów) i ziemskim (87 zawodów) oraz nowosolskim (84 zawody), natomiast najmniej w powiecie świebodzińskim i międzyrzeckim (po 16 zawodów). W przypadku zawodów nadwyżkowych najczęściej wskazano w powiecie międzyrzeckim (powyżej 10 zawodów), z kolei w strzelecko-drezdeneckim i słubickim nie wystąpił żaden zawód nadwyżkowy. Biorąc pod uwagę poszczególne zawody z grupy deficytowych, braku pracowników we wszystkich powiatach należy spodziewać się, podobnie jak w roku poprzednim, wśród kierowców samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych. Spowodowane jest to brakiem uprawnień i doświadczenia zawodowego oraz wymogiem posiadania karty kierowcy. Kolejnymi najczęściej pojawiającymi się w deficycie profesjami (w 13 powiatach) będą spawacze, którzy w ubiegłorocznej edycji badania byli poszukiwani we wszystkich powiatach województwa, oraz kucharze – w roku poprzednim pożądanymi w 10 powiatach. W 12 powiatach będzie brakować: elektryków, elektromechaników i elektryków, magazynierów, pielęgniarek i położnych. W 11 najbardziej poszukiwani będą: fryzjerzy, opiekunowie osoby starszej i niepełnosprawnej, piekarze, a także tapicerzy.

W Gorzowie Wielkopolskim w kategorii zawodów deficytowych znalazło się 89 pozycji (w porównaniu do roku poprzedniego nastąpił wzrost o 15 zawodów), w grupie nadwyżkowych – 8 (spadek o 1 zawód), wśród zrównoważonych – 57 (spadek o 10 zawodów). W Zielonej Górze sytuacja przedstawiała się następująco: 51 zawodów deficytowych (spadek o 10 zawodów), 4 nadwyżkowe (spadek o 8 zawodów) i 98 zrównoważonych (wzrost o 32 zawody). W Gorzowie Wielkopolskim brakuje specjalistów, którzy powinni posiadać doświadczenie zawodowe i często wykształcenie wyższe: specjalista ds. finansowych, specjalista ds. rynku nieruchomości; specjalista ds. zarządzania zasobami ludzkimi i rekrutacji; specjalista elektroniki, automatyki i robotyki; specjalista technologii żywności i żywienia; specjalista telekomunikacji. Pracodawcy z różnych sektorów zgłaszają braki w kadrze kierowniczej: kierownicy budowy, kierownicy ds. logistyki i kierownicy ds. zarządzania i obsługi biznesu.

Poszukiwani są pracownicy z wyższymi kwalifikacjami, jak i posiadający kwalifikacje na poziomie szkoły zawodowej. Do pierwszej grupy zaliczamy takie zawody, jak: administratorzy stron internetowych, agenci ubezpieczeniowi, inżynierowie budownictwa, inżynierowie elektrycy i energetycy, inżynierowie inżynierii środowiska, inżynierowie mechanicy, filolodzy i tłumacze, nauczyciele języków obcych i lektorzy, nauczyciele nauczania początkowego, nauczyciele przedszkoli, pracownicy ds. finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych, pracownicy ds. jakości, pracownicy ds. rachunkowości i księgowości. W drugiej grupie znaleźli się m.in.: blacharze i lakiernicy samochodowi, kamieniarze, kelnerzy i barmani, krawcy i pracownicy produkcji odzieży, magazynierzy, mechanicy maszyn i urządzeń, mechanicy pojazdów samochodowych, monterzy elektroniki, monterzy maszyn i urządzeń, opiekunowie osoby starszej i niepełnosprawnej, pracownicy biur podróży i organizatorzy obsługi turystycznej, pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych czy ślusarze. W Zielonej Górze spośród zawodów o wysokich kwalifikacjach wskazano na brak dentystów, fizjoterapeutów i masażyści, geodetów i kartografów, inżynierów chemików i chemików, nauczycieli szkół specjalnych, pracowników ds. techniki dentystycznej, specjalistów ds. PR, reklamy, marketingu i sprzedaży, meteorologów, geologów, geografów. Brakuje również osób o niższych kwalifikacjach: kosmetyczek, masarzy i przetwórców ryb, obuwników, pracowników ds. budownictwa drogowego. W obu miastach, podobnie jak w roku ubiegłym, poszukiwani są pracownicy posiadający doświadczenie zawodowe i uprawnienia do wykonywania zawodu, głównie z branży budowlanej: betoniarze i zbrojarze, brukarze, cieśle i stolarze budowlani, pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie czy spawacze. Brakuje również operatorów i monterów różnego typu maszyn, od których wymagane są specjalistyczne uprawnienia. Ponadto niedoreprezentowana jest także branża transportowa. Poszukiwani są: kierowcy autobusów, kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych oraz diagnostów samochodowi. Pojawiają się również zawody wymagające posiadania wykształcenia wyższego związane z edukacją: nauczyciele praktycznej nauki zawodu oraz nauczyciele przedmiotów zawodowych.

Problemy rynku pracy są istotną kwestią nie tylko interwencji poziomu krajowego, również region dostrzega wagę tego obszaru. Poziom bezrobocia, struktura demograficzna i konsekwencje z tego wynikające czynią to zagadnienie istotne z punktu widzenia realizacji RPO-L2020.

Od początku realizacji RPO-L2020 do końca 2017 r. zawarto w ramach OP 6 – Rynek Pracy 72 umowy o dofinansowanie realizacji projektów, o wartości dofinansowania 102 504 195,87 zł. Z czego 49 umów dotyczyło Podniesienia zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez pracy znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, tj. kobiet, osób w wieku 50+, niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych i osób o niskich kwalifikacjach, 10 umów Poprawy zdolności do samozatrudnienia osób pozostających bez pracy, 10 umów Dostosowania przedsiębiorstw i ich pracowników do zmian zachodzących w gospodarce oraz Upowszechnienia aktywizacji zawodowej osób zwolnionych lub przewidzianych do zwolnienia oraz 3 umowy Wzrostu możliwości zatrudnienia lub utrzymania zatrudnienia przez osoby zagrożone opuszczeniem rynku pracy ze względu na stan zdrowia, w szczególności osoby 50+.

Tabela 12. Wskaźniki realizacji OP 6 RPO-L2020

Priorytet Inwestycyjny	Nazwa wskaźnika	Wartość osiągnięta na koniec 2016 roku	Wartość osiągnięta na koniec 2017 roku	Wartość docelowa wskaźnika w Programie	% realizacji wartości docelowej
8(i)	<i>Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie</i>	3 044	4 624	15 974	28,95%
8(i)	<i>Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej</i>	518	880	1296	67%.
8(i)	<i>Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie</i>	0	91	1 386	6,57%
8(i)	<i>Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie</i>	0	3724	12 249	30,40%
8(i)	<i>Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie</i>	1278	2136	5 637	37,89%
8(i)	<i>Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu</i>	1316	2712	7 039	38,53%
08(iii)	<i>Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie</i>	0	114	328	34,76%
08(iii)	<i>Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej</i>	0	114	451	25,28%
8iii	<i>Liczba osób pozostających bez pracy, które skorzystały z instrumentów zwrotnych na podjęcie działalności</i>	0	0	123	0%

	<i>gospodarczej w programie</i>				
8v	<i>Liczba osób pracujących o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie</i>	0	26	3 247	1%
8v	<i>Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie</i>	0	28	5 412	0,5%
8v	<i>Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie</i>	0	7	1 181	0,6%
8v	<i>Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu</i>	0	0	1 149	0%
8v	<i>Liczba mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, które zrealizowały swój cel rozwojowy dzięki udziałowi w programie</i>	0	0	512	0%
8v	<i>Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie</i>	0	0	128	0%
8v	<i>Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy oraz osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy objętych wsparciem w programie</i>	0	28	383	7%
8v	<i>Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie</i>	0	2	1 025	0,2%

Należy mieć na uwadze, że wartość osiągniętych wskaźników odnosi się do pierwszej połowy okresu wdrażania RPO –L2020. Na obecnym etapie wdrażania RPO-L2020 najbardziej istotne znaczenie ma realizacja wskaźników *Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie* w PI 8i oraz *Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie* w PI 8v, gdyż to dla ww. wskaźników zostały określone wartości pośrednie, które mają zostać osiągnięte do końca 2018 r. Wartość wskaźnika *Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie* na koniec 2017 r. w przypadku PI 8v była zrealizowana na bardzo niskim poziomie. Jednakże aktualny stan realizacji (grudzień 2018 r.) zakładanych w RPO-L2020 wartości pośrednich wskaźników dla OP 6 wskazuje na brak zagrożenia w ich osiągnięciu

Rynek pracy jest zagadnieniem złożonym, gdyż na jego sytuację wpływa nie tylko popyt na pracowników generowany przez pracodawców, ale również dostępność pracowników (demografia, gotowość do wykonywania danego zawodu – wykształcenie, niepełnosprawność etc.). Z drugiej strony poprawa sytuacji na rynku pracy wpływa na szereg innych zjawisk, w tym np. na zmniejszanie się zjawiska ubóstwa w regionie. Poniżej w tabeli przedstawiono wybrane wskaźniki realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 w kontekście osiągnięcia celów zakładanych na koniec 2017 r. odpowiadające działaniom w obszarze rynku pracy w OP 6 Regionalny Rynek Pracy, OP 7 Równowaga Społeczna oraz OP 8 Nowoczesna Edukacja.

Tabela 13. Wybrane wskaźniki realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 w kontekście realizacji celów zakładanych na koniec 2017r.:⁵

OP	Nazwa wskaźnika	Cel do osiągnięcia na koniec danego roku 2017	Wartość kumulatywna wskaźnika osiągnięta na koniec 2017 r.	% realizacji celu na koniec 2017 roku
8	Liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	412	692	167,96%
6	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	3 045	4 624	151,86
6	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie	25	28	112
7	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	3003	4014	133,67
8	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	1046	1047	100,1

⁵ Informacja kwartalna z realizacji programu operacyjnego IV kwartał 2017 r. Dotyczy dodatkowych celów rocznych wyznaczonych dla wskaźników.

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- Na strukturę zatrudnienia w regionie wpływ ma struktura demograficzna regionu (w przyszłości problemy demograficzne w regionie będą się zwiększać i czynnik ten będzie jeszcze bardziej decydujący na strukturę zatrudnienia). Analiza zmian struktury populacji wskazuje na postępujący proces starzenia się społeczeństwa wyrażający się m.in. rosnącym udziałem ludności w wieku nieprodukcyjnym w populacji ogółem, przy spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym. Starzejące się społeczeństwo i odpływ mieszkańców z regionu będzie w znaczny sposób wpływać na liczbę pracujących oraz potrzeby pracodawców w zakresie zatrudnienia, a także na dostęp do miejsc pracy.
- Spadek liczby bezrobotnych zarejestrowanych w porównaniu z 2015 r. zanotowano we wszystkich gminach województwa lubuskiego. W największym stopniu zmniejszyła się liczba bezrobotnych na obszarach największych ośrodków miejskich w województwie oraz w ich pobliżu. W porównaniu z 2015 r. we wszystkich gminach w województwie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się.
- Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wskazują, że w latach 2015 i 2016 liczba ludności aktywnej zawodowo w wieku 15 lat i więcej wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem. W kolejnych latach prezentowanego okresu zmniejszyła się liczba osób niepracujących w wieku 15 lat i więcej (tj. bezrobotnych i biernych zawodowo) na 1000 osób pracujących, na co w zasadniczy sposób wpłynął spadek liczby bezrobotnych (o ponad 40% w stosunku do 2015 r.).
- W województwie notuje się wysoki odsetek młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających.
- Tendencję rosnącą wykazywał wskaźnik zatrudnienia (tj. procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności), który w 2017 r. wyniósł 53,5%, przy czym wzrost tego wskaźnika był większy w populacji mężczyzn niż kobiet.
- Pozytywne zamiany wskaźnika zatrudnienia dotyczą także ludności w wieku produkcyjnym. Bierni zawodowo stanowili 44,5% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej w województwie lubuskim, a ich liczba była o 2,7% mniejsza niż w 2015 r. W grupie biernych zawodowo 61,3% stanowiły kobiety.
- Nadal najczęściej występującą przyczyną bierności zawodowej była emerytura, nauka i uzupełnianie kwalifikacji oraz choroba lub niepełnosprawność, a także obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu.
- Z ogółu bezrobotnych zarejestrowanych blisko 83% stanowiły osoby będące w szczególnej sytuacji, w tym 49,1% długotrwale bezrobotni. Liczba długotrwale bezrobotnych zmniejszyła się w porównaniu z 2015 r. o ok. 39%, jednak ich udział w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych utrzymuje się na poziomie notowanym w 2015 r. W grupie długotrwale bezrobotnych 63,0% stanowiły kobiety.
- Spośród osób będących w szczególnej sytuacji 24,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby młode, w wieku do 30 roku życia. W grupie tej 72,4% stanowiły kobiety.
- W ogóle zarejestrowanych bezrobotnych znaczący jest także udział osób w wieku powyżej 50 roku życia. Liczba tych osób zmniejszyła się w stosunku do końca 2015 r. o 39,7%. W grupie tej, odwrotnie jak w poprzednich dwóch wyróżnionych grupach osób będących w szczególnej sytuacji, większy jest udział mężczyzn niż kobiet.

- Wśród zarejestrowanych bezrobotnych w województwie lubuskim 9,1% stanowili niepełnosprawni. Ich liczba zmniejszyła się w stosunku do końca 2015 r. o 35,6%.
- W porównaniu z 2015 r. przeciętne zatrudnienie w województwie wzrosło o 3,5%. W największym stopniu wzrosło przeciętne zatrudnienie w podmiotach prowadzących działalność usługową, nieco mniejszy był natomiast względny przyrost zatrudnionych w przedsiębiorstwach prowadzących działalność w zakresie przemysłu i budownictwa.
- Wraz ze spadkiem liczby bezrobotnych obserwuje się wzrost odsetka niewykorzystania wolnych miejsc pracy. Wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności wskazują na skracanie się przeciętnego czasu poszukiwania pracy bez osoby bezrobotne.
- W końcu 2017 r. liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON była o 1,5% wyższa niż w 2015 r. Z ogółu podmiotów gospodarczych 95,9% stanowiły jednostki małe, o liczbie pracujących do 9 osób.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- Wsparcie świadczone w obszarze rynku pracy powinno mieć zindywidualizowany charakter, być dopasowane do predyspozycji, potrzeb i preferencji zawodowych osób korzystających z różnych form aktywnej polityki rynku pracy.
- Należy zintensyfikować działania ukierunkowane na aktywizację osób po 50 roku życia, wykorzystanie ich potencjału i zapobieganie przedwczesnemu wychodzeniu z rynku pracy, np. wzmocnienie działań odpowiadających koncepcji long-life-learning.
- Należy podejmować działania kształtujące pozytywny wizerunek osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w kontekście przełamania stereotypów tj. osób z niepełnosprawnościami, osób pow. 50 roku życia oraz kobiet. (np. kampanie społeczne ukazujące zalety pracowników ze wskazanych grup).
- Warto podejmować działania nakierowane na diagnozę zarówno oczekiwań pracodawców, jak i diagnozę ewentualnych braków pracowników w zakresie kluczowych kompetencji miękkich.
- Istotnym instrumentem aktywizacji zawodowej może być rozwój przedsiębiorczości – należy wspierać działania ukierunkowane na tworzenie nowych podmiotów gospodarczych / samozatrudnienie.
- Zwiększenia wymaga intensywność działań mających na celu zbliżenie sektora pracodawców z sektorem naukowym.
- Należy zwiększyć i zmodyfikować zakres współpracy instytucji rynku pracy z pracodawcami w celu lepszego dopasowania niewykorzystanych zasobów pracy do potrzeb pracodawców.
- Wsparcie ukierunkowane na rynek pracy powinno być powiązane z inteligentnymi specjalizacjami regionalnymi, tak by całość interwencji wspierała sektory rozwojowe województwa.
- Interwencja publiczna powinna wspierać zmiany w strukturze osób pracujących w województwie.
- Dalszych działań wspierających wymaga profilaktyka zdrowotna mieszkańców regionu, w szczególności osób w wieku 50 lat i więcej. Dotychczas realizowane i nowe programy zdrowotne mają na celu zmniejszenie skutków odchodzenia osób aktywnych zawodowo z rynku pracy. W przypadku osób w wieku 50 lat i więcej jest to szczególnie ważne z uwagi na posiadane doświadczenie zawodowe tych osób i możliwość edukacji zawodowej młodszych pokoleń.

- Wsparcia wymagają działania związane z aktywnością zawodową mieszkańców, tak aby np. możliwość przejścia na emeryturę nie stanowiła głównego determinantu do odejścia z rynku pracy. Ponadto konieczne jest wspieranie osób aktywnych zawodowo w realizacji swoich celów, tak aby potrzeba nauki i uzupełniania kwalifikacji lub choroba, niepełnosprawność, czy obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu nie były przyczyną wycofywania się z rynku pracy lub bierności zawodowej. Konieczne jest prowadzenie działań promujących elastyczne formy zatrudnienia oraz zachęcających pracodawców do takich form zatrudnienia pracowników.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

- W regionie konieczne jest kontynuowanie działań służących wykorzystaniu aktualnych rezerw zasobów ludzkich, w szczególności pozostających bez zatrudnienia: kobiet, osób powyżej 50 roku życia, osób z niepełnosprawnością, osób długotrwale bezrobotnych oraz niskowyzwalifikowanych z wykorzystaniem najbardziej efektywnych form wsparcia prowadzących do zatrudnienia lub samozatrudnienia. Obserwowany wysoki poziom bierności zawodowej w kategoriach osób, które należałoby zakwalifikować do osób w wieku produkcyjnym (bierni z powodu kontynuowania nauki, obowiązków rodzinnych, wyczerpania możliwości poszukiwania pracy, niepełnosprawności) wymusza rozwijanie działań w kierunku przywrócenia tej kategorii osób do aktywnych zawodowo, a następnie aktywnych zawodowo pracujących. Zalecane jest prowadzenie działań w ramach EFS premiujących zatrudnianie osób z powyższych grup.
- Należy wdrażać działania obejmujące m.in. możliwość uczenia się przez całe życie, co pozwala na dostosowanie/uaktualnianie posiadanych kwalifikacji/kompetencji do potrzeb rynku pracy, a także dłużej zachować aktywność na rynku pracy (pozostanie na rynku pracy pomimo uzyskania uprawnień emerytalnych).
- Z uwagi na brak wykwalifikowanych pracowników w wielu deficytowych zawodach, konieczne jest tworzenie narzędzi wspierania i tworzenia miejsc pracy w niepełnym wymiarze godzin dla osób będących na emeryturze. Należy przeprowadzić pogłębioną analizę dotyczącą popytu na tego rodzaju wsparcie, z uwzględnieniem powodów i momentu przechodzenia na emeryturę. W przypadku pozytywnych wniosków należy rozważyć ogłoszenie konkursów dedykowanych takim działaniom.
- Niezbędne jest również dążenie do wykorzystania potencjału zasobów pracy poprzez nabywanie i podnoszenie ich kwalifikacji oraz wyposażenie ich w kompetencje niezbędne do pracy i służące adaptacyjności, w szczególności w starszych grupach wiekowych oraz w stosunku do osób o niskich kwalifikacjach. Konieczne jest włączanie pracodawców w ten proces (np. mentoring). Niezbędne wydaje się również rozwijanie działań ukierunkowanych na stworzenie warunków do dłuższej pracy w odniesieniu do możliwości pracowników i włączanie pracodawców w ten proces.
- Kryteria konkursowe powinny być nakierowane nie tylko na powstawanie nowych podmiotów gospodarczych, ale również na dostarczanie instrumentów wsparcia dla już istniejących firm, w kierunku wzrostu zapotrzebowania na pracowników (tworzenie nowych miejsc pracy).
- Niezbędne jest tworzenie działań i kryteriów konkursowych na rzecz włączania pracodawców w proces rozwijania kształcenia ustawicznego pracowników. W podejmowanych działaniach wskazane jest szerokie wykorzystanie wiedzy w zakresie sytuacji poszczególnych zawodów na rynku pracy, z uwzględnieniem analiz dających obraz popytu wyrażony przez szerokie spectrum źródeł ofert pracy oraz opinii i potrzeb lokalnych pracodawców, do kształtowania planów rozwoju zawodowego pracowników i osób pozostających bez pracy, planowania i realizacji kształcenia zawodowego w regionie oraz promocji kształcenia zawodowego.
- Należy kontynuować premiowanie działań realizowanych w obszarach inteligentnych specjalizacji.

- Zapewnienie dostępności interwencji w nowym okresie programowania zorientowanej bezpośrednio na wsparcie osób młodych niepracujących, nieuczących się i niedokształcających. W szczególności poprzez instrumenty aktywizujące z obszaru aktywizacji społecznej, uzupełnianych elementami aktywizacji zawodowej.
- Prowadzenie naborów i zaplanowanie w kolejnej perspektywie finansowej działań związanych z profilaktyką zdrowotną mieszkańców regionu, w tym w szczególności osób w wieku 50 lat i więcej.
- Zaplanowanie naborów na działania zmierzające do wprowadzenia elastycznych form zatrudnienia, tak aby możliwość uzyskania świadczeń emerytalnych, potrzeba nauki i uzupełniania kwalifikacji lub choroba, niepełnosprawność, czy obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu nie były przeszkodą do podejmowania pracy przez mieszkańców regionu.
- Zaplanowanie interwencji związanej z elastycznym podejściem do zatrudnienia osób, które zmuszone sytuacją rodzinną nie mogą być zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy. Odnosi się to w szczególności do kobiet i mężczyzn wychowujących dzieci, sprawujących opiekę nad osobami chorymi, z niepełnosprawnościami czy też osobami zależnymi.
- Zapewnienie dostępności środków w ramach RPO na przedsięwzięcia adresowane do osób bezrobotnych uwzględniających specyfikę osób z niepełnosprawnościami (w tym wsparciem towarzyszącym). Ponadto system wyboru projektów powinien uwzględniać preferencje na rzecz przedsięwzięć skierowanych do osób z niepełnosprawnością poszukujących zatrudnienia lub bezrobotnych.
- Warto wprowadzić system zachęt do podejmowania pracy dla osób będących na emeryturze, uczących się i wykluczonych z powodu niepełnosprawności. Wsparcie powinno zakładać możliwość godzenia choroby/niepełnosprawności, wykonywania obowiązków domowych, wychowywania dzieci z aktywnością zawodową.

1.3. INTEGRACJA SPOŁECZNA

Istotnym aspektem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jest kapitał społeczny. Bariery jego rozwoju to często zjawiska wielowymiarowe o zróżnicowanych przyczynach i skutkach, posiadające tendencję do multiplikowania się w kolejnych pokoleniach. Niwelowanie ich wpływa korzystnie na poprawę jakości życia mieszkańców a także na ich aktywność gospodarczą czy społeczną.

Interwencja związana z obszarem integracji społecznej zaprogramowana została w Regionalnym Programie Operacyjnym - Lubuskie 2020 w ramach Osi Priorytetowej 7 Równowaga społeczna. Celem głównym przedmiotowej OP jest zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego i niwelowanie dysproporcji społecznych. Natomiast cele szczegółowe przypisano, wybranym do realizacji w ramach RPO-L2020, priorytetom inwestycyjnym (tabela poniżej).

Tabela 14. Priorytety inwestycyjne OP 7 Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 oraz przypisane im cele szczegółowe.

Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy OP 7
PI 9i	Wzrost zdolności do zatrudnienia osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym
PI 9iv	Zwiększenie dostępności wysokiej jakości usług społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
PI 9v	Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w regionie

Źródło: Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, lipiec 2018 r.

Poniżej, oprócz informacji i danych przygotowanych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze dokonano przeglądu stopnia realizacji RPO-L2020 w obszarze usług społecznych, ekonomii społecznej i zmniejszenia wykluczenia społecznego w ramach OP 7, poprzez przedstawienie odpowiednich wskaźników programowych.

Wnioski płynące z przeprowadzonej analizy danych statystycznych oraz analizy wskaźnikowej w ramach RPO-L2020, pozwoliły na zdefiniowanie rekomendacji dla kierunków i sposobów prowadzenia interwencji EFS w przedmiotowym obszarze wsparcia.

Obszar włączenia społecznego jest jednym z kluczowych kierunków wparcia ze środków EFS w ramach RPO-L2020. W Programie, jak wskazuje powyższa tabela skupiono się na jego trzech obszarach. Pierwszy z nich dotyczy działań aktywizacji społecznej i zawodowej realizowanej poprzez ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, organizacje pozarządowe czy centra integracji społecznej. Podejmowane przedsięwzięcia związane są z programami na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania realizowane są za pomocą instrumentów aktywizacji edukacyjnej, społecznej, zawodowej (np. szkolenia, kursy, wsparcie otoczenia). Usługi społeczne są kolejnym obszarem wspieranym w ramach OP7. Realizowane są projekty polegające na wsparciu rodziny, osób z niepełnosprawnościami, czy osób starszych. Ostatnim ze wspieranych obszarów jest ekonomia społeczna. Skierowane do regionów środki mają wzmocnić ten sektor, zapewniając jego koordynację oraz przyczynić się do stworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, niwelując tym samym skutki wykluczenia społecznego.

Ogółem, do końca 2017 r. zawarto 47 umów na realizację projektów w ramach PI 9i o wartości ponad 84,99 mln zł, i wartości dofinansowania UE ponad 73,59 mln zł. W ramach PI 9iv zawarto 5 umów o wartości

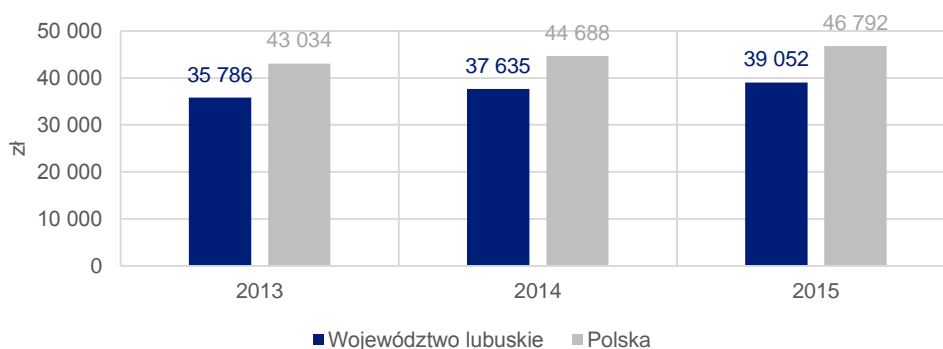
ponad 8,74 mln zł i dofinansowaniu UE 7,42 mln zł. Natomiast w ramach PI 9v zawarto do końca 2017 r. 3 umowy o wartości 34,44 mln zł i dofinansowaniu z EFS 29,28 mln zł.

Podstawowym wskaźnikiem monitorującym sytuację gospodarczą regionu jest produkt krajowy brutto. Od lat udział województwa lubuskiego w generowaniu PKB jest jednym z niższych w kraju, kształtuje się na poziomie od 2,2% do 2,5%. W przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2015 r.⁶ wyniósł 39,1 tys. zł, tj. 83,5% PKB na 1 mieszkańca w kraju. Mniejszą wartość prezentowanego wskaźnika zanotowano w województwach: kujawsko-pomorskim (38,2 tys. na 1 mieszkańca), opolskim (37,8 tys.), świętokrzyskim (33,8 tys.), podlaskim (33,3 tys.), warmińsko-mazurskim i podkarpackim (po 33,2 tys.) oraz lubelskim (32,0 tys.).

PKB na 1 mieszkańca

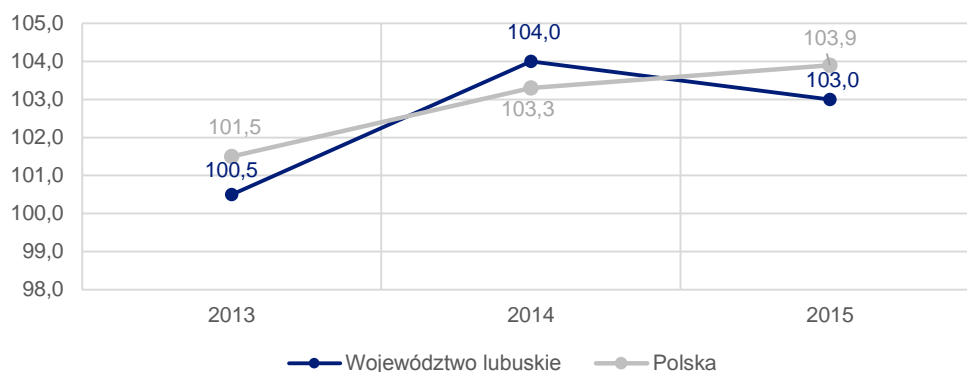
Według szacunków GUS w 2016 r. PKB na 1 mieszkańca w województwie lubuskim osiągnął wartość 40,6 tys. zł (tj. 83,9% PKB na 1 mieszkańca w kraju).

Wykres 29. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące)

Należy podkreślić obserwowany w kolejnych latach prezentowanego okresu wzrost PKB w województwie lubuskim w porównaniu z poprzednim rokiem, w 2014 r. bardziej dynamiczny niż średnio w kraju. W 2015 r. wzrost PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniósł 3,0% (wobec 3,9% średnio w kraju). Według szacunków GUS w 2016 r. nastąpił dalszy wzrost PKB na 1 mieszkańca w skali roku, na poziomie 4,0% wobec 3,4% średnio w kraju.

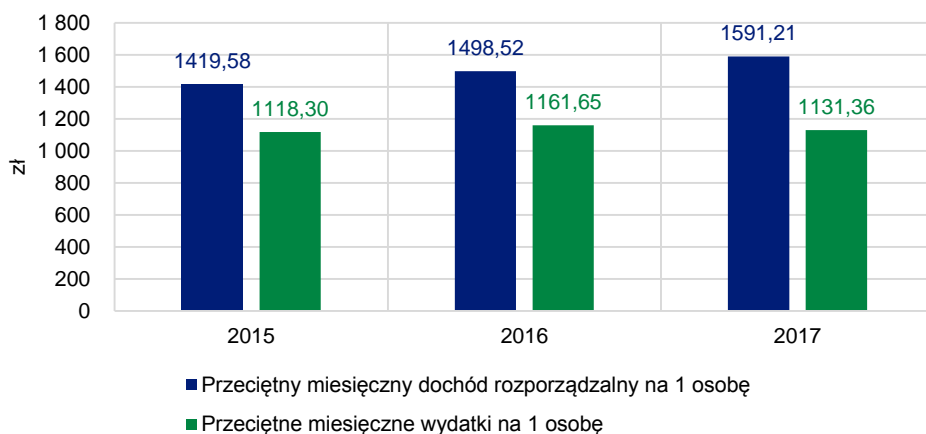
Wykres 30. Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (ceny stałe)

⁶ Dane o PKB za 2016 r. będą dostępne w listopadzie 2018 r.

Na poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych w województwie lubuskim wskazują wyniki badania budżetów gospodarstw domowych. W 2017 r. gospodarstwa domowe osiągały wyższe dochody, natomiast mniej wydawały. Wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami, co dało gospodarstwom domowym większe możliwości oszczędzania. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę wyniósł 1591 zł i był realnie wyższy o 4,0% od dochodu z 2016 r. (w 2016 r. wzrost realny wyniósł 5,8%). Przeciętne miesięczne wydatki osiągnęły wartość 1131 zł na osobę i były realnie niższe o 4,8% od wydatków z 2016 r., stanowiły 71,1% dochodów (w 2016 r. – 77,5%).

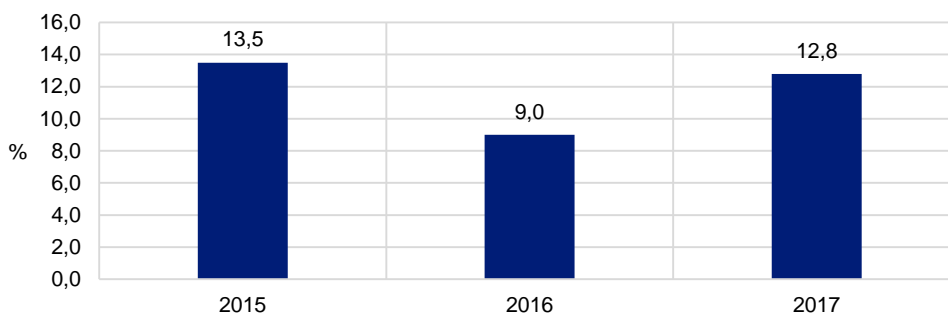
Wykres 31. Budżety gospodarstw domowych (stan w dniu 31 XII)

W 2017 r. stopa ubóstwa relatywnego, tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej granicy ubóstwa (50% średnich wydatków)⁷ wzrosła w skali roku o prawie 4 p. proc. i wyniosła 12,8%. Ze względu na wielkość tego wskaźnika województwo ulokowało się na 8. miejscu w skali kraju, po województwie dolnośląskim (11,0%).

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem

Wykres 32. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w % osób w gospodarstwach domowych (stan w dniu 31 XII)

Mimo wzrostu zasięgu ubóstwa ekonomicznego, prawie 40% gospodarstw domowych w 2017 r. oceniło swoją sytuację materialną, jako co najmniej dobrą, w tym 15% jako bardzo dobrą. Niemal co drugie (48,5%) gospodarstwo domowe wskazało na przeciętną, a częściej niż co dziesiąte (12,1%) – na złą i raczej złą (w 2016 r. – co szóste).

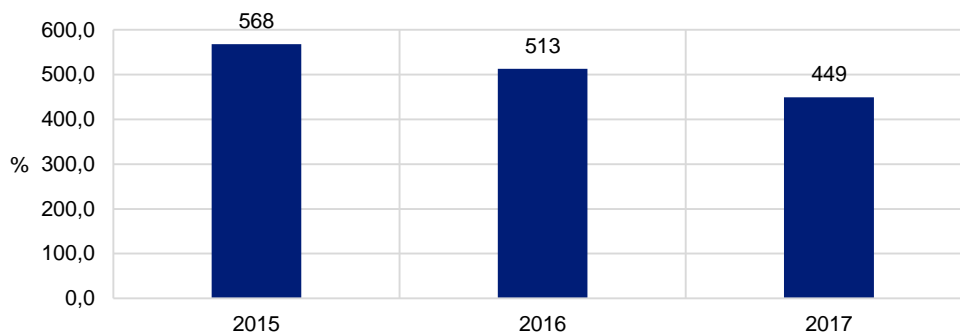
⁷ W IV kwartale 2016 r. dla osoby samotnie gospodarującej próg ubóstwa wynosił 770 zł, a dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 520 zł.

W 2017 r. świadczenia społeczne w województwie lubuskim w ramach zadań własnych i zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego przyznano na podstawie decyzji 45,7 tys. osób bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania (to o 6,5 tys. osób mniej niż w 2016 r. i o 12,2 tys. mniej niż w 2015 r.).

Dochody rodzin w województwie wzrosły, jednocześnie zmniejszyła się liczba rodzin korzystających z opieki społecznej. Wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wyniósł 449 osób na 10 tys. ludności, to o 64 osoby mniej niż w 2016 r. (513 osób).

Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej

Wykres 33. Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności (stan w dniu 31 XII)

W jednej rodzinie mogło wystąpić kilka przyczyn udzielenia pomocy środowiskowej. W 2016 r., tak jak w roku poprzednim, najczęściej pomocy udzielano z powodu:

- ubóstwa – było ono przyczyną przyznania świadczenia dla 24,7 tys. rodzin (o 2,0 tys. mniej niż w 2015 r.),
- bezrobocia – 16,9 tys. rodzin (mniej o 2,7 tys.).

Ponadto wśród powodów udzielenia pomocy znajdowały się:

- długotrwała lub ciężka choroba – 15,2 tys. rodzin (o 0,1 tys. mniej niż przed rokiem),
- niepełnosprawność – 15,3 tys. rodzin (podobnie jak w 2015 r.),
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – 6,0 tys. rodzin (mniej o 0,9 tys.),
- potrzeba ochrony macierzyństwa – 3,5 tys. rodzin (mniej o 0,5 tys.),
- alkoholizm – 3,3 tys. rodzin (mniej o 0,2 tys.).

W 2016 r. największa liczba rodzin korzystających z pomocy środowiskowej z powodu ubóstwa charakteryzowała powiaty: żarski (3,1 tys. rodzin) żagański (2,7 tys.) i strzelecko-drezdenecki (2,3 tys.). Z kolei największy spadek liczby rodzin korzystających z pomocy z powodu ubóstwa – w porównaniu z rokiem poprzednim – zanotowano w powiatach: gorzowskim, wschowskim i nowosolskim. Również z powodu bezrobocia duża liczba rodzin otrzymała pomoc w powiatach żagańskim (1,8 tys. rodzin) i strzelecko-drezdeneckim (1,7 tys.). Podobnie jak z powodu niepełnosprawności (odpowiednio: 1,5 i 1,1 tys. rodzin). Liczba rodzin otrzymujących pomoc z powodu bezrobocia zmniejszyła się najbardziej w powiatach nowosolskim i żarskim. W powiecie żarskim zanotowano najwięcej rodzin, które otrzymały pomoc z powodu alkoholizmu (0,6 tys. rodzin) oraz niepełnosprawności (2,1 tys.). Z obu tych powodów największy wzrost liczby rodzin otrzymujących świadczenia zanotowano w powiecie gorzowskim.

Środowiskową pomoc pieniężną stanowią między innymi różnego rodzaju zasiłki np.: stałe, okresowe, celowe, pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki, pomoc dla cudzoziemców, natomiast pomoc

niepieniężna obejmuje m.in: posiłek, schronienie w placówkach dla bezdomnych, ubranie, sprawienie pogrzebu, usługi opiekuńcze, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej. Osoby potrzebujące mogły otrzymać pomoc zarówno w formie pieniężnej, jak i niepieniężnej.

Przyczyny ubóstwa i wykluczenia społecznego mają złożony charakter, związany najczęściej z brakiem pracy, niesprawnością lub przewlekłą chorobą. Są to jednocześnie najczęstsze przyczyny otrzymywania świadczeń pomocy społecznej. Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym musi opierać się na eliminowaniu barier, na które napotykają osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym. Dzięki wspieraniu rozwoju kompetencji społecznych i zawodowych oraz dążeniu do większego zintegrowania ze społeczeństwem wzrosnie liczba osób aktywnie poszukujących pracy oraz zatrudnionych, co przełoży się na ich usamodzielnienie ekonomiczne. Interwencja w tym obszarze ma na celu trwałą integrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dzięki tego typu działaniom powinien zmniejszyć się odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.

W ramach realizowanych działań RPO-L2020 w obszarze aktywnej integracji (przypisanych dla PI 9i) wsparciem na koniec 2017 r. objęto 3036 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w tym 1628 kobiet i 1197 mężczyzn). Wśród tych osób 975 osób to osoby z niepełnosprawnościami. Docelowo różnymi projektami w ramach tego PI planuje się objąć 13 639 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ubóstwem (w tym 2046 osób z niepełnosprawnościami).

Efektom realizowanych projektów w ramach ww. PI, na koniec 2017 r. było 198 (108 kobiet i 77 mężczyzn) osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek). Docelowo 1909 osób po zakończeniu udziału w projektach z aktywnej integracji powinno podjąć zatrudnienie. Kolejnym rezultatem zaplanowanym w Programie jest uzyskanie kwalifikacji lub kompetencji przez osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Wartość docelowa tego wskaźnika w RPO-L2020 wynosi 4092 osoby, z czego na koniec 2017 r. udało się go osiągnąć na poziomie 341 osób. W wyniku dalszej kontraktacji projektów w tym obszarze i postępów w realizacji projektów (w przypadku tych wskaźników osoby wliczane są do nich po zakończeniu ścieżki wsparcia i opuszczeniu projektu) ww. wskaźniki konsekwentnie będą rosły, zgodnie z planowanymi harmonogramami osiągając znacznie większe przyrosty niż w roku sprawozdawczym – 2017.

Tabela 15. Liczba rodzin korzystających z pomocy środowiskowej według wybranych powodów przyznania tej pomocy na podstawie decyzji (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ubóstwo		Bezrobocie		Niepełnosprawność		Alkoholizm	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
OGÓŁEM	26633	24645	19605	16923	15303	15289	3398	3237
powiaty:								
Gorzowski	1774	1149	1140	1004	765	879	114	137
Krośnieński	1613	1498	1081	925	855	868	225	263
Międzyrzecki	1495	1378	1324	1151	874	875	233	230
Nowosolski	2307	2051	1889	1555	1247	1231	207	213
Słubicki	1114	1029	1033	903	564	553	109	88
Strzelecko-drezdenecki	2504	2302	1953	1677	1186	1134	191	171
Sulęciński	1557	1461	1223	1127	594	599	109	106
Świebodziński	1336	1316	917	831	675	694	223	236

Korzystający z pomocy środowiskowej - powody

Zielonogórski	1659	1551	1242	1111	1077	1084	482	372
Żagański	2734	2681	2153	1801	1534	1510	261	260
Żarski	3187	3071	2043	1670	2037	2011	625	561
Wschowski	845	736	811	710	559	561	56	39
miasta na prawach powiatu:								
Gorzów Wielkopolski	2241	2175	1491	1314	1692	1677	313	352
Zielona Góra	2267	2247	1305	1144	1644	1613	250	209

Łączna liczba osób korzystających z obu form pomocy społecznej w 2017 r. wyniosła 69,4 tys. tj. o 7,2 tys. mniej niż w 2016 r. (76,7 tys.).

W ramach pomocy społecznej organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego (zadania własne i zlecone), a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie (zadania własne oraz z zakresu administracji rządowej), na pomoc społeczną w 2017 r. wydano łącznie 124,8 mln zł (o 3,7 mln zł mniej niż w 2016 r.).

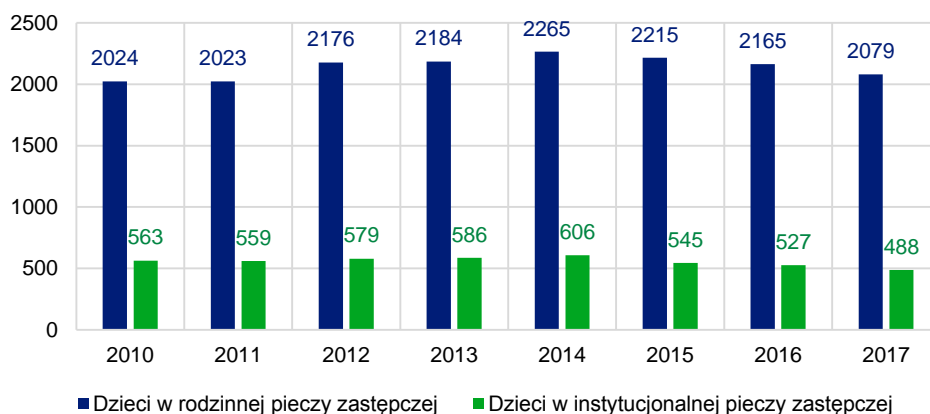
Opieka oraz wychowanie dzieci i młodzieży pozbawionej całkowicie lub częściowo opieki i wsparcia ze strony rodziny naturalnej, realizowana jest poprzez system instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej.

W latach 2010-2017 można zaobserwować proces powolnego, lecz systematycznego zwiększania udziału rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka (RDD) w sprawowaniu pieczy (opieki) zastępczej. W 2010 r. w rodzinach zastępczych przebywało 78,2% wszystkich dzieci objętych opieką zastępczą, natomiast w 2017 r. – 81,0% dzieci.

Pod koniec 2017 r. funkcjonowały 32 placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, tj. o 1 placówkę mniej niż w 2015 r. Wśród nich były: 20 placówki socjalizacyjne, 3 interwencyjne, 4 rodzinne oraz 5 placówek łączących zadania placówek socjalizacyjnych, interwencyjnych oraz specjalistyczno-terapeutycznych. Łączna liczba miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosła około 0,6 tys., tj. o 2,8% mniej niż 2015 r.

Dzieci w pieczy zastępczej

Wykres 34. Dzieci w pieczy zastępczej

Uwaga: Dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej – do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych. Dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej – do 2011 r. wychowankowie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, które zapewniały stałą opiekę całodobową, w końcu 2017 r. przebywało 0,5 tys. wychowanków (w ciągu roku sprawozdawczego 0,7 tys. dzieci). W stosunku do 2015 r. odnotowano spadek liczby wychowanków pieczy instytucjonalnej (w obu przypadkach po o ok. 10,0%). Liczba wychowanków w poszczególnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, kształtowała się następująco: typ rodzinny – 32 (36 w ciągu roku), typ socjalizacyjny – 313 (407 w ciągu roku), typ interwencyjny – 52 (76 w ciągu roku), łącząca zadania – 91 (148 w ciągu roku).

W 2017 r. w większości powiatów w województwie lubuskim działała przynajmniej jedna placówka instytucjonalnej pieczy zastępczej (z wyjątkiem powiatu strzelecko-drezdeneckiego). Najwięcej – 6 placówek – zlokalizowanych było na terenie miasta Gorzów Wlkp., w których w ostatnim dniu 2017 r. przebywało łącznie 83 wychowanków. Po 4 placówki tego typu odnotowano w Zielonej Górze oraz w powiecie nowosolskim i świebodzińskim, z liczbą wychowanków, odpowiednio: 42, 47 i 61.

W porównaniu z 2015 r. nieznacznie spadła dostępność placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, rozumiana jako liczba miejsc w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 18. Wskaźnik liczby miejsc w tego typu placówkach w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 18 zmniejszył się w województwie z 3,1 w 2015 r. do 3,0 w 2017 r. Spadek wskaźnika zanotowano w powiecie świebodzińskim (z 8,5 do 6,9) oraz w miastach na prawach powiatu, w Gorzowie Wlkp. (z 4,2 do 4,1) oraz Zielonej Górze (z 2,5 do 2,4). W pozostałych powiatach zanotowano niewielki wzrost (od 0,1 do 0,2 pkt.). Największe wartości tego wskaźnika – powyżej średniej dla województwa – zanotowano w powiecie świebodzińskim, wschowskim i krośnieńskim. Z kolei najniższa wartość wskaźnika cechowała powiat gorzowski (1,1).

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

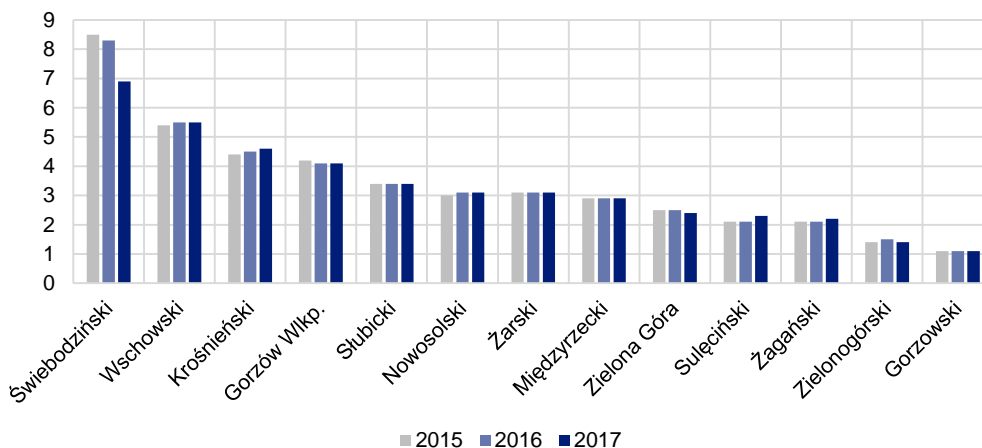
Tabela 16. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE a – placówki b – miejsca c – wychowankowie	Ogółem	Socjalizacyjne	Interwencyjne	Rodzinne	Łączące zadania placówek ¹
OGÓŁEM	32	20	3	4	5
	550	350	68	32	100
	488	313	52	32	91
powiaty:					
Gorzowski	2	-	-	2	-
	16	-	-	16	-
	17	-	-	17	-
Krośnieński	2	-	2	-	-
	44	-	44	-	-
	35	-	35	-	-
Międzyrzecki	1	1	-	-	-
	30	30	-	-	-
	28	28	-	-	-
Nowosolski	4	3	-	-	1
	49	35	-	-	14
	47	33	-	-	14
Słubicki	1	1	-	-	-
	30	30	-	-	-
	22	22	-	-	-
Sulęciński	1	1	-	-	-
	15	15	-	-	-
	15	15	-	-	-
Świebodziński	4	4	-	-	-

	b	72	72	-	-	-
	c	61	61	-	-	-
Zielonogórski	a	1	1	-	-	-
	b	20	20	-	-	-
	c	19	19	-	-	-
Żagański	a	1	1	-	-	-
	b	30	30	-	-	-
	c	27	27	-	-	-
Żarski	a	2	1	-	-	1
	b	54	26	-	-	28
	c	54	27	-	-	27
Wschowski	a	3	1	-	-	2
	b	42	14	-	-	28
	c	38	13	-	-	25
miasta na prawach powiatu:						
Powiat m. Gorzów Wlkp.	a	6	3	-	2	1
	b	88	42	-	16	30
	c	83	43	-	15	25
Powiat m. Zielona Góra	a	4	3	1	-	-
	b	60	36	24	-	-
	c	42	25	17	-	-

1 Łączące zadania placówek interwencyjnych, socjalizacyjnych i specjalistyczno-terapeutycznych.

Wykres 35. Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 1000 dzieci w wieku do lat 18 (stan w dniu 31 XII)

Spośród wszystkich dzieci do 18 roku życia (108 dzieci), które opuściły placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w ciągu roku, najwięcej, bo 45,4% wychowanków powróciło do rodzin własnych, 2,8% znalazło opiekę w rodzinach adopcyjnych, a 14,8% umieszczono w rodzinnej pieczy zastępczej. Blisko 18,5% dzieci zmieniło miejsce pobytu na inną placówkę instytucjonalnej pieczy zastępczej, co oznacza, że nadal pozostały w instytucjonalnym systemie opieki. Pozostałe 18,5% dzieci opuściło placówkę z innych przyczyn.

Ponadto 71 pełnoletnich wychowanków opuściło pieczę instytucjonalną, z czego 62,0% założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe.

Tabela 17. Rodzina piecza zastępcza w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Rodziny zastępcze spokrewnione		Rodziny zastępcze niezawodowe		Rodziny zastępcze zawodowe		Rodzinne domy dziecka	
	liczba rodzin zastępczych	dzieci ^a	liczba rodzin zastępczych	dzieci ^a	liczba rodzin zastępczych	dzieci ^a	liczba rodzinnych domów dziecka	dzieci ^a
OGÓŁEM	899	1142	411	527	93	323	12	87
powiaty:								
Gorzowski	77	98	42	56	2	7	5	27
Krośnieński	55	77	25	35	5	16	-	-
Międzyrzecki	34	44	17	26	1	5	2	21
Nowosolski	81	109	43	48	10	32	-	-
Słubicki	47	57	29	33	6	19	-	-
Strzelecko-drezdenecki	33	40	15	18	6	26	-	-
Sulęciński	38	47	10	11	8	27	-	-
Świebodziński	54	70	24	28	7	23	-	-
Zielonogórski	54	69	29	38	16	44	-	-
Żagański	92	126	37	52	5	26	3	21
Żarski	74	97	37	53	10	38	-	-
Wschowski	30	43	18	23	2	4	-	-
Miasta na prawach powiatu:								
Gorzów Wlkp.	143	168	42	54	5	13	2	18
Zielona Góra	87	97	43	52	10	43	-	-

^a W wieku do 25 lat.

Większość dzieci objęta opieką zastępczą przebywała w pieczy rodzinnej (2,1 tys., wobec 2,2 tys. w 2015 r.), której formami są: rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. W końcu 2017 r. w województwie funkcjonowało 1,4 tys. rodzin zastępczych oraz 18 rodzinnych domów dziecka (w 2015 r. rodzin zastępczych było około 1,5 tys., co oznacza spadek o 79, natomiast rodzinnych domów dziecka było 11 – wzrost o 7).

Większość rodzin zastępczych stanowiły rodziny spokrewnione – 64,1% ogółu, dalej rodziny niezawodowe 29,3% i rodziny zawodowe – 6,6%. Uwzględniając całość pieczy rodzinnej stanowiły one odpowiednio: 63,3%, 28,9%, 6,5%, podczas gdy rodzinne domy dziecka - jedynie 1,3%.

Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0-17 lat przebywających w opiece zastępczej w stosunku do liczby ludności w wieku 0-17 lat w 2017 r. w województwie wyniósł 13,7 na 1 tys. mieszkańców, przy czym wahał się od 9,1 w powiecie strzelecko-drezdeneckim i 9,3 w Zielonej Górze do 17,8 w powiecie żagańskim. Jednocześnie wskaźnik rozwodów na 1 tys. mieszkańców wyniósł w skali województwa 1,8, przy czym wyższy niż średnia dla województwa zanotowano w miastach na prawach powiatu: Gorzowie Wlkp. (2,0) i Zielonej Górze (2,2).

Wśród powiatów o najwyższym wskaźniku rozwodów (od 1,8 do 2,2 na 1 tys. mieszkańców) i jednocześnie najwyższym wskaźniku liczby dzieci (powyżej 12,0 na 1 tys. dzieci) w opiece zastępczej znalazły się: żagański, świebodziński, słubicki, żarski, Gorzów Wlkp. i krośnieński. Natomiast jednocześnie najniższą wartość wskaźnika liczby dzieci w opiece zastępczej (11,4), jak i najniższy wskaźnik rozwodów na 1 tys. ludności (1,2) zanotowano jedynie w powiecie międzyrzeckim.

Tabela 18. Opieka zastępcza nad dziećmi w 2017 r. – wskaźniki (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Dzieci w pieczy zastępczej ¹	Dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ²	Udział dzieci w opiece rodzinnej ³ (w %)	Rozwody na 1000 ludności
	na 1000 ludności w wieku 0-17 lat			
OGÓŁEM	13,7	2,7	82,9	1,8
powiaty:				
Gorzowski	14,4	1,2	93,5	1,4
Krośnieński	16,8	3,6	79,0	2,0
Międzyrzecki	11,4	2,7	81,4	1,2
Nowosolski	14,4	3,0	82,9	1,7
Słubicki	14,8	2,5	84,5	1,8
Strzelecko-drezdenecki	9,1	-	100,0	1,4
Sulęciński	15,2	2,3	85,0	1,6
Świebodziński	16,9	5,9	69,1	1,8
Zielonogórski	12,0	1,4	90,4	1,8
Żagański	17,8	1,9	90,4	1,8
Żarski	14,0	3,1	78,3	1,9
Wschowski	13,4	5,0	68,0	1,7
miasta na prawach powiatu:				
Gorzów Wlkp.	14,9	3,9	78,6	2,0
Zielona Góra	9,3	1,7	83,5	2,2

¹ Liczba dzieci w wieku 0-17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat.

² Liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0-17.

³ Udział procentowy dzieci w wieku 0-17 lat objętych rodzinnymi formami opieki zastępczej (placówki rodzinne i rodzinna piecza zastępcza) w liczbie dzieci w wieku 0-17 lat przebywających w pieczy zastępczej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza).

W okresie 2015-2017 omawiany wskaźnik liczby dzieci w opiece zastępczej zwiększył się (z 12,6 do 13,7 dzieci na 1 tys. ludności).

Zmniejszył się natomiast wskaźnik rozwodów z 2,0 do 1,8 na 1 tys. ludności. Wzrosła jednocześnie liczba rodzin tworzonych przez związki nieformalne. Dodatkowo wzrosła liczba matek samotnie wychowujących dzieci. Województwo lubuskie cechuje najwyższy w kraju współczynnik dzietności pozamałżeńskiej (po województwie zachodniopomorskim).

W całym województwie dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej stanowiły 82,9% ogólnej liczby dzieci objętych wszystkimi formami pieczy zastępczej (o 2,4 p. proc. więcej niż w 2015 r.). Wyższa niż średnia dla województwa wartość wskaźnika – powyżej 90,0% cechowała powiaty: żagański, zielonogórski i gorzowski, a w powiecie strzelecko-drezdeneckim udział ten wyniósł 100%. Najniższą natomiast wartość wskaźnika zanotowano w powiecie wschowskim i świebodzińskim (około 70%).

W województwie lubuskim funkcjonuje 9 placówek opiekuńczo-wychowawczych dla powyżej 14 osób (istnieją placówki od 20 do 30 osób), 12 placówek dla 14 osób, 12 placówek poniżej 14 osób (istnieją ośrodki od 8 do 12 osób). Liczba wszystkich placówek wynosi 33 dla 549 osób (średnio 1 placówka dla 16,6 osoby). Placówki zlokalizowane są we wszystkich powiatach z wyjątkiem powiatu strzelecko-drezdeneckiego.

W regionie 33 placówki opiekuńczo-wychowawcze oferują 68 miejsc wolnych w następujących lokalizacjach: 20 miejsc w Zielonej Górze, 14 miejsc w Gorzowie Wlkp., 9 miejsc w Cybince, 8 miejsc w Świebodzinie, 7 miejsc w Gubinie, 4 miejsca w Krośnie Odrzańskim, Sława - 3 miejsca, Lubusko, Klenica i Wschowa po 1 miejscu. Brak miejsc występuje w ośrodkach w następujących lokalizacjach: Korzuchów, Baczyna, Santok, Skwierzyna, Sulęcín, Szprotawa, Żary .

Z punktu widzenia wzmocnienia opiekuńczych funkcji rodziny, ważną rolę odgrywają placówki wsparcia dziennego. W 2017 r. funkcjonowało 107 placówek (o 6 więcej niż w 2015 r.), tym 79 opiekuńczych, 13 specjalistycznych, 10 placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej oraz 5 w połączonych formach. Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego skorzystało w ciągu 2017 r. 2,8 tys. dzieci i młodzieży, w tym 0,4 tys. (15,3% ogółu korzystających) – z placówek specjalistycznych. To o prawie 5% mniej w porównaniu z 2015 r. (2,9 tys. dzieci). W przeliczeniu na 1 tys. ludności województwa w wieku 0-17 lat, z placówek wsparcia dziennego (w ostatnim dniu roku) skorzystało 10,4 dzieci.

Dzieci w placówkach wsparcia dziennego

Tabela 19. Placówki wsparcia dziennego

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	placówki (stan w dniu 31 XII)			wychowankowie w tys.		
OGÓŁEM	101	96	107	2,9	2,7	2,8
Opiekuńcze	84	76	79	2,4	2,1	2,0
Specjalistyczne	16	15	13	0,4	0,5	0,4
Pracy podwórkowej	-	1	10	-	0,0	0,2
W połączonych formach	1	4	5	0,1	0,2	0,2

W 2017 r. omawiane placówki dysponowały łącznie 2,3 tys. miejsc, tj. o 1,0% mniej w porównaniu z 2015 r. Przeciętnie na 1 placówkę przypadały 22 miejsca.

Spośród 82 gmin w województwie, w 34 gminach (41,5%) odnotowano przynajmniej jedną placówkę wsparcia dziennego. Najwięcej placówek tego typu było zlokalizowanych w miastach na prawach powiatu: Gorzowie Wlkp. (15) i Zielonej Górze (16). Ponadto, 9 placówek zanotowano w gminie wiejskiej Dąbie, 8 w gminie miejsko-wiejskiej Sulęcín, a 6 w gminie miejsko-wiejskiej Iłowa.

Wskaźnik liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat w 2017 r. wyniósł 12,5, nieco mniej niż w 2015 r. (12,6). Spadek wskaźnika zanotowano w 11 gminach, a największy – o połowę w gminie wiejskiej Bobrowice (z 49,5 do 24,5). Z kolei wzrost wystąpił w 17 gminach, największy w gminie wiejskiej Żary (z 5 do 13 miejsc). Następnie w gminie miejskiej Łęknica (z 31,1 do 43,3) oraz gminie miejsko-wiejskiej Babimost (z 13,6 do 15,7).

Miejsca w placówkach wsparcia dziennego

W 2017 r. największą liczbę miejsc w placówkach wsparcia dziennego w przeliczeniu na 1 tys. ludności w wieku 0-17 lat zanotowała gmina wiejska Dąbie – ponad 185 miejsc. Wysoki wskaźnik był także w gminie wiejskiej Trzebiel (118) oraz gminie miejsko-wiejskiej Iłowa (87,1). Najmniejszą wartość wskaźnika – 4,5 miejsca na 1000 ludności w wieku 0-17 lat, zanotowano w gminie miejskiej Nowa Sól.

Tabela 20. Miejsca w placówkach wsparcia dziennego (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności w wieku 0-17 lat		
OGÓŁEM	2 325	2 132	2 301	12,6	11,6	12,5
gminy:						
Kostrzyn nad Odrą	-	25	25	-	7,2	7,2
Gubin (gm. miejska)	40	40	40	13,9	14,2	14,2
Bobrowice	28	14	14	49,5	24,7	24,5
Dąbie	-	-	173	-	-	185,2
Krosno Odrzańskie	43	45	45	13,6	14,5	14,6
Międzyrzecz	45	30	30	10,1	6,7	6,6
Skwierzyna	40	30	30	18,9	14,4	14,8
Trzciel	25	25	25	20,8	20,9	21,3
Nowa Sól (gm. miejska)	50	30	30	7,4	4,5	4,5
Bytom Odrzański	12	12	12	11,3	11,4	11,4
Cybinka	30	30	30	23,9	24,2	25,0
Ośno Lubuskie	20	-	-	16,3	-	-
Dobiegniew	50	50	50	44,6	45,0	45,2
Drezdenko	25	25	20	7,5	7,5	6,0
Strzelce Krajeńskie	30	30	30	9,1	9,2	9,3
Sulęcín	135	135	135	44,9	45,4	45,2
Łagów	30	25	-	37,9	31,6	-
Świebodzin	75	75	75	13,3	13,3	13,3
Babimost	16	18	18	13,6	15,3	15,7
Bojadła	45	-	-	74,9	-	-
Kargowa	20	25	22	17,2	22,1	19,3
Nowogród Bobrzański	-	40	40	-	23,6	23,3
Sulechów	75	75	50	16,3	16,4	10,8
Zabór	-	-	45	-	-	53,9
Żagań (gm. miejska)	60	65	65	13,6	14,7	14,6
Iłowa	100	90	105	81,5	74,8	87,1
Szprotawa	185	160	165	48,3	42,7	45,5
Łęknica	15	20	20	31,1	42,8	43,3
Żary (gm. miejska)	65	65	65	10,0	10,0	10,1
Jasień	15	15	15	11,9	12,1	12,2
Lubsko	30	34	30	8,9	10,3	9,2
Trzebiel	140	150	120	134,2	142,7	118
Tuplice	-	-	30	-	-	56,2
Żary (gm. wiejska)	12	31	31	5,0	13,0	13,0
Wschowa	90	75	60	21,9	18,4	14,8
Gorzów Wielkopolski	500	420	388	23,6	19,7	18,0
Zielona Góra	279	228	268	11,6	9,4	10,9

Pomoc społeczna, będąca instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie same sobie poradzić, podejmuje działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum.

Osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w instytucjach świadczących usługi w ramach systemu pomocy społecznej. W końcu 2017 r. funkcjonowało 40 stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (o 2 placówki, czyli 4,8% mniej niż w 2015 r.), wśród których 57,5% stanowiły domy pomocy społecznej (23), 22,5% to placówki dla osób bezdomnych – schroniska, noclegownie (9), 7,5% – domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży (3), 12,5% – placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, stacjonarne środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy i pozostałe niezaklasyfikowane do powyższych kategorii (5). Stacjonarne zakłady pomocy społecznej dysponowały łącznie 3,0 tys. miejsc (czyli 1,1% więcej niż w 2015 r.). Wskaźnik miejsc na 10 tys. ludności wyniósł 29,0 (w 2015 r. – 28,6).

Domy pomocy społecznej (DPS) posiadały 2,3 tys. miejsc, tj. o 1,4% mniej niż w 2015 r. W placówkach tych przebywało 2,3 tys. mieszkańców, tj. o 0,8% mniej niż w 2015 r. Wskaźnik miejsc na 10 tys. ludności wyniósł 23,0 (w 2015 r. – 23,3).

Liczba domów wzrasta, w porównaniu do poprzedniego okresu sprawozdawczego (okres sprawozdawczy – I półrocze 2017 r. i 2018 r.). 2 nowe ŚDS uruchomiono: w Krzyszczynie, gm. Bogdaniec oraz w Strzelcach Krajeńskich.

Przebywający w domach pomocy społecznej

Tabela 21. Domy pomocy społecznej (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Domy pomocy społecznej		Miejsca (łącznie z filiami)		Mieszkańcy (łącznie z filiami)	
	2015	2017	2015	2017	2015	2017
OGÓŁEM	24	23	2 376	2 343	2 362	2 342
powiaty:						
Gorzowski	3	2	181	158	175	158
Krośnieński	1	1	99	98	99	98
Międzyrzecki	6	6	416	409	415	409
Nowosolski	1	1	112	110	109	110
Strzelecko-drezdenecki	1	1	52	51	52	51
Sulęciński	1	1	220	219	219	219
Świebodziński	3	3	263	259	261	260
Zielonogórski	1	1	180	184	182	184
Żarski	2	2	212	215	212	215
Wschowski	1	1	59	60	57	58
miasta na prawach powiatu:						
Gorzów Wlkp.	2	2	326	326	326	326
Zielona Góra	2	2	256	254	255	254

Najwyższe wskaźniki mieszkańców oraz miejsc w domach pomocy społecznej na 10 tys. ludności, kształtujące się dla obu kategorii na poziomie 70 na 10 tys. ludności, odnotowano w powiecie międzyrzeckim. Wysoki wskaźnik wystąpił także w powiecie sulęcińskim (62), następnie w powiecie

świebodzińskim (46). Spadek wartości wskaźników zanotowano w połowie powiatów, a najwyższy w powiecie gorzowskim (odpowiednio, o ponad 10 i 13%). Wzrost odnotowały powiaty: sulęciński, zielonogórski, żarski, wschowski oraz nowosolski. Na terenie natomiast powiatu ślubickiego i żagańskiego nie było jednostek DPS.

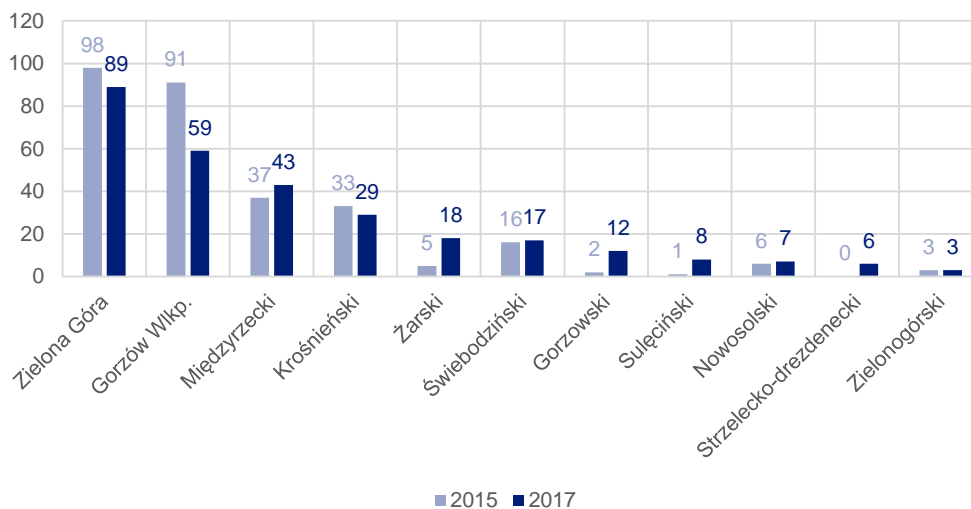
Tabela 22. Wskaźniki dotyczące domów pomocy społecznej w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Miejsca (łącznie z filiami) na 10 tys. ludności		Mieszkańcy (łącznie z filiami) na 10 tys. ludności	
	2015	2017	2015	2017
OGÓŁEM	23,3	23,0	23,2	23,0
powiaty:				
Gorzowski	25,5	22,1	24,7	22,1
Krośnieński	17,7	17,7	17,7	17,7
Międzyrzecki	71,1	70,2	70,9	70,2
Nowosolski	12,8	12,7	12,5	12,7
Strzelecko-drezdenecki	10,4	10,3	10,4	10,3
Sulęciński	61,8	62,0	61,5	62,0
Świebodziński	46,7	46,2	46,4	46,3
Zielonogórski	23,9	24,4	24,2	24,4
Żarski	21,6	22,1	21,6	22,1
Wschowski	15,0	15,3	14,5	14,8
miasta na prawach powiatu:				
Gorzów Wlkp.	26,3	26,2	26,3	26,2
Zielona Góra	18,5	18,2	18,4	18,2

Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domu pomocy społecznej w województwie zasadniczo się nie zmienia. W 2017 r. prawie 300 osób oczekiwało na miejsce w DPS, w tym najwięcej w Zielonej Górze (89 osób).

Oczekujący na miejsce w DPS

Wykres 36. Osoby oczekujące na miejsce w domach pomocy społecznej
Stan w dniu 31 XII

Zgodnie ze *Sprawozdaniem MRPiPS-05 za I-XII 2017 r.* liczba osób oczekujących na umieszczenie w Środowiskowych Domach Samopomocy ŚDS w województwie lubuskim wynosi 33 w tym 16 tj. najwięcej osób w mieście Gorzów Wlkp. następnie w powiatach: sulęcińskim 6 osób (w Sulęcinie 5 osób i Lubniewicach 1 osoba) 4 osoby w powiecie strzelecko-drezdeneckim (Stare-Kurowo), 3 osoby w powiecie gorzowskim (Deszczno), 3 osoby w powiecie świebodzińskim (Świebodzin), 1 osoba w powiecie zielonogórskim (Sulechów). Zauważalna jest koncentracja zjawiska w północnej i środkowej części województwa. Ponadto w tych lokalizacjach nie występują wolne miejsca. W następujących 7 powiatach nie odnotowano osób oczekujących na umieszczenie w ŚDS: krośnieński, międzyrzecki, nowosolski, słubicki, wschowski, żagański, żarski.

Wzrasta liczba miejsc, oferowanych przez ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Ośrodki wsparcia oferują łącznie 919 miejsc, w trzech dopuszczalnych ustawowo typach:

- dla osób przewlekle psychicznie chorych - 231 miejsc;
- dla osób upośledzonych umysłowo - 564 miejsca;
- dla osób wykazujących inne przewlekle zaburzenia czynności psychicznych – 124 miejsca.

Na przestrzeni I półrocza 2017 r. i 2018 r. nastąpił 6% wzrost liczby miejsc (54 nowe miejsca). Rośnie liczba miejsc przeznaczonych dla osób upośledzonych umysłowo (28 miejsc) i przeznaczonych dla osób wykazujących inne przewlekle zaburzenia czynności psychicznych (22 miejsca). 178 miejsc, spośród 919 ogółu oferowanych, jest przeznaczonych dla osób ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnościami sprzężonymi. Miejsca te są dodatkowo dofinansowane, w związku z realizacją Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. W Lubuskim przeważają gminne ośrodki wsparcia, które prowadzą głównie jednostki samorządu terytorialnego. Wśród funkcjonujących na terenie województwa ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, 28 to jednostki o zasięgu gminnym, pozostałe 4 obejmują obszar powiatu.

Biorąc pod uwagę podmiot prowadzący ŚDS - 26 prowadzonych jest przez jednostki samorządu terytorialnego (gminę, powiat), 6 przez organizacje pozarządowe. Najwięcej domów zlokalizowanych jest na północy województwa lubuskiego.

Sytuacja i rozmieszczenie ŚDS w woj. lubuskim kształtuje się w sposób zróżnicowany. Najwięcej ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, znajduje się w północnej części województwa. W poszczególnych powiatach jest tu od 2 do 5 tego typu placówek. Najwięcej domów funkcjonuje na terenie powiatu:

- gorzowskiego i słubickiego – po 5 placówek;
- międzyrzeckiego i strzelecko-drezdeneckiego – po 4 placówki;
- m. Gorzów Wlkp. – 3 placówki;
- m. Zielona Góra, sulęcińskiego, zielonogórskiego, żarskiego – po 2 placówki.

W dwóch powiatach nie funkcjonują żadne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Znacznie gorzej sytuacja przedstawia się w południowej części województwa, gdzie placówek tych jest znacznie mniej. Na terenie dwóch powiatów (żagański, wschowski) nie funkcjonuje żadna tego typu placówka, a w pozostałych – jedna. Jeszcze w 2018 roku, planowane jest utworzenie Powiatowego Ośrodka Wsparcia w Szprotawie. Jednostka będzie obejmowała obszar powiatu żagańskiego.

Na terenie województwa w końcu 2016 r. odnotowano 14 placówek realizujących opiekę długoterminową (zakłady opiekuńczo-lecznicze i zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze), dysponujących łącznie 0,9 tys. łóżek (o 2,9% mniej niż w końcu 2015 r.). Przebywało w nich około 1,6 tys. pacjentów, o 8,6% osób mniej niż przed rokiem.

**Tabela 23. Zakłady opiekuńczo-lecznicze i zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze
Stan w dniu 31 XII**

Wyszczególnienie	2015	2016
OGÓŁEM		
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	13	12
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	2	2
Łóżka (stan w dniu 31 XII)		
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	871	840
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	57	61
Pacjenci		
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	1 596	1 488
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	121	81

Wzrasta liczba uczestników korzystających z usług ośrodków wsparcia. W badanym okresie tj. okres sprawozdawczy – I półrocze 2017 r. i 2018 r., widocznie wzrasta liczba uczestników skierowanych do środowiskowych domów samopomocy, na podstawie wydanych decyzji (8,4%). Znacząco wzrosła również liczba uczestników faktycznie korzystających z usług ŚDS, tj. na podstawie prowadzonych list obecności (10,6%).

Ośrodki pomocy społecznej, skierowały 907 osób z zaburzeniami psychicznymi (liczba decyzji wg stanu na koniec czerwca 2018 r.), co stanowi 98,7% wykorzystanie oferowanych miejsc w województwie lubuskim.

W przypadku, gdy pod uwagę weźmiemy faktyczne użytkowanie miejsc (tj. na podstawie list obecności uczestników), na 919 miejsc w województwie, na zajęcia w domu faktycznie uczęszcza 775 osób (tj. 84% ogółu miejsc). To wzrost o 5 punktów procentowych, w porównaniu do ubiegłego roku. Niska frekwencja uczestników może wynikać np. z przyczyn zdrowotnych, czy konieczności hospitalizacji.

Interwencja RPO-L2020 w ramach PI 9iv opiera się na usługach społecznych ogólnego interesu polegających na wsparciu rodziny, osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz rodzinnej pieczy zastępczej. Podejmowane są również w ramach RPO-L2020 inne działania mające na celu zwiększenie dostępu do usług aktywnej integracji i usług społecznych, poprawę ich jakości i skuteczności dla klientów. Realizowane działania skierowane są do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych.

W RPO-L2020, w ramach interwencji związanej z usługami społecznymi zaplanowano objęcie wsparciem ponad 2,5 tys. osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym oraz utworzenie 290 miejsc świadczenia usług społecznych. Ponadto zakłada się, iż 333 osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym po opuszczeniu programu będą uczestniczyć w kształceniu, szkoleniu lub zdobędą kwalifikacje bądź podejmą zatrudnienie.

Na koniec 2017 r. objęto 133 osoby usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym, które były zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W kolejnych miesiącach realizacji RPO wartość ta wzrosła (do 256 osób). Beneficjenci założyli również, iż 207 miejsc świadczenia usług społecznych zostanie objętych przez nich wsparciem (stan na koniec 2017 r.).

W kontekście włączenia społecznego duże znaczenie ma ekonomia społeczna i narzędzia wsparcia, które oferuje. Wśród podmiotów ekonomii społecznej, zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi CT9 możemy wyróżnić: przedsiębiorstwa społeczne w tym spółdzielnie socjalne, podmioty reintegracyjne, służące

reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, organizacje pozarządowe lub podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub spółki non-profit, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 4 tej ustawy, o ile udział sektora publicznego w tej spółce wynosi nie więcej niż 50% oraz spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie tj. spółdzielnie pracy lub spółdzielnie inwalidów i niewidomych, działające w oparciu o ustawę Prawo spółdzielcze. W RPO-L2020, w PI 9v wsparcie zostało szczególnie skierowane na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, które są fundamentem ekonomii społecznej oraz na koordynację całego sektora ekonomii społecznej w regionie. Wsparcie pozostałych podmiotów odbywa się szczególnie w PI 9i, gdzie np. Centra Integracji Społecznej mają dedykowane działania.

Wsparcie na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych kierowane jest zgodnie z *Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 z dnia 9 stycznia 2018 r.* do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, długotrwale bezrobotnych, ubogich pracujących, opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii lub zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich. Praca w przedsiębiorstwach społecznych daje im szansę na aktywizację społeczną i zawodową, integrację, czy podniesienie swoich kwalifikacji.

Zgodnie z ww. Wytycznymi aby otrzymać status przedsiębiorstwa społecznego należy spełniać określone warunki dotyczące działalności, celu, zatrudnienia, realizowanych usług czy zarządzania. Zgodnie z Listą przedsiębiorstw społecznych publikowaną przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej wg stanu na 23 października 2018 r. w województwie lubuskim działa 81 takich podmiotów. Są to przede wszystkim spółdzielnie socjalne, ale także niektóre fundacje i stowarzyszenia.

W 2016 r. aktywnie działało 0,9 tys. spośród 1,4 tys. zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w Polsce. Na podstawie danych z rejestru REGON na dzień 31 grudnia 2017 r. w Polsce zarejestrowanych było 1,6 tys. spółdzielni socjalnych, a na dzień 31 grudnia 2016 r. – 1,4 tys. Od 2006 r. liczba podmiotów zarejestrowanych sukcesywnie wzrastała - w ciągu ostatnich 3 lat zaobserwowano ich przyrost o blisko 1/5.

Najwięcej aktywnych podmiotów zlokalizowanych było w województwach: wielkopolskim (15%), śląskim (11%) i mazowieckim (9%), a następnie podkarpackim (8%), warmińsko-mazurskim (7%) oraz łódzkim, małopolskim i dolnośląskim (po 6%). Najmniej aktywnych podmiotów zlokalizowanych było w województwie świętokrzyskim i opolskim (po 3%).

W województwie lubuskim działają 102 spółdzielnie socjalne wg Ogólnopolskiego Katalogu Spółdzielni Socjalnych, który wskazuje w 2018 r. dla Polski 1517 Spółdzielni Socjalnych.

Według rejestru REGON w 2017 r. w województwie lubuskim były 104 spółdzielnie socjalne, tj. dwukrotnie więcej niż w 2015 r. Natomiast wg raportu z realizacji Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w 2017 r.⁸ w województwie lubuskim faktycznie działających spółdzielni socjalnych było 97. Z ogółu spółdzielni socjalnych 66,3% było zlokalizowanych w południowej części województwa (w podregionie zielonogórskim), w tym głównie w Zielonej Górze (26,0% ogółu spółdzielni socjalnych w województwie), w powiecie nowosolskim (10,6%) i w powiecie żarskim (9,6%). W podregionie gorzowskim najwięcej spółdzielni socjalnych znajdowało się w Gorzowie Wlkp. (12,5% ogółu spółdzielni socjalnych w województwie) oraz w powiecie międzyrzeckim (8,7%).

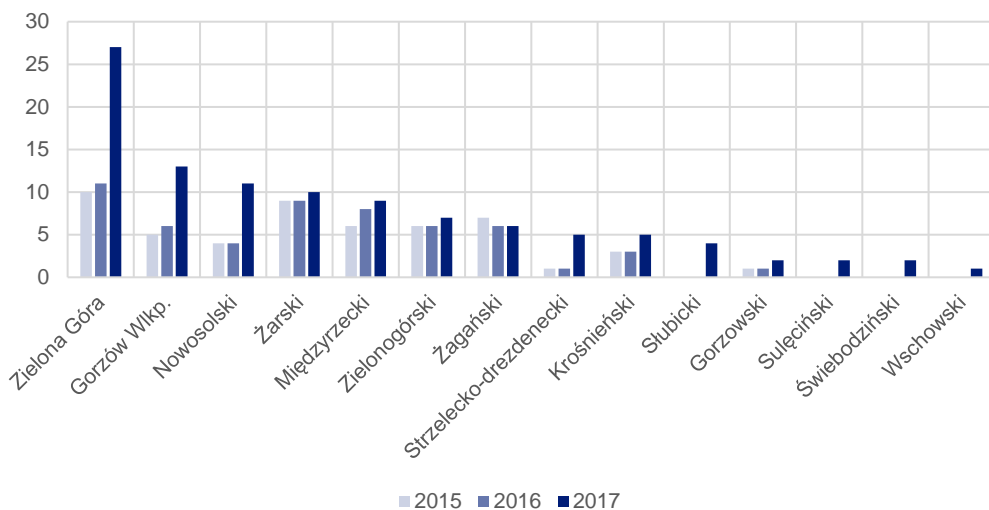
⁸ Realizacja zadań Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (http://es.lubuskie.pl/pl/content/download/3882/17869/file/raport_LPRES%202017.pdf – z dn. 10.12.2018 r.)

Przedsiębiorstwa społeczne

Spółdzielnie socjalne

Wykres 37. Spółdzielnie socjalne według powiatów

Stan w dniu 31 XII

W 2016 r. średnio na jedno województwo przypadało po 6,4 zakładu aktywności zawodowej, podczas gdy w 2015 r. było ich 6,1. Najliczniej ZAZ występowały w województwach podkarpackim i śląskim (po 13), a następnie wielkopolskim (9), natomiast najmniej placówek funkcjonowało w województwie lubuskim (1) i województwie pomorskim (2). W porównaniu z 2015 r. w większości województw liczba aktywnych zakładów aktywności zawodowej nie zmieniła się. Wzrost liczby zakładów o 1 podmiot nastąpił w 6 województwach: dolnośląskim, podkarpackim, podlaskim, śląskim, warmińsko-mazurskim oraz lubuskim, gdzie pierwszy ZAZ powstał w 2016 r.

W 2016 r. w trzech województwach tj. mazowieckim, opolskim i zachodniopomorskim wszystkie zakłady aktywności zawodowej, podobnie jak w 2015 r., były prowadzone przez organizacje należące do sektora non-profit, natomiast w dwóch województwach: pomorskim i lubuskim działające zakłady aktywności zawodowej prowadzone były wyłącznie przez jednostki samorządu terytorialnego. Wyraźną przewagę ZAZ samorządowych odnotowano na terenie województwa kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego, natomiast prowadzonych przez jednostki sektora non-profit - w województwie podkarpackim. Spółdzielnie socjalne były organizatorami jednostek w 2 województwach: łódzkim i małopolskim.

W 2017 r. uruchomiono drugi w województwie lubuskim Zakład Aktywności Zawodowej w Kamieniu Wielkim (powiat gorzowski). Pierwszy zakład funkcjonuje od 2016 roku w Szprotawie (powiat zagański).

W 2016 r. najwięcej warsztatów terapii zajęciowej miało swoje siedziby w województwach wielkopolskim oraz mazowieckim (po 12%). Województwa, w których działało najmniej warsztatów to opolskie (2%), i lubuskie (3%), a także podlaskie, zachodniopomorskie oraz świętokrzyskie (po 4%). Średnio na jedno województwo przypadały 44 takie placówki. Choć w większości województw dominowały WTZ prowadzone przez podmioty non-profit, to ich udział był jednak zróżnicowany – od 42% w województwie lubuskim do 89% w województwie pomorskim, 87% w województwie opolskim i 86% w województwie wielkopolskim.

Najwięcej beneficjentów zadeklarowały WTZ znajdujące się w województwie wielkopolskim (11% ogólnej liczby beneficjentów), a następnie w mazowieckim, śląskim i małopolskim (po 10%). Najmniejszą liczbą osób uczestniczących w warsztatach charakteryzowały się województwa: lubuskie i opolskie (po 2%), tam też działało najmniej warsztatów.

Zakłady Aktywności Zawodowej

Warsztaty Terapii Zajęciowej

W oparciu o wykaz WTZ uzyskany przez Lubuski Urząd Wojewódzki z Oddziału PFRON w Zielonej Górze lokalizacja 19 jednostek WTZ znajduje się w następujących powiatach: powiat międzyrzecki -1, miasto Gorzów Wlkp. - 2, miasto Zielona Góra - 3, powiat słubicki - 1, powiat wschowski - 1, powiat gorzowski - 2, powiat żarski - 2, powiat krośnieński - 2, powiat nowosolski -1, powiat strzelecko-drezdenecki -1, powiat szprotawski - 1, powiat świebodziński - 1, powiat sulęciński - 1.

Słabą stroną województwa była niewielka liczba inicjatyw w zakresie powstawania i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej. W obecnej perspektywie finansowej UE udało się stworzyć narzędzia wspierające tworzenie i rozwój PES m.in. dzięki projektom Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, które wspierają tworzenie miejsc pracy w PS, a tym samym umożliwiają rozwój przedsiębiorczości społecznej na terenie województwa. Działania te przyczyniły się do wprowadzenia nowych i skutecznych instrumentów aktywizacji osób doświadczających trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy.

W roku 2017 Zielonogórski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum w partnerstwie z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Zielonej Górze oraz Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej Ośrodkiem Regionalnym w Zielonej Górze, który swoim oddziaływaniem obejmuje powiaty: krośnieński, słubicki, sulęciński, wschowski, zielonogórski ziemski i grodzki oraz żarski doprowadził do wsparcia 680 osób, w tym 430 zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym samym czasie utworzonych zostało 31 przedsiębiorstw społecznych, 13 podmiotów ekonomii społecznej, a w 6 przedsiębiorstwach społecznych uruchomiono nowe miejsca pracy. Łącznie na utworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych przekazano 147 dotacji. Dodatkowo w roku 2017 Zielonogórski Ośrodek prowadził doradztwo biznesowe ukierunkowane było na pomoc w uzyskaniu stabilności przedsiębiorstw społecznych, a także zwiększenie profesjonalizacji usług, ich działalności gospodarczej lub/i statutowej odpłatnej. Wsparcie kierowane było głównie do 30 nowoutworzonych PS oraz 6 istniejących, które utworzyły dodatkowe miejsca pracy. Prowadzone działania były finansowane nie tylko z Europejskiego Funduszu Społecznego, ale również z innych źródeł pozyskanych przez instytucję.⁹

Na północy województwa działa Lubuski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, który prowadzony jest przez Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „ROZWÓJ”, Stowarzyszenie Wspierania Małej Przedsiębiorczości w Dobiegniewie oraz Stowarzyszenie Pracowników Służb Społecznych „KRAĞ”. Swoim zasięgiem obejmuje obszar, do którego należą powiaty: gorzowski ziemski i grodzki, międzyrzecki, strzelecko – drezdenecki, świebodziński, żagański oraz nowosolski. W roku 2017 LOWES przyznał 37 dotacji (w tym wsparcie pomostowe) nowoutworzonym przedsiębiorstwom społecznym, tym samym tworząc 164 nowe miejsca pracy. Tu również działalność instytucji i udzielane wsparcie finansowane było również z innych źródeł niż EFS.¹⁰

Działania w zakresie ekonomii społecznej koordynowane są przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

W toku realizacji OP 7 RPO-L2020 na koniec 2017 r. utworzono 235 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Jest to bardzo dobry wynik, z uwagi, na to iż pierwotnie planowano w ramach RPO-L2020 stworzyć tylko 180 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (osiągnięto 130,56% zakładanej wartości). Kolejne miesiące realizacji RPO pozwoliły osiągnąć wyższe wartości tego wskaźnika, co potwierdza zasadność interwencji oraz duże potrzeby w zakresie tworzenia przedsiębiorstw społecznych. Docelowo planuje się, iż powstanie 700 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (wyższa wartość docelowa wskaźnika jest wynikiem wprowadzonych zmian w RPO)związanych z zapisami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

⁹ Realizacja zadań Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej za rok 2017, str. 9-10.

¹⁰ Tamże, str. 11-13.

Ogółem w ramach realizacji przedsięwzięć PI 9v wsparcie na koniec 2017 r. uzyskało 978 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W toku realizacji RPO w kolejnych miesiącach 2018 r. wartość ta wzrosła do 1088 osób.

W ramach PI 9v wsparciem na koniec 2017 r. objęto 238 podmiotów ekonomii społecznej. Wartość ta wzrastała w kolejnych miesiącach 2018 r.

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- W 2017 r. nastąpiła dalsza poprawa sytuacji ekonomicznej części gospodarstw domowych w województwie lubuskim. Gospodarstwa domowe miały większe możliwości oszczędzania.
- Pomimo poprawy sytuacji ekonomicznej części mieszkańców regionu zwiększył się zasięg ubóstwa ekonomicznego wśród gospodarstw domowych - poniżej relatywnej granicy ubóstwa żyło 12,8% osób (rok 2017), to o prawie 4 p. proc. więcej niż w roku poprzednim. Jednakże należy zwrócić uwagę, iż w roku 2015 było to 13,5%, a w 2014 aż 17,4%. Można zatem zauważyć tendencję malejącą wartości tego wskaźnika w dłuższym okresie.
- Dochody rodzin wzrosły i zmniejszyła się liczba rodzin korzystających z opieki społecznej. Pomocy środowiskowej najczęściej udzielano z powodu ubóstwa, bezrobocia, długotrwałej choroby i niepełnosprawności. Największa liczba rodzin korzystała z pomocy środowiskowej w powiatach: żarskim, żagańskim i strzelecko-drezdeneckim.
- W porównaniu z 2015 r. nieznacznie spadła dostępność placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w województwie, mierzona liczbą miejsc w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 18. Większość dzieci objęta opieką zastępczą przebywała w pieczy rodzinnej. W całym województwie najmniej rozwiniętą formą rodzinnej pieczy zastępczej są rodzinne domy dziecka. W każdym powiecie występują również trudności w znalezieniu nowych rodzin zastępczych. Trudności te wynikają m.in. z wysokich wymogów, jakim muszą sprostać kandydaci na rodziny zastępcze, ale także wpływa na to niska świadomość społeczna na temat możliwości pełnienia roli rodziny zastępczej.
- W województwie przybyło kilka nowych placówek wsparcia dziennego, przy czym liczba ogółem udostępnionych miejsc nieznacznie się zmniejszyła. Ze wszystkich zbadanych placówek skorzystało w ciągu 2017 r. 2,8 tys. dzieci, tj. mniej niż w 2015 r.
- Pod koniec 2017 r. w województwie funkcjonowało 40 stacjonarnych zakładów pomocy społecznej, z których ponad połowę stanowiły domy pomocy społecznej. W porównaniu z 2015 r. liczba miejsc i mieszkańców w domach pomocy społecznej nieznacznie spadła. Wskaźnik miejsc na 10 tys. ludności wyniósł 23,0, wobec 23,3 w 2015 r.
- Problem niepełnosprawności ma zróżnicowane natężenie w poszczególnych powiatach. Np. na terenie powiatu ślubickiego czy międzyrzeckiego, zjawisko to charakteryzuje się relatywnie niewielką skalą.
- Powiat międzyrzecki jest liderem pod względem liczby DPS. Na mapie województwa nie brakuje jednak białych plam, co sugeruje brak infrastruktury w tym zakresie. Dwa powiaty nie mają placówek tego typu (ślubicki i żagański). W powiecie ślubickim ów deficyt jest jednak rekompensowany działalnością czterech środowiskowych domów samopomocy. Z kolei w powiecie żagańskim, w którym problem niepełnosprawności jest dość duży, braki w infrastrukturze świadczą o niedopasowaniu oferty usług do potrzeb społecznych i uwarunkowań. W wielu powiatach liczba oczekujących na miejsca w DPS przyjmuje wartość dwucyfrową. Strona podażowa nie jest więc w stanie odpowiedzieć na potrzeby strony popytowej przy istniejących zasobach instytucjonalnych. Potrzeba w zakresie stworzenia nowych placówek szacuje się na 8–10. Na terenie województwa lubuskiego rozwinęła się usługa świadczona w ramach środowiskowych domów

samopomocy. Sieć tych placówek nie charakteryzuje się jednak ani wysokim stopniem rozwoju, ani równomiernym rozłożeniem na poziomie powiatowym. Największe braki w infrastrukturze występują w powiatach, gdzie problem niepełnosprawności cechuje się wysoką intensywnością (powiaty: żagański, żarski, wschowski).

- Populacja województwa lubuskiego w szybkim tempie starzeje się. Na terenie każdego lubuskiego powiatu obserwuje się wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym i spadek udziału osób w wieku produkcyjnym. Zwiększać się będzie popyt na usługi społeczne związane z potrzebami osób w podeszłym wieku. Z 42 domów pomocy społecznej funkcjonujących w województwie lubuskim, tylko 10% oferuje usługi kierowane bezpośrednio do seniorów. Słabo rozwinięta jest też sieć domów dziennego pobytu. W całym województwie działa ich tylko osiem. Dodatkowym problemem jest to, że placówki te działają w zaledwie 6 z 14 powiatów województwa lubuskiego.
- Placówki dziennego pobytu dla osób w podeszłym wieku wykształciły się na terenie takich powiatów jak: żagański, zielonogórski, miasto Zielona Góra, świebodziński, krośnieński i miasto Gorzów Wielkopolski. Potrzeba stworzenia placówek dziennego pobytu dotyczy aż ośmiu powiatów, przy czym w połowie z nich odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie populacji jest największy w województwie (nowosolski, żarski, międzyrzecki, strzelecko-drezdenecki). Nawet w tych powiatach, w których istnieją placówki dziennego pobytu, ich liczba nie do końca odpowiada na zapotrzebowanie społeczne.
- Pozytywnie należy ocenić uzupełnianie infrastruktury społecznej o kluby seniorów. Choć trzeba jednocześnie podkreślić, że wiele z nich nie otrzymuje wsparcia ze strony władz samorządowych na miarę oczekiwań.
- Wzrasta liczba centrów integracji społecznej (wsparcie w ramach PI9i), zakładów aktywności zawodowej i warsztatów terapii zajęciowej na 100 tys. mieszkańców. W roku 2012 wskaźnik ten wynosił 2,3, w kolejnych latach systematycznie rósł, aby w roku 2015 osiągnąć wartość 2,9, natomiast w roku 2016 wyniósł 3,9. Jednak należy zaznaczyć, iż część Centrów Integracji Społecznej utrzymuje się ze środków EFS poprzez realizację projektów.
- W ramach przyznanych dotacji przez OWES do końca 2017 r. utworzono 235 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Jest to bardzo dobry wynik, z uwagi, na to iż planowano w ramach RPO-L2020 stworzyć tylko 180 miejsc pracy w PS (130,56% zakładanej wartości). Ponadto do końca 2017 r. wsparto 238 podmiotów ekonomii społecznej, co stanowiło 154,55% wartości docelowej. Również w ramach Poddziałania 7.6.1 (PI 9v) objęto wsparciem 978 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, co stanowiło 52,24% planowanej wartości docelowej określonej w programie.
- Wzrasta liczba zatrudnionych osób z niepełnosprawnościami w wieku 16-64 lata wg BAEL. W roku 2015 było to 28,1% ogółu osób z niepełnosprawnościami, natomiast w roku 2016 było to już 30,9%, natomiast w 2017 – 32,1%.
- W dalszym ciągu rzadko wykorzystywany był potencjał sektora ES przez jednostki samorządu terytorialnego. Jednym z ważnych narzędzi ekonomii społecznej jest wykorzystywanie przez JST zamówień społecznie odpowiedzialnych. Obecnie realizowane działania są niewystarczające. Do podstawowych barier ich stosowania należą: (1) stały brak wiedzy o możliwościach ich stosowania, (2) nawykowe stosowanie znanych procedur, (3) strach przed wykorzystywaniem nowych rozwiązań.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

- W przypadku kolejnych działań skierowanych na włączenie społeczne należy zapewnić koordynację poszczególnych obszarów na które kierowane jest wsparcie aby zapobiec dublowaniu się wsparcia i kierowania działań tam gdzie są one

potrzebne. Koordynacja każdego z obszarów powinna odbywać się osobno z jednoczesnym uwzględnieniem ich przenikania się i możliwości kontynuowania ścieżki wsparcia przez osobę w każdym z nich.

- Z uwagi na duże zapotrzebowanie i małą bazę instytucjonalną z zakresu usług społecznych skierowanych szczególnie do osób z niepełnosprawnościami i osób starszych konieczne jest dalsze wspieranie rozwoju usług społecznych w regionie. W przypadku tych działań należy zwrócić szczególną uwagę na proces deinstytucjonalizacji usług, który polega na przejściu od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej z uwzględnieniem „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności”. Zwiększanie usług w społeczności lokalnej powinno wiązać się ze stopniowym zmniejszaniem takich usług w ramach opieki instytucjonalnej. Równocześnie powinny być prowadzone działania profilaktyczne, które będą zapobiegały umieszczeniu osób w opiece instytucjonalnej.
- Należy wspierać i rozwijać organizację miejsc opieki dla osób starszych w postaci klubów seniora. Przedsięwzięcia te powinny być organizowane przez władze samorządowe oraz organizacje statutowo powołane do realizacji tego typu działań.
- Lubuskie cechuje się nierównomiernym rozmieszczeniem placówek wsparcia oferujących różne usługi. W związku z tym wskazane jest, w kontekście przyszłej perspektywy finansowej, przeprowadzenie analiz lub cyklu opracowań związanych z zapotrzebowaniem na poszczególne usługi społeczne, w celu lepszego dopasowania interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego do sytuacji w regionie. Analizy/opracowania powinny zostać przeprowadzone przy współudziale podmiotów działających na danym obszarze w zakresie usług społecznych. Jednocześnie powinny uwzględniać modyfikację istniejącego wachlarza usług społecznych, tak aby zostały dopasowane do potrzeb zdiagnozowanych na poszczególnych obszarach. Sektor usług społecznych musi być przygotowany do ciągłego obserwowania rzeczywistości społecznej i dostosowywania swojej infrastruktury i usług do zachodzących przemian. Odpowiednio skonstruowana oferta regionalnego programu operacyjnego powinna wspomóc przedmiotowe działania.
- Kontynuacji wymagają działania skierowane do przedsiębiorstw społecznych. Jest to najbardziej skuteczna forma aktywizacji osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem. Działania te cechują się efektywnością i realnym wsparciem dla osób potrzebujących wsparcia.
- Wpływ na liczbę osób aktywizowanych zagrożonych wykluczeniem mają centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej. Dlatego też zasadne jest skierowanie części środków w ramach RPO na tę formę wsparcia.
- Aktywizacja społeczna jest podstawą wsparcia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W związku z tym należy realizować działania skierowane stricte na nabycie, przywrócenie lub wzmocnienie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej.
- Istotne jest również wspieranie aktywności w środowiskach lokalnych, co przełoży się na podniesienie aktywności mieszkańców województwa w miejscach gdzie występuje największe zagęszczenie problemów społecznych. Działania takie służą rozwojowi lokalnemu, który definiowany jest jako proces rozwiązywania lokalnych problemów i zaspokajania indywidualnych oraz zbiorowych potrzeb, przy aktywnym zaangażowaniu mieszkańców. Dzięki takim działaniom w dalszej perspektywie powinna nastąpić zmiana społeczna, kulturalna i gospodarcza w środowisku lokalnym oraz zmniejszeniu ulegnie ryzyko dziedziczenia przez następne pokolenia negatywnych wzorców zachowań.
- Kontynuacja edukacji na rzecz włączania zapisów wykorzystujących narzędzia ES w dokumenty strategiczne gmin i powiatów.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

- Analiza oferty usług społecznych pozwala stwierdzić, że w ostatnim czasie podjęto inicjatywy, mające na celu wprowadzenie dodatkowych usług dla osób niepełnosprawnych. Takim rozwiązaniem jest np. model mieszkań wspomaganych, w tym treningowych, w których osoby z niepełnosprawnością uczą się samodzielnego życia pod okiem specjalistów. Aktualnie takie usługi znajdują się jednak w fazie załączkowej, choć zasługują one na silniejsze wsparcie i przeniesienie do innych powiatów. Dlatego też, wskazane jest kontynuowanie tego typu przedsięwzięć. Działania takie powinny być premiuwane w ramach ogłaszanych naborów. Wskazane jest również odpowiednie zaplanowanie środków finansowych w ramach RPO przyszłej perspektywy na ten obszar wsparcia. Istotne z punktu widzenia dezinstytucjonalizacji jest przeznaczenie środków finansowych na tworzenie mieszkań wspieranych, które stanowią alternatywę dla placówek wsparcia całodobowego a zapewniają usługi opiekuńcze i asystenckie.
- Zwiększenie liczby usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania. Celem takiego działania jest umożliwienie niepracującym opiekunom nieformalnym częściowy lub pełen powrót osób na rynek pracy. Może to zostać zrealizowane poprzez zabezpieczenie odpowiedniej alokacji w przyszłej perspektywie finansowej.
- Rozwijanie usług opiekuńczych w formie opieki wytchnieniowej w celu umożliwienia opiekunom faktycznych odpoczynku, załatwienia spraw codziennych czy pomocy w przypadku zdarzeń losowych. Realizacja działań informacyjnych i promocyjnych zwiększających świadomość zarówno po stronie odbiorców tego typu usług, jak i potencjalnych organizatorów. Oprócz działań informacyjno-promocyjnych istotne jest również realizowanie projektów powiązanych z tą formą usług przez podmioty, które realizują takie zadania.
- Wspieranie rozwoju społecznych form samopomocy tak, aby środowiska sąsiedzkie aktywniej uczestniczyły w dostarczaniu usług opiekuńczych osobom niesamodzielnym. Konieczna jest realizacja działań informacyjnych i promujących ten typ wsparcia osób niesamodzielnych. Dodatkowo powinny być prowadzone nabory na projekty skierowane do podmiotów organizujących taki rodzaj wsparcia.
- Zwiększenie ilości inicjatyw promujących wspieranie osób starszych, w tym kluby seniora. Promowanie przedsięwzięć mających na celu organizację miejsc pobytu dziennego dla osób starszych oraz organizacja konkursów dla tego typu inicjatyw.
- Wsparcia i działań promocyjnych wymagają szkolenia dla kandydatów na rodziny zastępcze. Promocja tej formy pomocy powinna przełożyć się na zwiększenie zainteresowania tego typu działaniami. Mając na uwadze konieczność rozwijania rodzinnej formy pieczy zastępczej zaleca się uruchomienie działań promocyjnych i angażowanie w ten proces mediów, liderów społeczności lokalnej i instytucji takich jak: kościoły i organizacje pozarządowe. Należy też tworzyć dodatkowe mechanizmy wsparcia, które pomogą rodzinom zastępczym stworzyć odpowiednie warunki mieszkaniowe pod kątem pieczy zastępczej.
- Realizacja wsparcia w zakresie pieczy zastępczej powinna obejmować usługi z zakresu kształcenia i doskonalenia kompetencji osób sprawujących pieczę zastępczą oraz rozwój usług, towarzyszących procesowi usamodzielniania obejmujących zarówno rodziny naturalne (w tym objęte nadzorem kuratora), jak i kandydatów na rodziców zastępczych czy rodziny zastępcze. Działania te powinny zostać objęte projektami finansowanymi ze środków EFS.
- Wspieranie rozwoju instytucji rodzinnych domów pomocy poprzez organizowanie konkursów na prowadzenie tego typu instytucji i współfinansowanie ich działalności.
- Rekomendowane jest sformułowanie w ramach kryteriów oceny projektów preferencji dla obszarów (miejscowości / powiatów) o największych deficytach w ilości dostępnych miejsc w placówkach dziennego pobytu.

- Wskazane jest premiowanie, np. w ramach kryteriów oceny projektów partnerstw JST z NGO w zakresie usług społecznych na terenie województwa. Partnerstwa tworzone w celu realizacji projektów powinny przyczynić się do lepszej koordynacji działań i zmniejszyć ryzyko braku odbiorców na ofertę.
- Osobnym działaniem powinno być wsparcie dla rozwoju ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych poprzez organizowanie konkursów dla instytucji wsparcia tych podmiotów oraz udzielanie minigrantów, pożyczek, dotacji, itp. Wsparcie powinno być skierowane szczególnie na tworzenie miejsc pracy w istniejących PS. Efektem działań wzmacniających PS będzie zwiększenie ilości miejsc pracy w przedmiotowym obszarze i wspieranie w sposób bezpośredni osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Dalsze działania wspierające istniejące podmioty reintegracyjne: centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej czy zakłady aktywności zawodowej umożliwiające im poszukiwanie długookresowych źródeł finansowania, a także wykorzystywanie ich narzędzi, poprzez projekty EFS do kompleksowego wspierania osób wykluczonych społecznie.
- Wspieranie aktywności w środowiskach lokalnych poprzez projekty zwiększające aktywność mieszkańców np. Programy Aktywności Lokalnej czy wspieranie małych inicjatyw lokalnych.
- Realizacja projektów z obszaru aktywizacji społecznej nakierowanych na wzmacnianie kompetencji społecznych, zaradności, samodzielności i aktywności społecznej szczególnie poprzez pracę z psychologiem.
- Dla usprawnienia wykorzystania potencjału PES/PS przez samorzady lokalne i jednostki organizacyjne pomocy społecznej niezbędne jest zorganizowanie kampanii promocyjnej dotyczącej zagadnień związanych z zamówieniami społecznie odpowiedzialnymi.

1.4. EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE

Oświata jest obszarem życia społecznego szczególnie wrażliwym na przemiany demograficzne. Spadek bądź wzrost liczby osób w wieku szkolnym, znajduje swoje bezpośrednie odzwierciedlenie w działalności placówek wychowawczo-edukacyjnych.

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego - Lubuskie 2020 interwencja w obszarze edukacji bezpośrednio realizowana jest w ramach osi priorytetowej 8 *Nowoczesna Edukacja*. Głównym celem OP 8 jest *Poprawa jakości kształcenia w regionie*. Natomiast cele szczegółowe przypisano, wybranym do realizacji w ramach RPO Lubuskie 2020, priorytetom inwestycyjnym (tabela poniżej).

Tabela 24. Priorytety inwestycyjne OP 8 Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 oraz przypisane im cele szczegółowe.

Priorytet inwestycyjny	Cel szczegółowy OP 8
PI 10i	Zwiększenie liczby miejsc w edukacji przedszkolnej i podniesienie kompetencji uczniów w przedszkolach Podniesienie u uczniów kompetencji kluczowych oraz właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy, oraz rozwijanie indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
PI 10iii	Upowszechnienie kształcenia ustawicznego osób dorosłych, w tym będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy
PI10iv	Zwiększenie zdolności do zatrudnienia uczniów szkół i placówek oświatowych kształcenia zawodowego Zwiększenie umiejętności zawodowych osób dorosłych

Źródło: Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, lipiec 2018 r.

W dalszej części niniejszego opracowania dokonany zostanie przegląd stopnia realizacji ww. celów szczegółowych w podziale na priorytety inwestycyjne. Posłuży temu analiza wartości, zdefiniowanych dla OP 8, odpowiednich wskaźników programowych. Wnioski płynące z przeprowadzonej analizy danych statystycznych oraz analizy wskaźnikowej w ramach RPO Lubuskie 2020, pozwolą na zdefiniowanie rekomendacji dla kierunków i sposobów prowadzenia interwencji EFS w obszarze edukacji i wykształcenia.

W okresie 2010-2015 r. w województwie lubuskim utrzymywała się spadkowa tendencja liczby urodzeń. Dopiero od 2016 r. rodzi się więcej dzieci, co skutkuje zwiększeniem się liczby ludności w najmłodszej grupie wieku (0-2 lat) – do 29,4 tys. w 2017 r., tj. o 0,6 tys. w porównaniu z 2015 r.

[Dzieci w wieku do 3 lat](#)

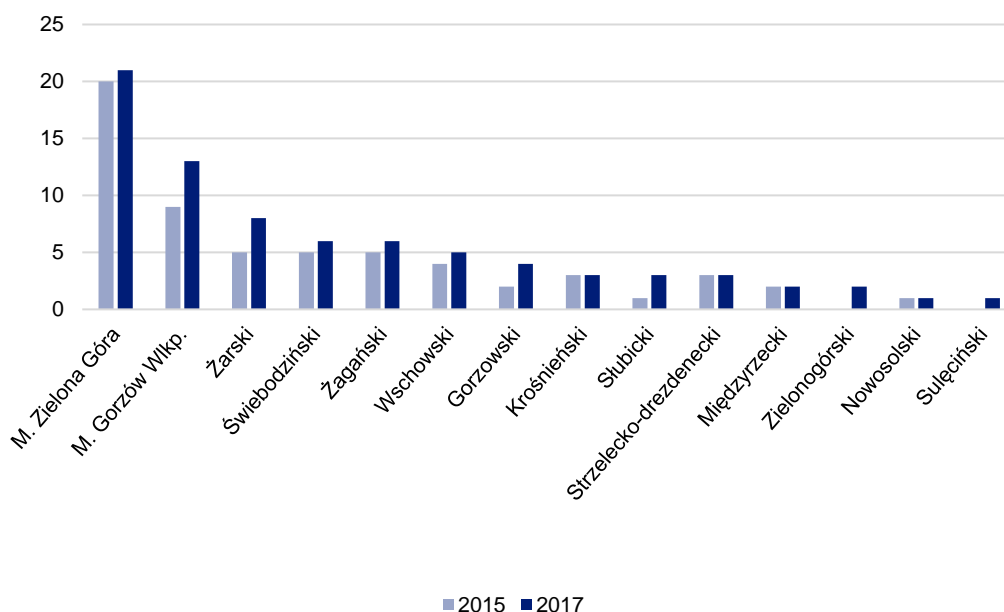
**Tabela 25. Dzieci w wieku do lat 3 w województwie lubuskim
Stan w dniu 31 XII**

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016	2017
OGÓŁEM	28762	28804	29350
w wieku lat:			
0	9275	9539	10065
1	9738	9488	9756
2	9749	9777	9529

Liczba placówek sprawujących opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 w latach 2015-2017 zwiększyła się: żłobków – z 52 do 63 i klubów dziecięcych – z 8 do 15. Tym samym zwiększyła się liczba udostępnionych miejsc opieki: w żłobkach – z 2,4 tys. do 3,0 tys. oraz w klubach dziecięcych – z 0,2 tys. do 0,3 tys.

W końcu 2017 r. w województwie lubuskim działało łącznie 78 placówek opieki nad dziećmi do lat 3, tj. o 18 więcej (30,0%) niż w 2015 r. Placówki opieki nad małymi dziećmi były w każdym powiecie, w większości były to żłobki. Podobnie jak w 2015 r. najwięcej takich placówek działało w miastach na prawach powiatu: w Zielonej Górze (21) i Gorzowie Wlkp. (13), a najmniej w powiecie nowosolskim i sulęcińskim (po 1).

**Wykres 38. Liczba placówek dla dzieci w wieku do lat 3
Stan w dniu 31 XII**

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W 2017 r. omawiane placówki – żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce dysponowały łącznie 3,3 tys. miejsc, tj. o ponad 29,2% więcej w porównaniu z 2015 r. Udział żłobków w strukturze miejsc wyniósł 87,4%, klubów dziecięcych – 9,3% i oddziałów żłobkowych 3,3%.

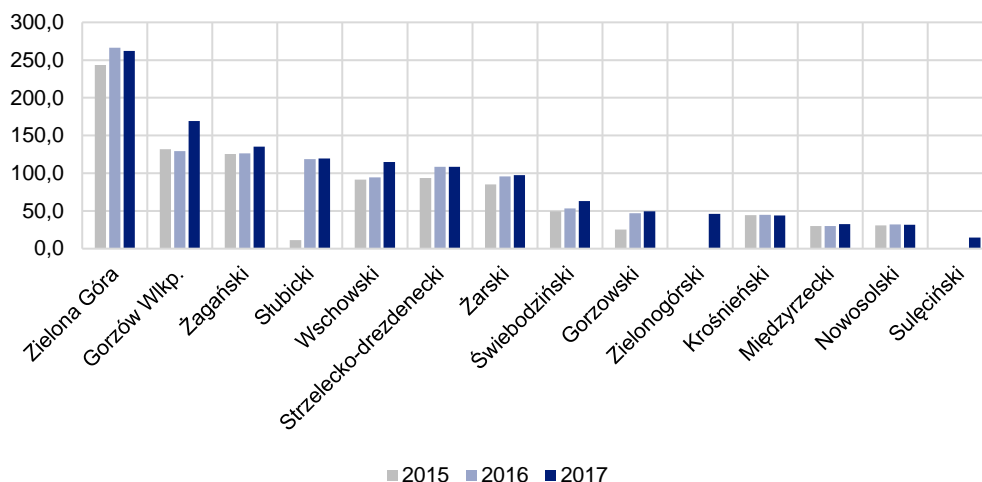
Spośród 82 gmin w województwie, w 23 gminach (28,0%) odnotowano przynajmniej jeden żłobek lub klub dziecięcy. W końcu 2017 r. większość (60,9%) z tych placówek opieki dysponowała wolnymi miejscami. Część placówek (34,8%) wykorzystywała wszystkie udostępnione miejsca, jedynie w żłobku działającym na terenie gminy miejskiej Nowa Sól liczba dzieci objętych opieką była wyższa niż liczba udostępnionych miejsc (113 dzieci przypadło na 100 miejsc).

Tabela 26. Żłobki w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Żłobki (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)	Miejsca ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)	Dzieci przebywające w ciągu roku ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)	Dzieci ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi) na 100 miejsc
OGÓŁEM	78	3 255	4 531	92
Kostrzyn nad Odrą	3	83	126	89
Bogdaniec	1	15	23	100
Gubin (gm. miejska)	1	20	38	100
Krosno Odrzańskie	2	48	49	100
Międzyrzecz	1	30	55	100
Skwierzyna	1	25	45	100
Nowa Sól (gm. miejska)	1	75	143	113
Rzepin	1	15	15	100
Słubice	2	141	252	94
Stare Kurowo	1	15	4	27
Strzelce Krajeńskie	2	140	199	91
Słońsk	1	15	19	100
Świebodzin	6	110	170	87
Sulechów	2	108	142	99
Żagań (gm. miejska)	3	130	164	85
Niegostawice	2	92	86	94
Szprotawa	1	68	111	91
Żary (gm. miejska)	5	225	355	95
Lubsko	3	37	49	100
Sława	2	44	55	82
Wschowa	3	96	136	84
Gorzów Wlkp.	13	621	844	92
Zielona Góra	21	1 102	1 451	90

Wskaźnik liczby miejsc w placówkach w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 zwiększył się w województwie z 87,6 w 2015 r. do 110,9 w 2017 r. (o 26,6%). Wzrost wskaźnika zanotowano w niemal wszystkich powiatach (z wyjątkiem powiatu krośnieńskiego). Największe wartości tego wskaźnika zanotowały miasta na prawach powiatu: Zielona Góra (262,2) oraz Gorzów Wlkp. (169,2). Wysokie wskaźniki – powyżej średniej dla województwa – miały także powiaty: żagański (135,1), słubicki (119,5) i wschowski (114,8). Z kolei najniższa wartość wskaźnika cechowała powiat suleciński (14,6). W porównaniu z 2015 r. największy wzrost wskaźnika zanotowano w powiatach słubickim (z 11,3 do 119,5) oraz gorzowskim (z 25,3 do 49,4). Niewielki spadek odnotowano w powiecie krośnieńskim (z 44,4 do 43,9).

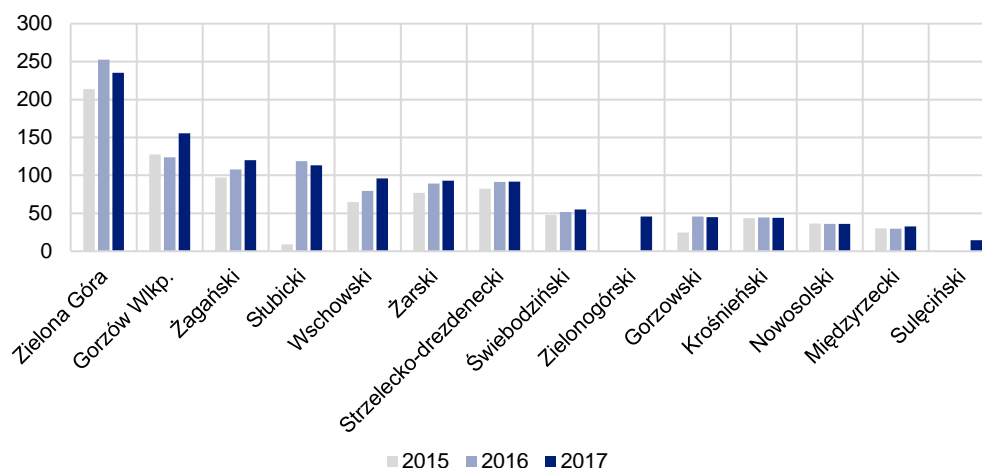
Wykres 39. Miejsca w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 na 1000 dzieci w wieku 0-2 lat Stan w dniu 31 XII

Według stanu w końcu 2017 r. z instytucjonalnych form opieki korzystało 3,0 tys. dzieci, z tego ok. 88% stanowiły dzieci przebywające w żłobkach. Współczynnik użłobkowania, tj. liczba dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3, wyniósł prawie 102. Dla porównania w 2015 r. wartość współczynnika wyniosła 79. Współczynnik użłobkowania w województwie lubuskim jest jednym z wyższych w kraju. Analizując wskaźnik na poziomie powiatów, w 2017 r. najwięcej dzieci przebywało w placówkach na terenie miast na prawach powiatu: w Zielonej Górze (235 dzieci na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3) i Gorzowie Wlkp. (156) oraz w powiatach: żagańskim (120) i ślubickim (113), a najmniej – w powiecie sulęcińskim (15).

Współczynnik użłobkowania

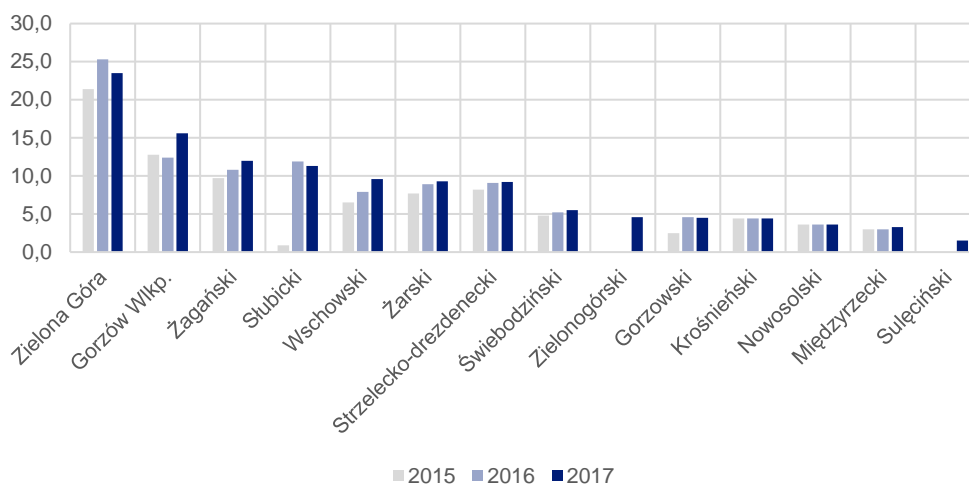
Wykres 40. Dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1000 dzieci w wieku do lat 3 (stan w dniu 31 XII)

W porównaniu z 2015 r. współczynnik użłobkowania ogółem w województwie zwiększył się o 29,1%. W ujęciu powiatowym, największy wzrost wskaźnika zanotowano w powiatach ślubickim (z 9,0 do 113,4) oraz gorzowskim (z 24,8 do 44,9). Niewielki spadek wskaźnika wystąpił jedynie w powiecie nowosolskim (z 36,3 do 35,9).

W 2017 r. odsetek dzieci korzystających z placówek opieki nad małymi dziećmi wyniósł w województwie 10,1%, to więcej niż w 2015 r. i 2016 r. (odpowiednio 7,9 i 9,3%). Największy odsetek dzieci korzystających z placówek opieki nad dziećmi charakteryzował Zieloną Górę (23,5%). Wysoki wskaźnik zanotowano także w Gorzowie Wlkp. (15,6%), oraz w powiatach żagańskim (12,0%) i słubickim, gdzie wskaźnik wzrósł najbardziej (z 0,9% w 2015 r. do 11,3% w 2017 r.). Najmniej, bo jedynie 1,5% dzieci korzystało z placówek w powiecie sulęcińskim.

Wykres 41. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych instytucjonalną opieką

Łącznie w ciągu całego 2017 r. ze żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych skorzystało 4,5 tys. dzieci (w 2015 r. – 3,6 tys.). Przeciętnie jedno dziecko uczęszczało do placówki przez 99 dni (w 2015 r. – 109 dni), najdłużej do klubu dziecięcego – 121 dni (w 2015 r. – 139 dni), do oddziału żłobkowego – prawie 114 dni (w 2015 r. – 91 dni), zaś do żłobka – prawie 97 dni (w 2015 r. – 108 dni). We wszystkich placówkach przebywało łącznie 16 niepełnosprawnych dzieci (w 2015 r. – 34).

Z danych ZUS, wynika, że w końcu 2016 r. w województwie zarejestrowane były 172 osoby zatrudnione na podstawie umowy uaktywniającej jako nianie (w 2015 r. – 171). Większość nian stanowiły kobiety (prawie 96%).

W okresie 2013-2015 r. liczba urodzeń w województwie lubuskim zmniejszyła się z 9,5 do 9,2 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców – natężenie urodzeń było najniższe od 2010 r. (10,7). W związku z tym liczba dzieci w wieku 3-5 lat w województwie zmniejszyła się z 32,0 tys. w 2015 r. do 30,0 tys. w 2017 r. (o 6,3%).

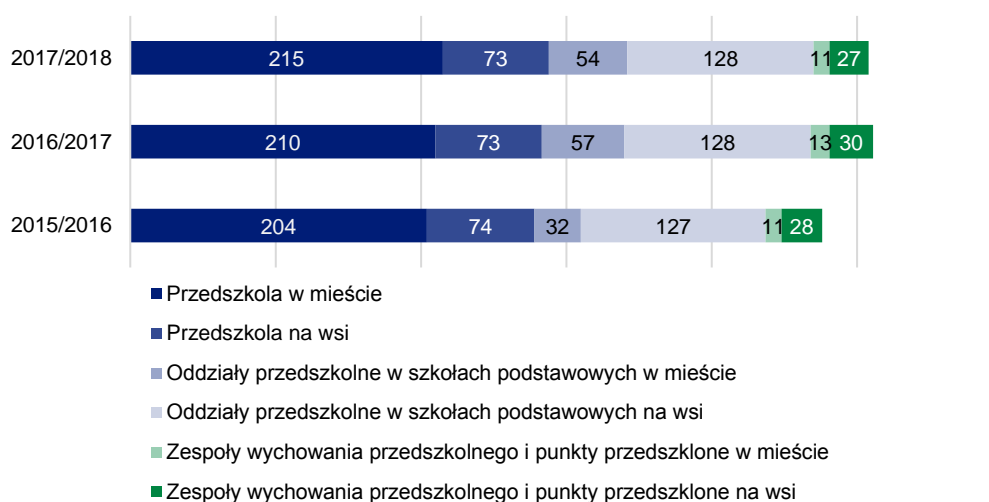
Tabela 27. Dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) w województwie lubuskim
Stan w dniu 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016	2017
OGÓŁEM	31966	30810	29966
w wieku lat:			
3	10411	9772	9794
4	10622	10414	9761
5	10933	10624	10411

Dzieci w wieku przedszkolnym

W roku szkolnym 2017/2018 na terenie województwa lubuskiego funkcjonowało 508 placówek wychowania przedszkolnego. Były to: 288 przedszkoli, 182 oddziały przedszkolne, 3 zespoły wychowania przedszkolnego i 35 punktów przedszkolnych. Większość (72,4%) to były placówki publiczne, prowadzone przez gminy (96,4%). W stosunku do roku 2015/2016 liczba wszystkich placówek wzrosła o 6,7%. Wzrost odnotowano w liczbie przedszkoli, których przybyło 10 (wzrost o 3,6%), w tym 1 placówka na wsi, oraz w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych gdzie liczba placówek wzrosła o 23, tj. o 14,5%, z czego w mieście nastąpił wzrost o 22 placówki, a na wsi – o 1. Spadek liczby pozostałych typów placówek wyniósł 3,6% i dotyczył punktów przedszkolnych. Do istotnych barier w rozwoju wychowania przedszkolnego zaliczyć można nierównomierną sieć placówek wychowania przedszkolnego w województwie. Dlatego ważne jest wyrównywanie dysproporcji w dostępności do przedszkoli pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi. W celu poprawy jakości nauczania oraz przystosowania dzieci do nauki szkolnej Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 kieruje wsparcie na szereg projektów, które do końca 2017 roku przyczyniły się do objęcia dodatkowymi zajęciami zwiększającymi szanse edukacyjne 1800 osób, planuje się, iż docelowo wsparciem objętych będzie prawie 6 400 dzieci. W sumie dofinansowanych w Programie będzie prawie 3 tysiące miejsc wychowania przedszkolnego.

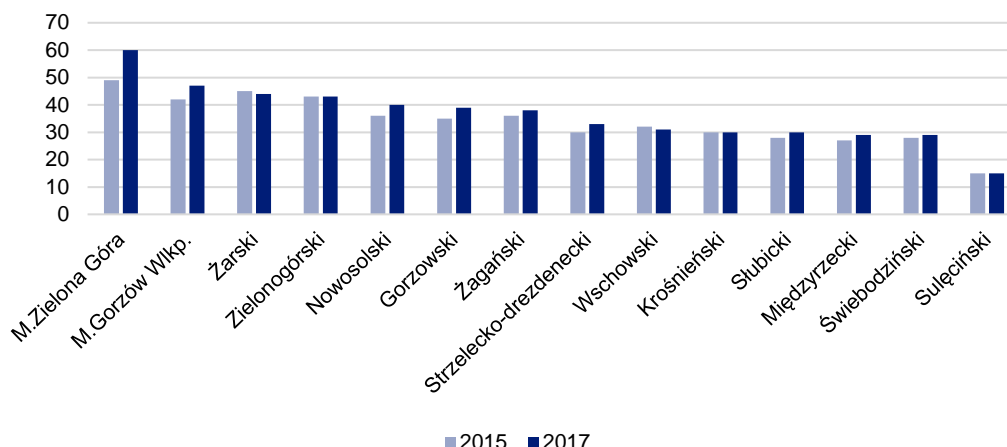
Wykres 42. Placówki wychowania przedszkolnego w mieście i na wsi w latach szkolnych 2015/16-2017/18

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Przedszkola stanowiły ponad połowę (56,7%) wszystkich placówek wychowania przedszkolnego, przy czym prawie 75,0% wszystkich przedszkoli zlokalizowanych było w miastach. Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych stanowiły 35,8% wszystkich typów placówek, przy czym ponad 70,3% zlokalizowanych było na wsi. Zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne stanowiły 7,5% wszystkich placówek (71,1% zlokalizowanych było na wsi).

Wykres 43. Liczba placówek wychowania przedszkolnego

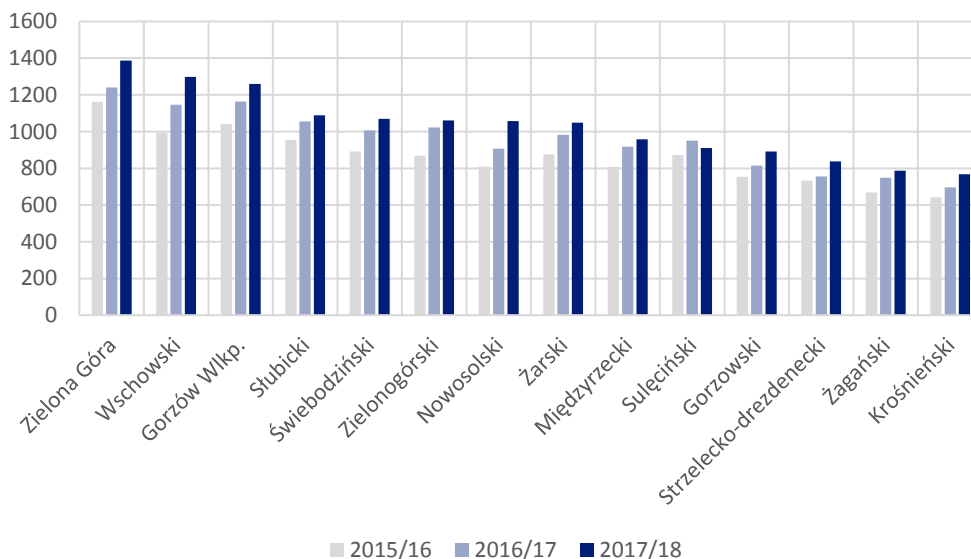

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Najwięcej placówek wychowania przedszkolnego działało w miastach na prawach powiatu: w Zielonej Górze (60) i Gorzowie Wlkp. (47), a najmniej w powiecie sulęcińskim (15). W związku z tym placówki wychowania przedszkolnego w Zielonej Górze (1386 miejsc) i Gorzowie Wlkp. (1260), a także w powiecie wschowskim (1297) dysponowały największą liczbą miejsc, w przeliczeniu na 1000 dzieci w grupie wieku 3-5 lat. W 6 z 14 powiatów, wskaźnik był niższy niż 1000. W porównaniu z rokiem szkolnym 2015/2016 liczba miejsc opieki w odniesieniu do dzieci 3-5 letnich wzrosła w województwie o 20,2%. Uwzględniając powiaty – we wszystkich odnotowano wzrost miejsc, a największy – w placówkach na terenie powiatów wschowskiego i nowosolskiego (po o 30,7%).

Miejsca w placówkach wychowania przedszkolnego

Wykres 44. Miejsca w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat (stan w dniu 30 IX)

W roku szkolnym 2017/2018 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych było w województwie lubuskim 35,1 tys. dzieci, tj. o 1,1 tys. więcej niż w roku poprzednim (o 3,2%). Wzrost liczby dzieci w wychowaniu przedszkolnym odnotowano wśród dzieci w każdym wieku (za wyjątkiem 4-latków), a najbardziej wśród dzieci 3-letnich (o 12,2%).

Tabela 28. Dzieci uczęszczające do placówek wychowania przedszkolnego (w % ogółu dzieci)

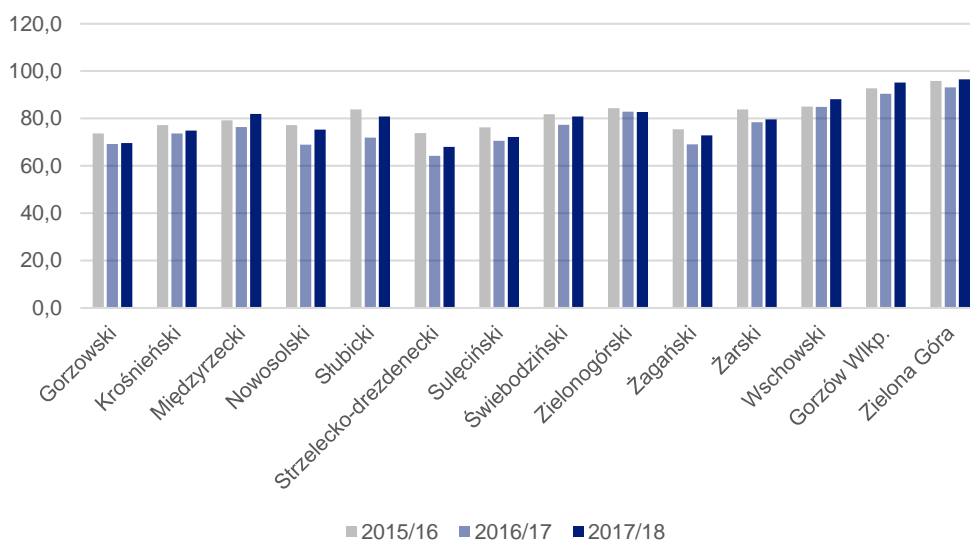
Wiek dzieci	2015/16			2016/17			2017/18		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
3 lata	70,2	87,5	38,5	64,2	79,3	37,3	71,9	90,8	38,4
4 lata	82,4	96,6	57,2	83,1	99,8	52,8	83,8	101,5	52,3
5 lat	96,4	112,4	69,2	87,7	102,3	62,1	90,0	105,5	62,1
6 lat ^a	x	x	x	82,0	97,8	55,3	90,6	105,7	64,2
grupy wieku:									
3-4 lata	76,4	92,1	48,0	73,9	89,9	45,3	77,8	96,1	45,3
3-5 lat	83,2	98,9	55,5	78,7	94,1	51,1	82,1	99,4	51,1
3-6 lat ^a	x	x	x	79,6	95,1	52,3	84,3	101,0	54,6

a Dla roku szkolnego 2015/2016 odsetek nie jest podawany z uwagi na fakt objęcia dzieci 6-letnich obowiązkiem szkolnym.

Do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 82,1% dzieci w grupie wieku 3-5 lat (99,4% w miastach i 51,1% na wsi) wobec 78,7% w roku 2016/17. Dla dzieci w wieku 3-6 lat wskaźnik ten wynosił 84,3%. Wśród pięcioletków 90,0% brało udział w zajęciach przedszkolnych (87,7% w roku 2016/17), wśród czterolatków – 83,8% (wobec 83,1%), a wśród trzylatków – 71,9% (wobec 64,2%).

Nieznacznie wyższy odsetek – 83,2% dla dzieci w wieku 3-5 lat w roku szkolnym 2015/2016 należy tłumaczyć wprowadzeniem – w latach 2011-2015 – obowiązkowej rocznej edukacji przedszkolnej dzieci 5-letnich. W roku szkolnym 2016/2017 obowiązek przygotowania przedszkolnego dotyczył już dzieci 6-letnich, w związku z tym udział dzieci 5-letnich wśród dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym zmniejszył się.

Wykres 45. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym

Liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego zlokalizowanych w miastach stanowiła 99,4% wszystkich dzieci w wieku 3-5 lat (wzrost o 5,3 p. proc. w odniesieniu do roku szkolnego 2016/17), w tym 105,5% pięcioletników, 101,5% czterolatników i 90,8% trzylatników. Odsetek dzieci pięcioletnich i czteroletnich (także sześciolatników) uczestniczących w zajęciach w placówkach zlokalizowanych w miastach przekroczył 100% ze względu na uczęszczanie do tych przedszkoli dzieci dowożonych ze wsi przez rodziców pracujących w mieście. Wskaźnik dla wsi wynosił 51,1% (podobnie jak przed rokiem), w tym 62,1% pięcioletników, 52,3% dla czterolatników i 38,4% dla trzylatników.

Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym

Spośród powiatów województwa lubuskiego najwięcej dzieci w wieku 3-5 lat uczęszczało do placówek wychowania przedszkolnego na terenie miast na prawach powiatu: Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. – ponad 95% dzieci w wieku 3-5 lat. Wysoki odsetek, powyżej średniej dla województwa, zanotowano także w powiatach wschowskim (88,2%) i zielonogórskim (82,8%). Najmniej dzieci w tym wieku zanotowano w powiatach strzelecko-dreźnieńskim oraz gorzowskim (po ok. 70%). W porównaniu z rokiem szkolnym 2016/17, największy wzrost wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci 3-5 letnich zanotowano w powiatach: słubickim (o 9 p. proc.), nowosolskim (o 6,4 p. proc.) oraz międzyrzeckim (o 5,5 p. proc.).

Uwzględniając gminy województwa, w 23 z 82 gmin do placówek uczęszczało ponad 80% dzieci 3-5 letnich, a w 19 gminach 70-80%. Najwięcej wśród dzieci w tej grupie wieku było w placówkach na terenie gminy miejskiej Żary (97,1%), gmin miejsko-wiejskich: Wschowa (96,7%) i Słubice (96,0%) oraz gminy miejskiej Żagań (95,5%), a najmniej – w gminach wiejskich: Niegostawice (29,0%) i Brzeźnica (38,0%).

Jakość edukacji, różnorodność zajęć i wysokie kwalifikacje kadry pedagogicznej w przedszkolach mają bezpośredni wpływ na właściwy rozwój edukacyjny dziecka oraz płynne przejście do szkoły podstawowej. Z tego m.in. powodu zaplanowano w RPO-L2020 wsparcie dotyczące doszkalania nauczycieli i wychowawców, które dotyczy również wsparcia w zakresie TIK.

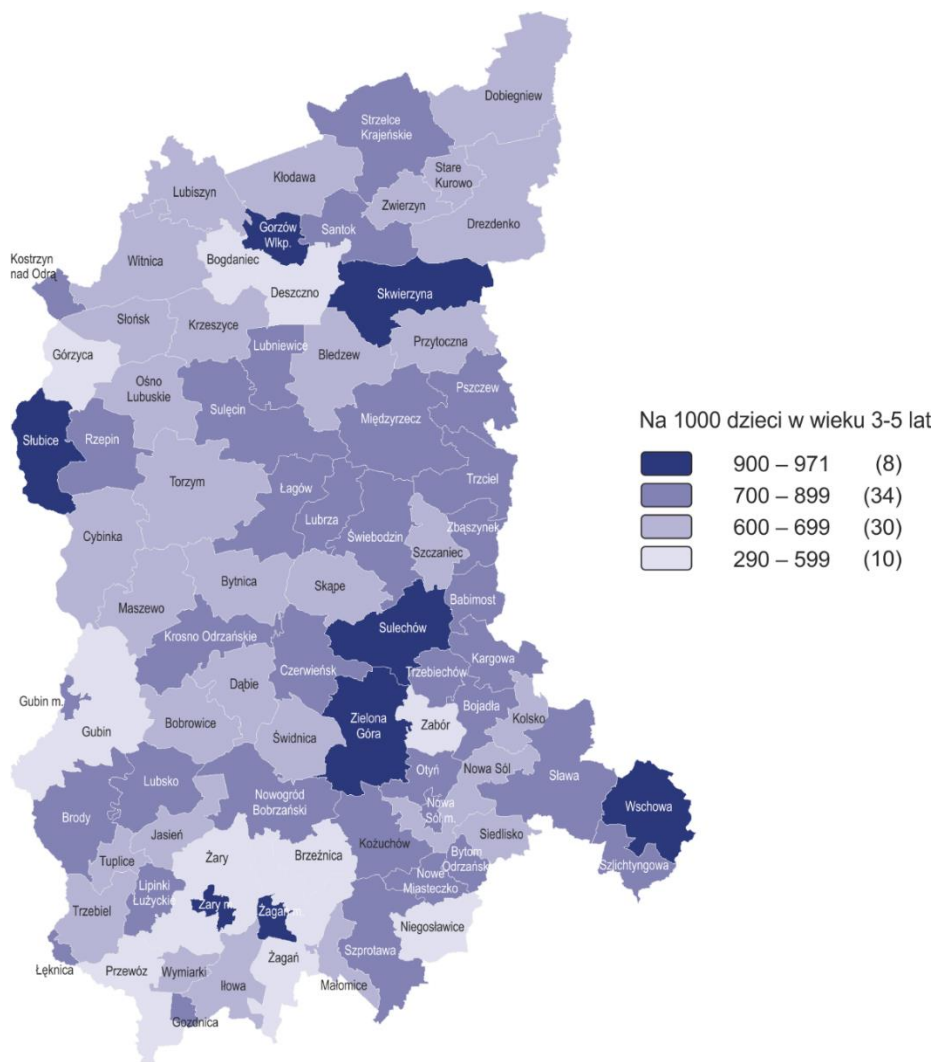
Tabela 29. Zwiększenie liczby miejsc w edukacji przedszkolnej i podniesienie kompetencji uczniów w przedszkolach w ramach RPO-L2020 – przegląd stopnia realizacji wskaźników programowych - Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja

Cele szczegółowe Priorytetu inwestycyjnego 10i – Zwiększenie liczby miejsc w edukacji przedszkolnej i podniesienie kompetencji uczniów w przedszkolach, Podniesienie u uczniów kompetencji kluczowych oraz właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy oraz rozwijanie indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Nazwa wskaźnika	Wartość osiągnięta na koniec 2017 roku	Wartość docelowa w RPO 2020
Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej (osoby)	1 800	6 399
Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie (szt.)	468	2 954
Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie (osoby)	990	800
Liczba nauczycieli objętych wsparciem z zakresu TIK w programie (osoby)	315	270
Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu (osoby)	435	740
Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych (szt.)	6	38
Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w programie (szt.)	41	38

Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują wyposażenie do prowadzenia zajęć (szk.)	36	38
Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie (osoby)	23 579	4 988
Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu (osoby)	7 473	3741

Mapa 8. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2017/2018

Kształcenie specjalne organizuje się dla uczniów niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i szczególnych metod pracy. Odbyna się ono w szkołach specjalnych oraz w szkołach ogólnodostępnych, w których tworzone są oddziały specjalne, integracyjne i ogólnodostępne. Polityka wyrównywania szans powinna wzmocnić działania instytucji oświatowych ukierunkowane na pomoc uczniom, którzy ze względu na czynniki ekonomiczne, społeczne oraz kulturowe nie funkcjonują prawidłowo w systemie oświaty. Dotyczy to przede wszystkim uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, niskich osiągnięciach w nauce, uczniów z niepełnosprawnościami, pochodzących z rodzin patologicznych oraz uczniów, którzy

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

przedwcześnie opuścili system szkolnictwa. RPO-L2020 kieruje wsparcie dla ponad 23 tys. uczniów w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych, z czego szacuje się iż prawie 7,5 tys. z nich wskazane kompetencje nabyło.

W roku szkolnym 2017/2018 do szkół podstawowych uczęszczało 2,7 tys. uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym 1,1 tys. do szkół specjalnych, oraz do szkół gimnazjalnych – 0,9 tys., w tym 0,4 tys. do gimnazjów specjalnych. Odnotowany w skali roku wzrost liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest wynikiem wdrażania nowego systemu edukacji¹¹ i z tego względu dane nie są porównywalne z latami ubiegłymi.

W latach szkolnych 2015/16-2016/17 liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjach tylko nieznacznie się zwiększyła.

Odsetek uczniów ze SPE w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2017/2018 wyniósł 3,9%, w gimnazjach – 5,3% i szkołach branżowych I stopnia (łącznie z zasadniczymi szkołami zawodowymi) – 7,3%. W pozostałych typach szkół był mniejszy niż 1%.

Tabela 30. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (stan w dniu 30 IX)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015/16	2016/17	2017/18
Szkoły podstawowe	2229	2268	2746
w tym specjalne	897	897	1081
Gimnazja	1343	1351	940
w tym specjalne	666	635	440
Specjalne szkoły przysposabiające do pracy	333	324	307
Zasadnicze szkoły zawodowe	418	372	x
w tym specjalne	316	273	x
Branżowe I stopnia	x	x	341 ^a
w tym specjalne	x	x	250 ^b
Licea ogólnokształcące	77	76	81
Technika	77	93	94
Szkoły policealne	-	-	14

a łącznie z 0,2 tys. uczniów oddziałów zasadniczych szkół zawodowych. *b* łącznie z 0,2 tys. uczniów oddziałów zasadniczych szkół zawodowych.

Ź r ó d ł o: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

¹¹ Od 1 IX 2017 r. rozpoczęto reformę systemu edukacji, która docelowo wprowadza: 8-letnią szkołę podstawową, 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letnią szkołę branżową I stopnia, 2-letnią szkołę branżową II stopnia oraz likwiduje gimnazja.

Tabela 31. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2017/2018 (stan w dniu 30.IX)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Uczniowie	
	w liczbach bezwzględnych	w % ogółu uczniów danego typu szkoły
Szkoły podstawowe	2746	3,9
Gimnazja	940	5,3
Specjalne szkoły przysposabiające do pracy	307	100,0
Branżowe I stopnia ^a	341 ^a	7,3
Licea ogólnokształcące	81	0,8
Technika ^b	94	0,7
Szkoły policealne	14	0,3

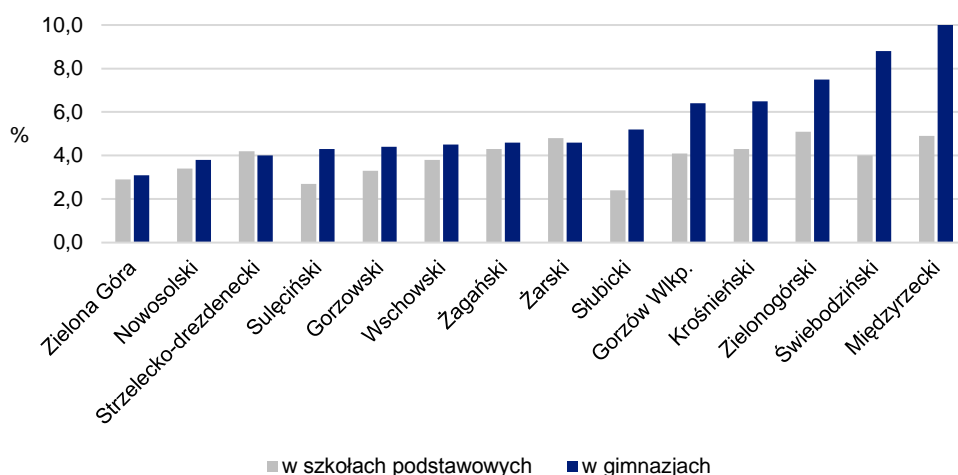
a łącznie uczniami oddziałów zasadniczych szkół zawodowych. b łącznie z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi.

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Biorąc pod uwagę powiaty, udział uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych mieścił się w przedziale od 2,4% w powiecie słubickim do 4,9% w powiecie międzyrzeckim. Z kolei w gimnazjach – od 3,1% w Zielonej Górze do 10,0% w powiecie międzyrzeckim.

Uwzględniając rodzaj niepełnosprawności, częściej niż co czwarty (28,1%) uczeń ze SPE w szkołach podstawowych to uczeń z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, prawie co szósty (15,5%) uczeń miał autyzm (w tym zespół Aspergera), a 14,9% - niepełnosprawność ruchową. Częściej niż co dziesiąty (12,6%) uczeń był osobą słabowidzącą. Również w gimnazjach najczęściej było uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim – co trzeci uczeń gimnazjum. Prawie co piąty (18,9%) uczeń był zagrożony niedostosowaniem społecznym, co dziesiąty miał autyzm lub słabiej widział. Niepełnosprawność sprzężoną miało 8% uczniów szkół podstawowych i 7% uczniów gimnazjów.

Wykres 46. Uczniowie¹ ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjach w roku szkolnym 2017/2018 w % ogółu uczniów
Stan w dniu 30 IX

¹ Bez szkół dla dorosłych.

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Według danych GUS w 2017 roku oddziały specjalne przy szkołach podstawowych znajdowały się w dwóch powiatach województwa lubuskiego (powiat gorzowski – 2, powiat międzyrzecki – 1), natomiast w przypadku gimnazjum jeden oddział specjalny znajdował się w powiecie gorzowskim.

Tabela 32. Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii oraz ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016
SPECJALNE OŚRODKI SZKOLNO-WYCHOWAWCZE		
Ośrodki	14	14
Miejsca	643	639
Wychowankowie	430	425
w tym:		
niesłyszący i słabo słyszący	17	11
z upośledzeniem umysłowym	362	361
zagrożeni niedostosowaniem społecznym	1	8
MŁODZIEŻOWE OŚRODKI WYCHOWAWCZE		
Ośrodki	1	1
Miejsca	72	72
Wychowankowie	62	58
MŁODZIEŻOWE OŚRODKI SOCJOTERAPII		
Ośrodki	2	2
Miejsca	102	102
Wychowankowie	96	99
OŚRODKI REWALIDACYJNO-WYCHOWAWCZE		
Ośrodki	4	4
Miejsca	145	171
Wychowankowie	147	163
w tym:		
z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim	82	90
z niepełnosprawnościami sprzężonymi	65	73

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W szkołach branżowych (łącznie z zasadniczymi zawodowymi) prawie 80% uczniów ze SPE to uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną, w tym ponad 78% w stopniu lekkim. Odsetek uczniów z niepełnosprawnością sprzężoną wyniósł 8,5%, ponad 3,8% to uczniowie słabosłyszący, a kolejne 3,5% uczniowie zagrożeni niedostosowaniem społecznym. W liceach ogólnokształcących 30,9% wszystkich uczniów z niepełnosprawnościami to uczniowie z niepełnosprawnością ruchową, co czwarty (21%) uczeń miał autyzm, bądź był słabosłyszący (19,8%), co dziesiąty słabo widział (11,1%) lub posiadał niepełnosprawność sprzężoną (9,9%). Niepełnosprawność intelektualna dotyczyła około 4% uczniów liceów ogólnokształcących. W technikumach blisko 30% to uczniowie słabosłyszący, 21,3% uczniów miało niepełnosprawność ruchową, co szósty był słabowidzący, autyzm miało 13,8%, taki sam odsetek niepełnosprawność intelektualną. Niepełnosprawność sprzężona dotyczyła 1% uczniów techników.

Od 1 IX 2017 r. rozpoczęto reformę systemu edukacji, która docelowo wprowadza: 8-letnią szkołę podstawową, 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letnią szkołę branżową I stopnia, 2-letnią szkołę branżową II stopnia oraz likwiduje gimnazja.

W wyniku wdrażania nowego systemu edukacji w roku szkolnym 2017/18 rozpoczął się nabór do klasy pierwszej szkół branżowych I stopnia, które powstały z przekształcenia dotychczasowych zasadniczych szkół zawodowych (istniejących do roku szkolnego 2016/17). W szkołach branżowych I stopnia w roku szkolnym 2017/18 pozostali jeszcze uczniowie oddziałów zasadniczych szkół zawodowych.

W dalszym ciągu negatywnym zjawiskiem występującym w zakresie szkolnictwa pozostaje niedopasowanie umiejętności pracowników do wymagań miejsc pracy oraz rozmieszczenie siły roboczej, w tym także wykwalifikowanych kadr, nie pokrywające się z rozmieszczeniem popytu na pracowników. Wymagania w zakresie kompetencji i kwalifikacji pracowników będą stale wzrastać i będą dotyczyły wszystkich poziomów zatrudnienia. W celu lepszego dopasowania kwalifikacji pracowników do wymagań rynku pracy, niezbędne jest stałe doskonalenie kluczowych kompetencji uczniów jak i podnoszenie kwalifikacji nauczycieli. W odpowiedzi na te wyzwania RPO-L2020 do końca 2017 roku wsparł prawie 350 nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu. Jednocześnie doposażono 30 szkół i placówek kształcenia zawodowego w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego. Należy dodać, iż ponad tysiąc uczniów szkół zawodowych uczestniczyło w stażach i praktykach u pracodawcy, co ma znaczący wpływ na przystosowanie przyszłych pracowników do podjęcia pracy na rynku.

Tabela 33. Szkoły zawodowe (stan w dniu 30 IX)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015/16	2016/17	2017/18
SZKOŁY			
Specjalne przyspasabiające do pracy	17	16	17
Zasadnicze szkoły zawodowe	57	56	x
Branżowe I stopnia	x	x	52
Technika	60	60	58
Artystyczne ogólnokształcące ^a	3	3	3
UCZNIOWIE			
Specjalne przyspasabiające do pracy	333	324	307
Zasadnicze szkoły zawodowe	5504	5075	x
Branżowe I stopnia	x	x	4685 ^b
Technika	13733	13675	13668
Artystyczne ogólnokształcące ^a	298	286	269
ABSOLWENCI			
Specjalne przyspasabiające do pracy	87	69	.
Zasadnicze szkoły zawodowe	1611	1732	.
Technika	2987	3417	.
Artystyczne ogólnokształcące ^a	62	51	.

a Dające uprawnienia zawodowe. b Łącznie z 3,1 tys. uczniów oddziałów zasadniczych szkół zawodowych.

Ź r ó d ł o: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W roku szkolnym 2016/17 sieć szkół zawodowych dla młodzieży w województwie tworzyło: 52 szkoły branżowe I stopnia, 58 techników, 17 szkół specjalnych przysposabiających do pracy, a także 3 ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. Większość (82,3%) szkół zawodowych była prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego.

W szkołach branżowych I stopnia uczyło się 4,7 tys. osób, w tym 3,1 tys. uczniów oddziałów zasadniczych szkół zawodowych. Ponad 14,2% gimnazjalistów zdecydowało się na edukację (w I klasie) w szkołach branżowych I stopnia w roku szkolnym 2017/18. W latach szkolnych 2015-2016 obserwowany był spadek liczby uczniów zasadniczych szkół zawodowych (o prawie 430 osób, tj. o 7,8%). Współczynnik skolarzacji netto w szkołach zasadniczych obniżył się w tym czasie z 14,6% do 13,9%. W roku szkolnym 2017/18 współczynnik skolarzacji w szkołach branżowych I stopnia wyniósł już 13,1%, dla mężczyzn był prawie dwukrotnie większy – 17,0%, a dla kobiet wyniósł 9,0%.

W roku szkolnym 2017/18 gimnazjaliści najczęściej wybierali naukę w technikach – 41,0% absolwentów gimnazjów. W latach szkolnych 2015-2017 spadek liczby uczniów w tego typu szkołach był nieznaczny. W roku 2017/18 placówki te kształciły 13,7 tys. młodzieży (o 65 osób mniej, tj. o 0,5% niż w roku 2015/16). Współczynnik skolarzacji netto dla techników (łącznie z artystycznymi szkołami ogólnokształcącymi dającymi uprawnienia zawodowe) zwiększył się o 2 punkty procentowe – z 33,2% do 35,2%. Technika chętnie wybierali zarówno mężczyźni, jak i kobiety – różnica między współczynnikami skolarzacji netto wyniosła 8 pkt. proc. Dla porównania w liceach ogólnokształcących ta różnica wyniosła już prawie 20 p. proc. Szkoły ogólnokształcące w roku 2017/18 wybrało 36,7% wszystkich gimnazjalistów.

Podstawowym źródłem informacji odnośnie bezrobotnych i ofert pracy według zawodów i specjalności wykorzystywanym w monitoringu na poziomie kraju są dane pochodzące z systemu informatycznego „Syriusz Std.” Z uwagi na fakt, że dane te stanowią zaledwie pewną część informacji na temat rynku pracy, w monitoringu wykorzystywane są również dodatkowe źródła danych, do których należą dane pochodzące z badania ofert pracy w Internecie oraz dane wtórne (wynikowe) pochodzące z Systemu Informacji Oświatowej (SIO) MEN, dane z badań Głównego Urzędu Statystycznego (badanie popyt na pracę, sprawozdanie S-10 o szkołach wyższych, dane z BAEL). Jednocześnie z uwagi na fakt, że nie zostało jeszcze opracowana aktualizacja narzędzia do prognozy zatrudnienia, raport nie zawiera rozdziału dotyczącego prognoz rynku pracy.¹²

Tabela 34. Lista zawodów deficytowych (wg danych: Województwo Lubuskie Informacja Sygnalna 2016 r.)

Sekcja	Zaklasyfikowanie	Grupa elementarna
Deficyt	zawód deficytowy	Funkcjonariusze służby więziennej Robotnicy wykonujący proste prace polowe Dealerzy i maklerzy aktywów finansowych Specjaliści do spraw sprzedaży z dziedziny technologii teleinformatycznych Agenci i administratorzy nieruchomości Projektanci aplikacji sieciowych i multimediiów Tancerze Przedstawiciele handlowi Agenci ubezpieczeniowi Administratorzy systemów komputerowych Pracownicy przygotowujący posiłki typu fast food Urzędnicy do spraw podatków Operatorzy maszyn do szycia Kierowcy samochodów ciężarowych Specjaliści do spraw sprzedaży (z wyłączeniem technologii informacyjno-komunikacyjnych)

¹² Zawody deficytowe i nadwyżkowe w 2017 roku, Warszawa, lipiec 2017, Wydział Analiz i Statystyki (AM), <https://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/raporty-sprawozdania/rynek-pracy/zawody-deficytowe-i-nadwyzkowe/rok-2017/>

		Lekarze dentyści bez specjalizacji, w trakcie specjalizacji lub ze specjalizacją I stopnia Sprzedawcy (konsultanci) w centrach sprzedaży telefonicznej/internetowej Technicy sieci internetowych Programiści aplikacji Farmaceuci specjaliści Kierownicy w handlu detalicznym i hurtowym Magazynierzy i pokrewni Pracownicy sprzedaży i pokrewni gdzie indziej niesklasyfikowani Operatorzy urządzeń pakujących, znakujących i urządzeń do napełniania butelek Kasjerzy i sprzedawcy biletów
Równowaga	zawód zrównoważony	Monterzy linii elektrycznych Kierownicy do spraw marketingu i sprzedaży Spawacze i pokrewni
Nadwyżka	zawód nadwyżkowy	Rękodzielnicy wyrobów z drewna i pokrewnych materiałów Pracownicy usług domowych Pracownicy domowej opieki osobistej Jubilerzy, złotnicy i pokrewni Kierownicy w hotelarstwie Mistrzowie produkcji w budownictwie Praktykujący niekonwencjonalne lub komplementarne metody terapii Inżynierowie chemicy i pokrewni Robotnicy wykonujący prace proste przy uprawie roślin i hodowli zwierząt

Tabela 35. Współczynnik skolaryzacji netto (w %)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015/16			2016/17			2017/18		
	ogółem	męż- czyźni	kobiety	ogółem	męż- czyźni	kobiety	ogółem	męż- czyźni	kobiety
Szkoły:									
Zasadnicze zawodowe ^a	14,6	18,5	10,4	13,9	17,8	9,8	x	x	x
Branżowe I stopnia ^b	x	x	x	x	x	x	13,1	17,0	9,0
Licea ogólnokształcące	36,0	26,1	46,6	35,7	25,7	46,3	34,1	24,7	43,9
Technika ^c	33,2	36,8	29,4	34,2	38,0	30,1	35,2	39,1	31,0

a - Łącznie ze szkołami specjalnymi przysposabiającymi do pracy, b - Łącznie ze szkołami zasadniczymi zawodowymi i specjalnymi przysposabiającymi do pracy, c - artystycznymi ogólnokształcącymi dającymi uprawnienia zawodowe.

W czerwcu 2016 r. 1,7 tys. osób ukończyło szkołę zasadniczą, technika – dwa razy więcej, bo 3,4 tys. osób. Do egzaminu maturalnego w technikach przystąpiło 2,2 tys. absolwentów, tj. 73,5% absolwentów ogółem z poprzedniego roku szkolnego. Świadectwo dojrzałości otrzymało 82,5% zdających egzamin, w tym prawie 40% kobiet.

W sesji styczeń-luty 2017 r. do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w województwie lubuskim przystąpiło 3690 zdających w 74 kwalifikacjach. Egzamin zdało i uzyskało świadectwa kwalifikacyjne 2660 osób, co stanowi 72,1% ogółu.

Do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w sesji czerwiec-lipiec 2017 roku przystąpiło 6 622 zdających w 92 kwalifikacjach. Egzamin zdało i uzyskało świadectwa potwierdzające kwalifikacje w zawodzie 4 843 osoby, co stanowi 73,0% ogółu.

**Potwierdzenie
kwalifikacji w zawodzie**

Tabela 36. Egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie

Status zdającego	Liczba osób zgłoszonych do egzaminu	Liczba osób, które przystąpiły do egzaminu	Liczba osób, które zaliczyły egzamin	Zdawalność (w %)
Przeprowadzony w sesji styczeń-luty 2017 r.				
OGÓŁEM	3907	3690	2660	72,1
Uczniowie/słuchacze	3803	3613	2600	72,0
Absolwenci	26	13	8	61,5
Kursanci	78	64	52	81,3
Przeprowadzony w sesji czerwiec-lipiec 2017 r.				
OGÓŁEM	7070	6622	4843	73,0
Uczniowie/słuchacze	6736	6340	4623	72,9
Absolwenci	46	41	31	75,6
Kursanci	288	241	180	74,7

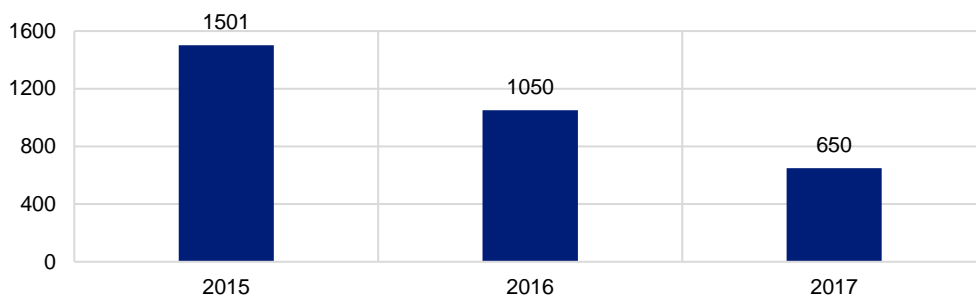
Ź r ó d ł o: dane Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu.

Bezrobotni będący w okresie 12 miesięcy od ukończenia szkoły, tj. od dnia określonego w dyplomie, świadectwie lub innym dokumencie potwierdzającym ukończenie nauki w szkole, nazywani są również absolwentami.

W końcu 2017 r. w urzędach pracy pozostawało zarejestrowanych 650 bezrobotnych absolwentów, stanowiąc 2,6% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Na przestrzeni dwóch lat ich liczba zmniejszyła się o blisko 60%.

Bezrobotni absolwenci

**Wykres 47. Bezrobotni zarejestrowani w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki
Stan w dniu 31 XII**

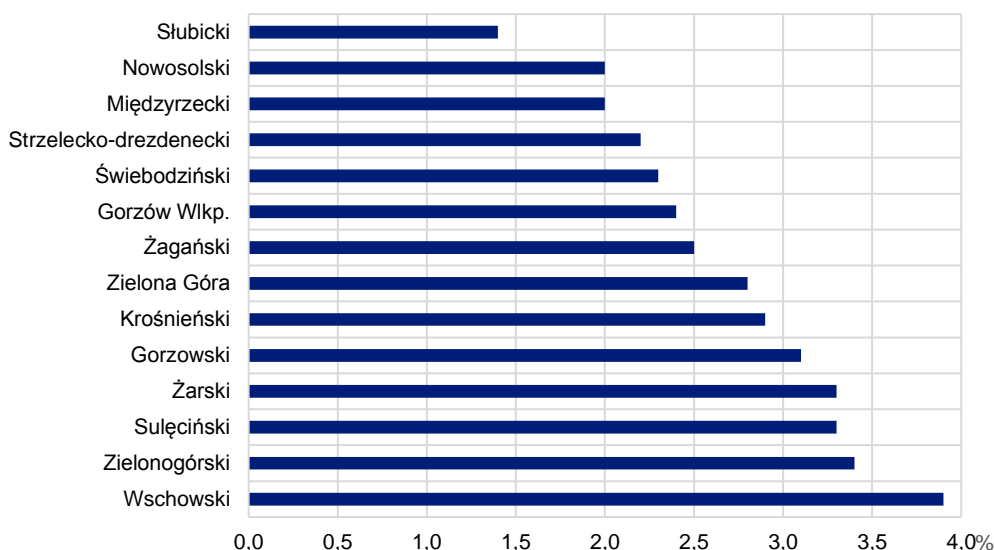
Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Większość (81,5%) bezrobotnych absolwentów to osoby w wieku poniżej 25 lat. Najwięcej osób (31,4% ogółu) legitymowało się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz wyższym (26,6%). Ponad połowa bezrobotnych z tej kategorii (53,4%) nie posiadała doświadczenia zawodowego.

W grudniu 2017 r. największy odsetek bezrobotnych absolwentów, w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych, zanotowano w powiatach wschowskim (3,9%) oraz zielonogórskim (3,4%), a najmniejszy w powiecie słubickim (1,4%).

W okresie dwunastu miesięcy 2017 r. w urzędach pracy zarejestrowało się łącznie 4,3 tys. osób będących w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki (o 1,2 tys. osób mniej niż w 2016 r. i o 2,1 tys. mniej niż w 2015 r.), z tego 2,1 tys. osób podjęło pracę, tj. 46,6% ogółu (podobnie jak w 2016 r. i 41,0% w 2015 r.).

**Wykres 48. Bezrobotni zarejestrowani w okresie 12 miesięcy od ukończenia nauki wg powiatów
w 2017 r. w % bezrobotnych ogółem
Stan w dniu 31 XII**

Źródło: dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Tabela 37. Zwiększenie zdolności do zatrudnienia uczniów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 – przegląd stopnia realizacji wskaźników programowych - Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja

Cel szczegółowy Priorytetu inwestycyjnego 10iv – Zwiększenie zdolności do zatrudnienia uczniów szkół i placówek oświatowych kształcenia zawodowego.

Nazwa wskaźnika	Wartość osiągnięta na koniec 2017 roku	Wartość docelowa w RPO 2020
Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem (osoby)	349	42
Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu (osoby)	23	42
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego (szt.)	30	35
Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS (szt.)	17	35
Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy (osoby)	1047	4446

Edukacja dorosłych uznawana jest obecnie za jeden z kluczowych czynników wpływających na wzrost gospodarczy oraz rozwój społeczny rozwijającego się społeczeństwa. Podstawę strategii uczenia się przez całe życie w Unii Europejskiej stanowi rezolucja dotycząca kształcenia ustawicznego.

Kształcenie ustawiczne

W okresie 2015-2017 uczestnictwo dorosłych w kształceniu formalnym, poza formalnym i nieformalnym w województwie lubuskim zmniejszyło się. W 2017 r. jedynie 2,2% dorosłych Lubuszan (w wieku 25–64 lata) brało udział w edukacji ustawicznej, w 2015 r. było to 2,5%, a w 2016 r. – 2,6%.

W okresie 2015-2017 najpoważniejsze zmiany w strukturze ludności w wieku 15-64 lata według poziomu wykształcenia można zaobserwować w odniesieniu do dwóch poziomów wykształcenia: wyższego oraz gimnazjalnego, podstawowego i niższego. Według wyników badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) w 2017 r. odsetek osób o wykształceniu wyższym wyniósł 20,7% i w porównaniu z 2015 r. zwiększył się o ponad 1 punkt procentowy. Obecnie nieco częściej niż co piąty mieszkaniec województwa posiada wykształcenie wyższe, a w miastach więcej, bo co czwarty.

Odsetek osób o wykształceniu policealnym oraz średnim zawodowym kształtował się na poziomie 24,7% i zmniejszył się o 0,2 p. proc. w odniesieniu do 2015 r. O tyle samo natomiast wzrósł odsetek osób, które posiadały ukończoną szkołę średnią ogólnokształcącą – z 10,2% do 10,4%. W omawianym okresie zwiększył się także odsetek osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym – o 0,3 p. proc. do 29,0%, przy czym na wsi zanotowano wzrost odsetka o ponad 1 punkt procentowy, zatem obecnie częściej niż co trzeci (35,6%) mieszkańców wsi posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym zmalał z 16,6% do 15,2%, przy czym w miastach wyniósł 12,7%, a na wsi – 19,3%.

Tabela 38. Ludność w wieku 15-64 lata według miejsca zamieszkania i poziomu wykształcenia (w %)

WYKSZTAŁCENIE	2015	2016	2017
OGÓŁEM			
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
Wyższe	19,5	19,5	20,7
Policealne oraz średnie zawodowe	24,9	25,2	24,7
Średnie ogólnokształcące	10,2	10,4	10,4
Zasadnicze zawodowe	28,7	28,9	29,0
Gimnazjalne, podstawowe i niższe	16,6	15,9	15,2
MIASTA			
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
Wyższe	22,8	23,2	25,4
Policealne oraz średnie zawodowe	26,9	26,7	25,6
Średnie ogólnokształcące	10,8	11,2	11,0
Zasadnicze zawodowe	25,5	25,8	25,4
Gimnazjalne, podstawowe i niższe	13,9	13,1	12,7
WIEŚ			
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0
Wyższe	13,8	13,1	12,4
Policealne oraz średnie zawodowe	21,8	22,5	23,2
Średnie ogólnokształcące	8,8	8,9	9,4
Zasadnicze zawodowe	34,3	34,3	35,6
Gimnazjalne, podstawowe i niższe	21,3	21,2	19,3

Źródło: dane GUS.

Tabela 39. Upowszechnienie kształcenia ustawicznego oraz Zwiększenie umiejętności zawodowych osób dorosłych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 – przegląd stopnia realizacji wskaźników programowych - Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacji

Cel szczegółowy Priorytetu inwestycyjnego 10iii – Upowszechnienie kształcenia ustawicznego osób dorosłych, w tym będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Cel szczegółowy Priorytetu inwestycyjnego 10iv - Zwiększenie umiejętności zawodowych osób dorosłych

Priorytet Inwestycyjny	Nazwa wskaźnika	Wartość osiągnięta na koniec 2016 roku	Wartość osiągnięta na koniec 2017 roku	Wartość docelowa wskaźnika w Programie	% realizacji wartości docelowej
10iii	Liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	0	412	692	59,54%
10iii	Liczba osób w wieku 25 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	0	569	717	79,36%
10iii	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	0	242	236	102,54%
10iv	Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia w programie	0	0	506	0%

10iv	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia	0	0	400	0%
------	--	---	---	-----	----

Należy dodać, iż środki finansowe Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 w Priorytetach Inwestycyjnych: 10i, 10iii, 10iv, pod koniec roku 2018 są zaangażowane w wysokości 26,66%. Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych wyniosła pod koniec III kwartału 2018 r. 20 416 864 Euro, przy 79 854 611 Euro dostępnych środków całkowitych. Pokazuje to, iż środki RPO-L2020 są wykorzystane w ponad 1/4.

Od początku realizacji RPO-L2020 do końca 2016 r. zawarto w ramach OP 8 w obszarze dotyczącym kształcenia osób dorosłych 3 umowy o dofinansowanie o łącznej wartości projektów 7 878 914,48 zł. Projekty dotyczyły obszaru wsparcia związanego z nabyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem umiejętności oraz kompetencji cyfrowych i językowych (Priorytet Inwestycyjny 10iii, Działanie 8.3). W badanym okresie wartości wskaźników, zarówno w ramach przytoczonego Działania 8.3, jak i obszarze związanym ze zwiększeniem umiejętności zawodowych osób dorosłych - kwalifikacyjne kursy zawodowe i kursy umiejętności zawodowych (Priorytet Inwestycyjny 10iv, Działanie 8.5), kształtowały się jeszcze na poziomie zerowym, ze względu na fakt wcześniej fazy realizacji projektów (w przypadku Działania 8.3), lub jeszcze nie przeprowadzonych naborów wniosków (w przypadku Działania 8.5).

Według stanu realizacji RPO-L2020 na koniec 2017 roku w ramach Działania 8.3 wsparcie otrzymały osoby znajdujące się w szczególnie złej sytuacji na rynku w podziale:

- 412 osób o niskich kwalifikacjach (osoby posiadające wykształcenie na poziomie do ISCED 3 włącznie) co stanowiło blisko 60% ogólnej liczby osób, planowanych do objęcia interwencją w Programie.
- 569 osób w wieku 25 lat i więcej, co stanowiło blisko 80 % zakładanej wartości wskaźnika
- 242 osób w wieku 50 lat i więcej, co pozwoliło na osiągnięcie zakładanego wskaźnika w wysokości przekraczającej 100% zakładanej wartości.

W przypadku Działania 8.5 ze względu na wczesną fazę realizacji projektów w tym obszarze wskaźniki nadal utrzymywały się na poziomie zerowym (pierwszy nabór wniosków w ramach Działania 8.5 przeprowadzony rozstał w okresie 19.12.2016 do 27.12.2016).

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

- W 2017 r. w każdym powiecie w województwie lubuskim działała przynajmniej jedna placówka sprawująca opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3. W większości powiatów funkcję tę spełniały żłobki. Spośród 82 lubuskich gmin, w części nie więcej niż co czwartej działał żłobek lub klub dziecięcy. W porównaniu z 2015 r. zwiększyła się dostępność placówek w województwie, rozumiana jako liczba miejsc w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3. Wzrost także współczynnik użłobkowania, tj. liczba dzieci przebywających w żłobkach, klubach dziecięcych i oddziałach żłobkowych w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3. Zwiększyła się także dostępność do miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia. Zaprojektowanie wsparcia opieki nad dziećmi do lat 3 w postaci klubu dziecięcego na obszarach wiejskich będzie mniej kosztochłonne od tworzenia żłobków.
- Edukacja przedszkolna obejmowała w województwie 82,1% dzieci w wieku 3-5 lat. Odsetek ten zwiększył się w porównaniu z rokiem szkolnym 2016/2017. W placówkach wychowania przedszkolnego zlokalizowanych w miastach wskaźnik wyniósł ponad 99,4% (wzrost o 5,3 p. proc. w odniesieniu do roku 2016/17), na wsi wyniósł 51,1% (podobnie jak przed rokiem). Na terenie powiatów wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci 3-5 letnich kształtował się w przedziale od 70% do ponad 95% (w miastach na prawach powiatu). Wzrost wskaźnika w skali roku odnotowały prawie wszystkie powiaty. Na terenie 23 gmin do placówek uczęszczało ponad 80% dzieci 3-5 letnich, a w 19 gminach odsetek ten wyniósł od 70 do 80%.
- Największy wzrost liczby dzieci w przedszkolach odnotowano wśród dzieci 3-letnich, ich odsetek zwiększył się do 71,9% (o 7,7 p. proc. w odniesieniu do roku szkolnego 2016/17), w miastach do 90,8% (wzrost o 11,5 p. proc.) i na wsi do 38,4% (wzrost o 1,1 p. proc.). Odsetek dzieci pięcioletnich uczęszczających w zajęciach w placówkach zlokalizowanych w miastach przekroczył 100% ze względu na uczęszczanie do tych przedszkoli dzieci dowożonych ze wsi przez rodziców pracujących w mieście.
- Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2017/2018 wyniósł 3,9%, w gimnazjach – 5,3% i szkołach branżowych I stopnia (łącznie z zasadniczymi szkołami zawodowymi) – 7,3%. W pozostałych typach szkół był mniejszy niż 1%.
- Uwzględniając rodzaj niepełnosprawności, uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to najczęściej osoby z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim: w szkołach podstawowych – częściej niż co czwarty uczeń, a w gimnazjum – co trzeci uczeń. Prawie co piąty uczeń w gimnazjum był zagrożony niedostosowaniem społecznym. Co dziesiąty uczeń był osobą słabowidzącą, a nieco rzadziej niż co dziesiąty miał niepełnosprawność sprzężoną, tak w szkołach podstawowych, jak i w gimnazjach. W szkołach ponadgimnazjalnych kończących się egzaminem dojrzałości największy odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi posiadał niepełnosprawność ruchową, bądź byli to uczniowie słabosłyszący. Wysoki był także odsetek uczniów słabowidzących, a także posiadających autyzm, w tym zespół Aspergera. Również w szkołach branżowych I stopnia dominującym rodzajem niepełnosprawności była niepełnosprawność intelektualna, przede wszystkim w stopniu lekkim.
- W badanym okresie niska była aktywność edukacyjna osób w wieku 25-64 lata. W 2017 r. jedynie 2,2% dorosłych Lubuszan uczestniczyło w kształceniu lub szkoleniu.
- W województwie można zaobserwować zmiany w strukturze ludności w wieku 15-64 lata według poziomu wykształcenia, największe w odniesieniu do dwóch poziomów wykształcenia: wyższego oraz gimnazjalnego i podstawowego. Odnotowane zmiany mogą świadczyć o wzroście świadomości edukacyjnej ludności zamieszkującej województwo. W 2017 r. ponad połowa mieszkańców miała wykształcenie co najmniej średnie, a co piąty Lubuszanin posiadał wykształcenie wyższe. Warto podkreślić jest wzrastające zainteresowanie szkołami, których ukończenie daje

konkretny zawód. Wykształcenie zasadnicze zawodowe, jak i średnie zawodowe zajmują znaczące miejsce w strukturze według poziomu wykształcenia.

- W latach szkolnych 2015-2016 obserwowany był spadek liczby uczniów zasadniczych szkół zawodowych, co nie jest zjawiskiem korzystnym, zwłaszcza w warunkach deficytu pracowników z wykształceniem zawodowym, na których bardziej chłonny jest rynek pracy. W roku szkolnym 2017/18 co siódmy gimnazjalista wybrał naukę w branżowej szkole I stopnia. Współczynnik skolaryzacji netto dla tych szkół wyniósł 13,1%, dla mężczyzn był prawie dwukrotnie większy niż dla kobiet. W roku szkolnym 2017/18 gimnazjaliści najczęściej wybierali naukę w technikach, co może świadczyć o odbudowie roli i znaczenia kształcenia zawodowego na poziomie szkół technicznych. W warunkach niżu demograficznego liczba uczniów wybierających ten typ szkoły zmniejszyła się nieznacznie. Współczynnik skolaryzacji netto dla techników był wyższy niż dla liceów ogólnokształcących.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

Przeprowadzona analiza pozwala zaobserwować systematyczną poprawę ogólnej sytuacji w obszarze edukacji i wykształcenia w województwie lubuskim. Z drugiej jednak strony uwypukla obszary deficytowe wymagające podjęcia lub prowadzenia dalszej interwencji. Poniżej zaprezentowano rekomendacje, dotyczące kierunków działań:

- Dane statystyczne wskazują, że zwiększa się stopień dostępności do placówek wychowania przedszkolnego na obszarach o niskim poziomie upowszechnienia edukacji przedszkolnej, przede wszystkim dotyczy to obszarów wiejskich, gdzie wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej jest znacznie niższy niż dla miast. Należy jednak mieć na uwadze, że w przypadku edukacji przedszkolnej powszechne jest zjawisko dowożenia dzieci z obszarów wiejskich do placówek znajdujących się na obszarach miejskich (w szczególności kiedy rodzice pracują w mieście);
- Wsparcie tworzenia oddziałów specjalnych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (służących wyrównywaniu ich szans edukacyjnych) – ze szczególnym uwzględnieniem terytorialnych deficytów (brak szkół/szkoły specjalnej);
- Wsparcie tworzenia programów nauczania dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w szczególności uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności biorących w nich udział uczniów;
- Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego, zwiększenie atrakcyjności oferty edukacyjnej placówek szkolnych. Szczególną uwagę należy zwrócić na aspekt dopasowania oferty edukacyjnej szkół do aktualnych i przyszłych potrzeb rynku pracy;
- Rozwój kluczowych na rynku pracy umiejętności oraz kompetencji, zwiększających szanse wejścia na rynek pracy i otrzymania atrakcyjnego zatrudnienia (m.in. poprzez kursy i szkolenia zawodowe, organizację staży u pracodawców, współpracę z organizacjami otoczenia biznesu itd.);
- Zwrócenie szczególnej uwagi na uczniów z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym, w przypadku których odnotowuje się względnie wysoki poziom bezrobocia. W tym zakresie istotne znaczenie może mieć także dalszy rozwój centrów kształcenia praktycznego oraz ustawicznego, pozwalających na uzyskanie nowych lub podwyższenie posiadanych umiejętności i kwalifikacji zawodowych;
- Programy wsparcia absolwentów we wchodzeniu na rynek pracy, w tym osób z niepełnosprawnościami;

- Zwiększanie aktywności zawodowej osób dorosłych (w wieku 25-64 lata) poprzez promocję kształcenia ustawicznego, wsparcie procesów dostosowywania oferty szkoleniowej do potrzeb zgłaszanych w tym zakresie przez rynek pracy (elastyczne reagowanie na zmiany). Wsparcie w tym obszarze musi być kontynuowane w kolejnej perspektywie, ma bowiem ono ogromne znaczenie, szczególnie w kontekście obciążenia demograficznego.
- Tworzenie szans edukacyjnych w celu przyciągnięcia i zatrzymania młodych ludzi w regionie oraz wsparcia zrównoważonej oferty edukacyjnej między obszarami miejskimi i wiejskimi, z naciskiem na świadczenie wszystkim obywatelom usług publicznych wysokiej jakości.
- Dodatkowo koniecznym jest wzmocnienie powiązania pomiędzy szkołami wszystkich szczebli, trak, aby już od przeszkołą promować i uświadamiać dzieciom (i rodzicom) jakie możliwości daje rynek szkół w regionie.
- Problemy demograficzne w regionie, procesy odpływu mieszkańców z regionu mają bezpośrednie przełożenie na zagadnienia i kwestie problematyczne w obszarze edukacji. Dostęp do wysokiej jakości kształcenia podstawowego, zawodowego, ustawicznego, pozwala również wpływać na procesy wyludniania miast i regionu, stąd kontynuacja wsparcia dla tego obszaru jest niezmiernie istotna. Konieczne jest zbudowanie atrakcyjnego systemu edukacji w regionie, który będzie odpowiedzią na jego ww. problemy. Zalety takiego systemu edukacji powinny przyczynić się do związania obywateli z miejscem zamieszkania, już od najmłodszych lat. System ten powinien gwarantować dobre wykształcenie, w tym zawodowe, które pozwoli na zwiększenie szans na rynku pracy i znalezienie atrakcyjnej pracy w regionie po zakończeniu edukacji.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

- Stosowanie w obszarze wsparcia edukacji przedszkolnej kryteriów wyboru projektów premiujące rozwój placówek wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich, celem likwidowania dysproporcji w dostępie do tego rodzaju edukacji. Należy jednak tak określić kryteria premiujące, by analiza deficytu miejsc przedszkolnych nie była oparta jedynie na analizie danych statystycznych, ale opierała się również na pogłębionej analizie jakościowej, należy bowiem pamiętać, że w przypadku edukacji przedszkolnej powszechne jest zjawisko dowożenia dzieci z obszarów wiejskich do placówek znajdujących się na obszarach miejskich;
- Preferencje dla tworzenia oddziałów specjalnych na obszarach, gdzie stwierdzono deficyty w tym obszarze;
- Promowanie podmiotów, które poprzedziły realizację projektów z zakresu tworzenia programów nauczania dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi rzetelną analizą potrzeb grupy docelowej, mającej na celu opracowanie indywidualnych metod i form pracy z danym uczniem. Stosowanie preferencji dla projektów dotyczących tworzenia programów kształcenia specjalnego w obszarach o największym natężeniu występowania problemów, np. wśród uczniów z niepełnosprawnością intelektualną;
- Preferowanie podmiotów, które poprzedziły realizację projektu rzetelną analizą w zakresie zapotrzebowania rynku pracy na dany zawód/zawody. Dodatkowe preferencje dla projektów wspierających rozwój kierunków zawodowych bezpośrednio odpowiadających na potrzeby branż wpisujących się w Inteligentne Specjalizacje województwa lubuskiego;
- Dodatkowe premiowanie szkół zawodowych o określonym (relatywnie wysokim) poziomie nauczania – np. z wykorzystaniem wskaźnika Kompleksowego Indeksu Potencjału Szkoły (KIPS);
- Preferencje dla podmiotów, które planują przedsięwzięcia w zakresie praktycznej nauki zawodu, m.in. u pracodawców;

- Preferowanie projektów, w ramach których przewidziano kompleksowe rozwiązania związane z poruszaniem się uczniów na rynku pracy (biura karier itd.);
- Zwiększenie wagi w obszarze preferencji w dostępie do form kształcenia ustawicznego dla osób w wieku 25 lat i więcej.
- Zwiększenie roli interwencji EFS w związku ze szkoleniem ludzi młodych, powstrzymaniem ich emigracji i ułatwianiem im powrotu do miejsca pochodzenia.
- Kompleksowe podejście do nauczania, jako procesu pozwoli na urealnienie argumentu atrakcyjnego szkolnictwa w kontekście atrakcyjnego do zamieszkania regionu. Realizując takie podejście można np. wprowadzać zajęcia prowadzone przez wykładowców/nauczycieli szkół wyższego szczebla w placówkach niższego szczebla. Niemniej jednak, aby zajęcia takie były dla odbiorcy atrakcyjne, należałoby już od najmłodszych lat prowadzić diagnozę preferencji i wyszukiwania talentów młodych mieszkańców regionu, tak aby oferta zajęć była na tyle szeroka, by odpowiadała zainteresowaniom odbiorcy. Stąd też należałoby wzmocnić rolę doradców zawodowych i pedagogicznych i zaktywizować ich działania również na najmłodsze dzieci. Konsekwentne rozwijanie indywidualnych predyspozycji dziecka w kolejnych etapach kształcenia w powiązaniu z sytuacją na rynku pracy (dopasowywanie oferty do jego potrzeb), powinny również definiować ofertę szkół średnich, zawodowych i wyższych.
- Wprowadzenie odpowiednich kryteriów oceny projektów, które zakładać będą zwiększenie atrakcyjności i jakości edukacji na każdym poziomie, w celu odwrócenia negatywnego trendu w zakresie wyludniania się województwa. Wsparciem w tym zakresie może być również zwiększenie roli interwencji EFS w rozwiązywaniu problemów tego obszaru.

2. PODSUMOWANIE – ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I OBSZARY PROBLEMOWE

Nazwa województwa	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
Lubuskie	Demografia
	<ul style="list-style-type: none"> • Starzejące się społeczeństwo i brak wystarczających działań osłonowych dedykowanych osobom starszym. • Niski a nawet ujemny przyrost naturalny w regionie i brak programów, możliwych do wykorzystania narzędzi łagodzących ten problem. • W dalszym ciągu brak, szczególnie na obszarach wiejskich usług opiekuńczych dla dzieci do lat 3. Skutkiem czego jest długi okres powrotu rodzica na rynek pracy. • Przemiany demograficzne (starzejące się społeczeństwo przy jednoczesnym niskim przyroście naturalnym oraz odpływie młodych osób z regionu) są jednym z największych wyzwań, przed którymi stoi województwo lubuskie. Szacuje się iż w 2050 roku liczba lubuszan zmniejszy się z blisko miliona do 878 tysięcy, przyrost naturalny wyniesie -5,8%, odsetek osób w wieku 65 lat i więcej wyniesie prawie 33%, a przeciętna długość życia kobiet wyniesie 87 lat, mężczyzn analogicznie 81,7 lat¹³. W celu ograniczenia ww. negatywnych trendów proponuje się opracowanie strategii polegających na wspieraniu rodzin w celu umożliwienia godzenia życia zawodowego i rodzinnego, które mogłoby mieć pozytywny wpływ na osiąganie wyższych współczynników dzietności. Dodatkowo powinno się wspierać tworzenie i utrzymanie placówek wychowania przedszkolnego i oświatowych na obszarach wiejskich. Wspieranie działań sprzyjających usamodzielnieniu się i pozostaniu w regionie ojczystym ludzi młodych, poprzez dostosowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy.¹⁴ • Problem asymilacji migrantów zarobkowych oraz przystosowania szkół do przyjęcia uczniów spoza Polski.
	Rynek pracy
	<ul style="list-style-type: none"> • Wyzwanie związane z problem starzejącego się społeczeństwa determinuje wiele działań wpływających na strukturę rynku pracy i próbę utrzymania aktywności zawodowej osób starszych, które cechują się największym doświadczeniem zawodowym. • Pogłębiające się dysproporcje wewnątrzregionalne związane z sytuacją na rynkach pracy wymagają większej koncentracji na obszarach powiatów, w których stopa bezrobocia jest wyższa od średniej wojewódzkiej, a w szczególności na terenach tych powiatów, w których zanotowano najwyższą stopę bezrobocia w województwie (międzyrzecki, krośnieński). • Aktywizacja i trwałe włączenie w rynek pracy bezrobotnych osób młodych, do 29 roku życia oraz powyżej 50 roku życia, którzy stanowią niemal połowę wszystkich bezrobotnych rejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy.

¹³ Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, <http://zielonagora.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/foldery/prognoza-demograficzna-na-lata-2014-2050-dla-województwa-lubuskiego,3,1.html>

¹⁴ Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Reakcja UE na wyzwania demograficzne (2017/C017/08), Dziennik Urzędowy UE C17/40 z 18.1.2017 r.

Nazwa województwa	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenie segmentacji rynku pracy poprzez umożliwienie płynniejszego przepływu pracowników pomiędzy poszczególnymi grupami pracodawców. Prowadzenie działań informacyjnych i promujących zatrudnianie pracowników zgodnie z predyspozycjami, a nie bazowanie na ograniczeniach na zasadzie selekcji negatywnej. • Rozwój przedsiębiorczości, jako alternatywy dla tworzenia nowych miejsc pracy dla osób bezrobotnych wymaga wykorzystania przede wszystkim instrumentów dotacyjnych. • Instrumenty zwrotne powinny być w większym stopniu wykorzystywane do stymulowania przedsiębiorczości osób pracujących i innych niezarejestrowanych w urzędach pracy. • Konieczność silniejszego powiązania działań w obszarze rynku pracy z Inteligentnymi Specjalizacjami regionu. <p>Integracja społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyzwanie związane z problemem starzejącego się społeczeństwa wymusza podjęcie działań związanych z brakiem odpowiednio sprofilowanych oraz powszechnych w dostępie usług społecznych dedykowanych osobom starszym i samotnym. • Pomimo programów osłonowych i socjalnych zwiększa się zasięg ubóstwa ekonomicznego gospodarstw domowych w regionie. • Niewystarczająca w regionie siatka podmiotów oferujących różne usługi społeczne. Ich oferta nie dostosowana do zmieniających się potrzeb mieszkańców. • Niewystarczająca oferta usług społecznych dedykowana osobom z niepełnosprawnościami w różnym wieku. • Dalszego wsparcia wymaga obszar przedsiębiorczości społecznej, jako alternatywy pracy na etacie. <p>Edukacja i wykształcenie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Starzejące się społeczeństwo w regionie oraz zmniejszający się stan liczebny mieszkańców województwa determinuje do podjęcia działań zmierzających do budowy atrakcyjnego systemu opieki nad dziećmi oraz edukacji, w tym możliwości zdobycia kwalifikacji zawodowych potrzebnych na rynku pracy na wszystkich szczeblach nauczania, również osób dorosłych. • System edukacji w regionie musi odpowiadać potrzebom rynku pracy oraz zaspokajać dążenia mieszkańców regionu. • Wyrównywanie dostępu do edukacji przedszkolnej i szkolnej mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich. • Niewystarczający dostęp do TIK przez uczniów i nauczycieli szkół z obszarów peryferyjnych. • Brak gotowości szkół związanej z procesem edukacji dzieci migrantów, potrzeba wprowadzenia doradztwa metodycznego ds. wielokulturowości.

3. SPIS TABEL, MAP, WYKRESÓW

3.1. Spis tabel

Tabela 1. Ludność w województwie lubuskim Stan w dniu 31 XII	5
Tabela 2. Ruch naturalny ludności w województwie lubuskim	7
Tabela 3. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały	10
Tabela 4. Ludność w województwie lubuskim według ekonomicznych grup wieku	13
Tabela 5. Priorytety inwestycyjne OP 6 Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 oraz przypisane im cele szczegółowe.	19
Tabela 6. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej	20
Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani	24
Tabela 8. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy – wybrane kategorie	28
Tabela 9. Rolnicy indywidualni pobierający świadczenia	32
Tabela 10. Przeciętne zatrudnienie w województwie lubuskim	33
Tabela 11. Liczba oświadczeń według obywatelstwa zarejestrowanych przez powiatowe urzędy pracy w województwie lubuski w roku 2017	39
Tabela 12. Wskaźniki realizacji OP 6 RPO-L2020	43
Tabela 13. Wybrane wskaźniki realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 w kontekście realizacji celów zakładanych na koniec 2017r.:	45
Tabela 14. Priorytety inwestycyjne OP 7 Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 oraz przypisane im cele szczegółowe.	50
Tabela 15. Liczba rodzin korzystających z pomocy środowiskowej według wybranych powodów przyznania tej pomocy na podstawie decyzji	54
Tabela 16. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2017 r.	56
Tabela 17. Rodzinna piecza zastępcza w 2017 r.	58
Tabela 18. Opieka zastępcza nad dziećmi w 2017 r. – wskaźniki	59
Tabela 19. Placówki wsparcia dziennego	60
Tabela 20. Miejsca w placówkach wsparcia dziennego	61
Tabela 21. Domy pomocy społecznej	62
Tabela 22. Wskaźniki dotyczące domów pomocy społecznej w 2017 r.	63
Tabela 23. Zakłady opiekuńczo-lecznicze i zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	65
Tabela 24. Priorytety inwestycyjne OP 8 Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 oraz przypisane im cele szczegółowe.	74
Tabela 25. Dzieci w wieku do lat 3 w województwie lubuskim	74
Tabela 26. Żłobki w 2017 r.	76
Tabela 27. Dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) w województwie lubuskim	78
Tabela 28. Dzieci uczęszczające do placówek wychowania przedszkolnego (w % ogółu dzieci)	81
Tabela 29. Zwiększenie liczby miejsc w edukacji przedszkolnej i podniesienie kompetencji uczniów w przedszkolach w ramach RPO-L2020 – przegląd stopnia realizacji wskaźników programowych - Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja	82
Tabela 30. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	84
Tabela 31. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2017/2018	85
Tabela 32. Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii oraz ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze	86
Tabela 33. Szkoły zawodowe	87
Tabela 34. Lista zawodów deficytowych	88
Tabela 35. Współczynnik skolaryzacji netto (w %)	89
Tabela 36. Egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie	90

Tabela 37. Zwiększenie zdolności do zatrudnienia uczniów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 – przegląd stopnia realizacji wskaźników programowych - Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacji.....	92
Tabela 38. Ludność w wieku 15-64 lata według miejsca zamieszkania i poziomu wykształcenia (w %) ...	93
Tabela 39. Upowszechnienie kształcenia ustawicznego oraz Zwiększenie umiejętności zawodowych osób dorosłych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 – przegląd stopnia realizacji wskaźników programowych - Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacji	94

3.2. Spis map

Mapa 1. Gęstość zaludnienia według gmin w 2017 r.	6
Mapa 2. Współczynnik przyrostu naturalnego według gmin w 2017 r.	9
Mapa 3. Saldo migracji według gmin w 2017 r.	11
Mapa 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego według gmin w 2017 r. Stan w dniu 31 XII	15
Mapa 5. Bezrobotni zarejestrowani w 2017 r. – zmiana w stosunku do 2015 r. Stan w dniu 31 XII	26
Mapa 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. (stan w dniu 31 XII)	27
Mapa 7. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON według gmin w 2017 r. Stan w dniu 31 XII	36
Mapa 8. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2017/2018	83

3.3. Spis wykresów

Wykres 1. Przyrost naturalny na 1000 ludności według powiatów	8
Wykres 2. Saldo migracji na 1000 ludności według powiatów	10
Wykres 3. Saldo migracji na 1000 ludności według ekonomicznych grup wieku w województwie lubuskim	12
Wykres 4. Saldo migracji na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym w województwie lubuskim w 2017 r.	12
Wykres 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku	13
Wykres 6. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	14
Wykres 7. Wskaźnik zatrudnienia ludności w województwie lubuskim	21
Wykres 8. Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku	21
Wykres 9. Wskaźnik zatrudnienia ludności według płci	22
Wykres 10. Bierni zawodowo w województwie lubuskim według płci	22
Wykres 11. Struktura biernych zawodowo według wykształcenia w 2017 r.	23
Wykres 12. Struktura biernych zawodowo według wieku w 2017 r.	23
Wykres 13. Bierni zawodowo według przyczyn w 2017 r.	24
Wykres 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego Stan w dniu 31 XII	25
Wykres 15. Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji według płci w 2017 r.	28
Wykres 16. Os. będące w szczególnej sytuacji w % bezrobotnych zarejestrowanych ogółem w 2017 r.	29
Wykres 17. Bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w % bezrobotnych zarejestrowanych ogółem	30
Wykres 18. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych według profilu pomocy w 2017 r.	31
Wykres 19. Rolnicy indywidualni pobierający świadczenia z ubezpieczeń społecznych	32
Wykres 20. Struktura rolników indywidualnych pobierających świadczenia z ubezpieczeń społecznych w 2017 r. według rodzaju świadczenia	32
Wykres 21. Struktura zatrudnienia według grup sekcji PKD w 2016 r. (w %)	33
Wykres 22. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy	34
Wykres 23. Czas poszukiwania pracy według płci	35
Wykres 24. Czas poszukiwania pracy według miejsca zamieszkania	35
Wykres 25. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane i wyrejestrowane z rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2017 r.	37

Wykres 26. Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa.	38
Wykres 27. Zezwolenia na pracę dla cudzoziemców według grup zawodów	38
Wykres 28. Oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi według grup zawodów	39
Wykres 29. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące)	51
Wykres 30. Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (ceny stałe)	51
Wykres 31. Budżety gospodarstw domowych	52
Wykres 32. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w % osób w gospodarstwach domowych	52
Wykres 33. Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	53
Wykres 34. Dzieci w pieczy zastępczej	55
Wykres 35. Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 1000 dzieci w wieku do lat 18	57
Wykres 36. Osoby oczekujące na miejsce w domach pomocy społecznej	63
Wykres 37. Spółdzielnie socjalne według powiatów	67
Wykres 38. Liczba placówek dla dzieci w wieku do lat 3	75
Wykres 39. Miejsca w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 na 1000 dzieci w wieku 0-2 lat	77
Wykres 40. Dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1000 dzieci w wieku do lat 3	77
Wykres 41. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych instytucjonalną opieką	78
Wykres 42. Placówki wychowania przedszkolnego w mieście i na wsi w latach szkolnych 2015/16-2017/18	79
Wykres 43. Liczba placówek wychowania przedszkolnego	80
Wykres 44. Miejsca w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat	80
Wykres 45. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	81
Wykres 46. Uczniowie ¹ ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjach w roku szkolnym 2017/2018 w % ogółu uczniów	85
Wykres 47. Bezrobotni zarejestrowani w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki	91
Wykres 48. Bezrobotni zarejestrowani w okresie 12 miesięcy od ukończenia nauki wg powiatów w 2017 r. w % bezrobotnych ogółem	91